

TÜRKİYE' DE UYGULANAN ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRME (ÇED) MODELİNİN DÜNYADAKİ YAYGIN KULLANILAN ÖRNEKLERLE KARŞILAŞTIRILMASI

Sevim YÜRÜTEN

ÖZET

Bu çalışma kapsamında, Türkiye' deki ve dünyadaki Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) uygulamaları incelenmiş ve ülkeler arası karşılaştırmalar yapılmıştır. Özellikle AB ÇED direktifi doğrultusunda ülkelerdeki uygulamalar ortaya konmuştur. Ayrıca Türkiye' deki ÇED' in mevcut durumu ve eksikleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çevresel etki değerlendirmesinin yeri ve önemi, o ülkede yerleşik olan çevre kavramlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve çeşitli ülkelerde farklı şekillerde algılanabilmektedir. ÇED' in kapsamı ve raporu hazırlayan meslek gruplarının yanısıra raporda yer alan konuların önem derecesi ülkeden ülkeye farklılıklar gösterebilmektedir.

Bazı ülkelerde (Brezilya örneği) çok iyi bir şekilde geliştirilmiş ÇED sistemlerinin olduğu, ancak uygulamanın iyi bir şekilde yürütülemediği görülmüştür. İncelemeler neticesinde Avrupa Birliği ÇED sistemi içerisinde de çok farklı uygulamaların olduğuna dikkat çekilmiş, farklı uygulamaları ile Fransa buna örnek olarak gösterilmiştir.

Türkiye' de uygulanan ÇED Yönetmeliğinin AB direktifi ile uyumluluğu ortaya konmuştur. Her ne kadar yönetmelik müktesebat ile uyumlu olsa da halka ilan etme şekli ve halkın katılımı için ayrılan sürenin tekrar üzerinde durulması gerekmektedir. Uygulama örneklerine bakıldığında halkın görüşlerinin en çok alındığı ülkenin ABD olduğu sonucuna varılmıştır.

ÇED' in temel aşamaları olan eleme, kapsamaştırma, raporlama, inceleme, değerlendirme ve izleme üzerinde durulmuştur. AB ülkelerinde Natura 2000 alanları tanımlanmış olduğundan ÇED eleme aşamasında Natura 2000 alanları da göz önünde bulundurulmaktadır. Türkiye' de ise bu alanların tanımlanmasına son yıllarda başlandığı tespit edilmiştir. AB ÇED direktifinde kapsamaştırma zorunlu olmasa da bazı üye ülkelerin resmi hükümleri vardır. Bu ülkeler; Avusturya, Belçika-Valonya, İspanya ve Hollanda' dır. Türkiye' de de kapsamaştırma zorunludur. Türkiye' de son yıllarda uygulamaya geçilen ÇED izleme hususundaki gelişmelerin ümit verici olduğu düşünülmektedir.

Türkiye’ de çevre yönetimi ile fiziksel planlama arasında tam bir bağın kurulamaması ÇED uygulamalarını etkilediği sonucuna varılmıştır. Özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinde çevre envanterlerinin ve fiziksel planlamanın olması ÇED uygulamalarında büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Bölgesel çevre verileri ÇED raporlarının hazırlanmasında etkin kullanıldığından Türkiye’ de bu konudaki eksikliği en kısa sürede giderilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Ülkelerdeki gelişim Türkiye gibi çok hareketli değildir, bunun en büyük nedeni ABD ve AB üye ülkelerinde 1970 ve 1980’ li yıllarda ÇED çalışmalarına başlanmış olması ve bugüne kadar büyük ilerlemeler göstermiş olmalarıdır. Ülkemizdeki hareketliliğin en büyük sebebinin AB uyum projeleri olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: ÇED, Çevresel Etki Değerlendirmesi, Avrupa Birliği, ÇED Direktifi, ÇED Raporu, ÇED Sistemi, Yönetmelik

THE COMPARISON OF THE ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT (EIA) MODEL IMPLEMENTED IN TURKEY WITH THOSE WIDELY USED IN THE WORLD

Sevim YÜRÜTEN

ABSTRACT

In this study, Environmental Impact Assessment (EIA) implementations both in Turkey and in the world were studied and compared between countries. Specifically, implementations in different countries were emphasized based on the EU EIA directive. Furthermore, the current situation and drawbacks of the EIA implemented in Turkey were tried to be determined.

The level and importance of the environmental impact assessment is a result of a country's understanding of environment and it has been perceived differently by different countries. In addition to that, the scope of the EIA and the occupational groups involved in the preparation of reports as well as the priority degrees of the topics given in the reports change between countries.

It has been revealed that some countries (i.e. Brasilia) have well-developed EIA systems, but cannot implement them properly. On the other hand, it has been found out that there are different implementations within the EIA system of the European Union and the system implemented in France was considered as an example.

The conformity of the EIA Regulation in force in Turkey with the EU directive has been determined. In spite of the fact that the regulation is in conformity with the *acquis*, the announcement to the public and the period granted to the public participation should be reviewed. When the implementations in practice in different countries were taken into account, it has been decided that USA attaches more value to the opinion of the public.

The main stages of the EIA, which are election, scoping, reporting, investigation, evaluation and monitoring, have been emphasized. Since Natura 2000 sites have been agreed upon between the member states and the EU, these sites have been also considered during the EIA election stage. It has been seen that the studies for the designation of such sites in Turkey have been initiated recently. Although the scoping is not compulsory within the scope of the EU directive, some member states have established official provisions in this respect. These

countries are Austria, Belgium-Walloon Region, Spain, and Netherlands. In Turkey, scoping is a compulsory stage. It has been concluded that advances in the EIA monitoring activities that has been initiated recently in Turkey are promising.

Furthermore, the lack of a sound cooperation between the environmental management and the physical planning in Turkey has been concluded to affect the EIA implementations. Especially in USA and the EU member states, the environmental inventory and the physical planning have made the EIA implementations easier. It has been concluded that since regional environmental data has been effectively utilized in the preparation of the EIA reports, the absence in Turkey in this respect should be eliminated as soon as possible.

Advances achieved in other countries are not as rapid as in Turkey, especially due to the fact that the EIA activities were initiated in USA and the EU member states 1970's and 1980's and significant improvements have been achieved up to date. Finally, the EU harmonization efforts can be given as the most important reason for this rapid improvement in Turkey.

Key words: The EIA, the Environmental Impact Assessment, European Union, the EIA Directive, the Environmental Impact Statement, the EIA System, the Regulation.

GİRİŞ

Sanayileşmenin artması sonucu oluşan çevre sorunları çevre mi sanayi mi sorusunu ön plana çıkartmıştır. Olması gereken, çevresel değerlerin korunarak kalkınmanın sağlanmasıdır. Çevresel değerlerin korunmasında yasal önlemler şarttır. Çevre Mevzuatı, çevresel değerlerin korunmasında esastır. ÇED Yönetmeliği, bu mevzuattaki yönetmeliklerden biridir.

ÇED, yapılması düşünülen herhangi bir faaliyet için, uygulama kararı verilmeden önce henüz planlama aşamasında, projenin çevre üzerinde etkilerinin belirlendiği bir süreçtir. Planlanan bir faaliyetin geçici veya sürekli etkilerinin sosyal hayatta ve yaşama ortamımızda (çevre) neden olacak sonuçlarının analizi ve değerlendirilmesidir. ÇED, ekonomik ve sosyal gelişmeyi engelleyici bir unsur değildir.

Projenin uygulama aşamasından itibaren olabilecek olumlu ve olumsuz tüm etkilerinin, bölge halkı, ilgili kurum ve kuruluşların da katkı ve görüşlerinin alınması ile sistemli bir şekilde araştırılması, belirlenmesi, değerlendirilmesi ve olumsuz etkilerinin önlenmesi, azaltılması veya olumsuz etkilerinin bertaraf edilmesi amacıyla tedbirler alınması için, uygulama kararını verecek olan idari organlara çevre ve doğa koruma amaçları doğrultusunda doğru ve uygun karar vermelerine yardım etmek ve yol göstermek için kullanılan bir yöntemdir.

Çevresel etki değerlendirme genel anlamda kapsam oluşturma, etkilerin belirlenmesi, bu etkilerin boyutu ve özelliğinin belirlenmesi, olumsuz etkileri azaltma yöntemleri, öneriler gibi aşamalardan oluşmasına rağmen uygulamalarda ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Özellikle ÇED prosedürlerinde ve uygulamada bu farklılıklar göze çarpmaktadır.

1996 yılına kadar 100' den fazla ÷lkede ÇED sistemleri uygulanmaya başlanmıştır (Glasson ve Salvador, 2000). Bunlardan bazıları yönetmelikler ile düzenlenirken, bazıları da ÇED kılavuzları ile düzenlenmektedir. Bazı ÷lkelerde çok iyi bir şekilde geliştirilmiş sistemler mevcuttur, ancak bu sistemler uygulamada iyi bir şekilde yürütülememekte ya da uygulanamamaktadır. Bu durum özellikle birçok az gelişmiş ÷lkede gör÷lmektedir.

AB' ye girme yolunda çaba gösteren ÷lkemiz, mevzuatlarında özellikle son 3-4 yılda yaptığı değişikliklerle mevzuat uyumunu sağlamaya çalışmaktadır. ÇED Yönetmeliği de uyumlaştırılan yönetmelikler arasındadır. 1997 ÇED yönetmeliği ile 2003 ÇED yönetmeliği arasındaki farklılıklar dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada çeşitli ÷lkelerdeki ÇED yaklaşımlarına yer verilmiş, uygulama boşlukları anlatılmış ve Türkiye' de uygulanan ÇED modelinin dünyadaki yaygın kullanılan örneklerle karşılaştırılması yapılmıştır.

2) LİTERATÜR ÇALIŞMASI

2.1. ÇED Gelişimi

2.1.1. Dünyada ÇED Gelişimi

ÇED' in dünyada ilk defa bir ülkede çevre mevzuatı ile yasal bir uygulama haline getirilişi; ABD Kongresi tarafından 1969 yılında kabul edilip 01.01.1970 günü yürürlüğe konan Ulusal Çevre Politikası (*National Environmental Policy Act – NEPA*) ile olmuştur. Pek çok ülke ÇED' in ABD örneğinden hareketle kendi ülkelerine uyarlamıştır (Nurlu 2001)

70' li yıllardan başlayarak çevre sorunlarının giderek artması ve bunun sonucunda çevreye artan duyarlılık, kalkınma ve çevre arasındaki sıkı ilişkiyi gündeme getirmiştir. Birleşmiş Milletlere üye ülkeler 5 Haziran 1972 yılında İsveç' in başkenti Stockholm' de toplanarak “ İnsan ve Çevre “ konferansının sonuç bildirisinde; dünyanın birçok yöresinde önemli boyutlara ulaşan çevre sorunlarının tüm insanlığı tehdit eden bir problem haline geldiğini ve insanlığın bu problemine ancak koordineli bir çalışmayla ortak çözümler getirebileceği vurgulanmıştır. Bu amaçla merkezi Nairobi' de bulunan ve kısa adı UNEP (*United Nations Environmental Program: Birleşmiş Milletler Çevre Programı*) olan bir teşkilat kurulmuş ve çalışmaya başlamıştır (Öztürk 1999).

1973 yılında Kanada' da hükümet tarafından “Çevre Değerlendirme ve Denetleme Yöntemleri (*Environmental Assessment and Review Process-EARP*)” dökümanı yayımlanmıştır. Başlangıçta EARP, Çevre Bakanlığı tarafından yürütülmüştür. Daha sonra ÇED çalışmalarını yapmak üzere kurulan bir federal büro Çevre Bakanlığı aracılığı ile doğrudan parlamentoya sorumlu kılınmıştır (Uslu 1996).

Avrupa Topluluğu'na üye ülkeler, her alanda olduğu gibi çevrenin korunması amacıyla da ortak girişimlerde bulunmuşlardır. 1973 yılında uygulamaya başlayan 1. Çevre Eylem Programı' ndan 6. Çevre Eylem Programı' na kadar uygulanan tüm politikalar AB (Avrupa Birliği)' nin çevre politikasını oluşturmaktadır.

Birinci Çevre Eylem Programı (1973-1976)

1973’de AET (*Avrupa Ekonomik Topluluğu*) bünyesinde “ Birinci Çevre Eylem Programı” yürürlüğe konmuştur. 1973-1976 yıllarını kapsayan bir program çevresinde Topluluk, bugünkü ve gelecekteki ekonomik ve sosyal gelişmeye bir baz oluşturmak amacıyla, çevre kirliliğini önleyecek ve tabii kaynakların akılcı bir biçimde kullanımını sağlayarak etkin bir çevre politikasını uygulamaya başlamıştır. Programın temel özelliği, kirlenmenin ve çevresel bozulmaların daha oluşmadan önlenmeye çalışılmasıdır. Bu şekilde çevre bileşeni ekonomik aktivitenin tarım, endüstri, enerji, ulaşım turizm bölgesel gelişme gibi çeşitli ana odaklarında yapılan planlama ve geliştirme çalışmalarına dahil edilmektedir (Uslu 1996).

Eylem Programı bir dizi politika belirlemekte, özünde ÇED uygulamasına yönelik olan çevre politikalarından bazıları; sorunların etkilerini önlemek yerine kaynağında engel olmak, izlenecek çevre politikasının ekonomik, sosyal ve teknik ilerleme ile uyumlu olmak, doğal kaynakların kullanımında ekolojik dengeye zarar verecek her kullanımı önlemektir.

İkinci Eylem Programı (1977-1981)

17 Mayıs 1977’ de Konsey tarafından uygulamaya konulan Avrupa Toplulukları 2. Eylem Programı, bu tarihe kadarki ortak çevre politikasının eksik yönlerini tamamlamak üzere hazırlanmıştır. 1. Eylem Programı’ nın devamı ve genişletilmiş hali olma özelliği taşıyan programda nitelik itibariyle alınan tedbirlerle, suyun ve havanın kirlenmesinin önlenmesine öncelik verildiği görülmektedir. Ayrıca gürültüyle ilgili olarak daha kapsamlı ve belirli tedbirler alınmıştır. Bunlara ek olarak ÇED, ilk olarak gündeme gelmiştir. Ekonomik ve sosyal alanlardaki gelişmeler karşısında, söz konusu gelişmeleri engellemeksizin, çevresel değerlerin izlenen politikalara karşı korunması amaç edinilmiştir (Egeli 1996).

İlk kez 2. Eylem Programı’ nda söz konusu olan ÇED’ in amacı, ekonomik ve sosyal gelişmeleri önlemeden, çevre değerlerini, ekonomik politikalar karşısında korumaktır.

Sanayileşme ile meydana gelebilecek çevre sorunlarının, yapılacak çalışmalarla önceden tesbit edilerek önlenmesi, ÇED' in hedefidir.

ÇED' e ilişkin gerekli düzenlemelere 3. Eylem Programı' nda, 27 Haziran 1985 tarihli Konsey Kararı' nda yer verilebilmiştir (Egeli 1996).

Üçüncü Eylem Programı (1982-1986)

Yönerge konsey tarafından 7 Şubat 1983 tarihinde onanmıştır (Egeli 1996). Konsey ve üye devlet hükümetlerinin işbirliğiyle hazırlanan program, daha önceki iki Eylem Programı' nda da bulunmayan konulara yer vermesinin yanısıra, Avrupa Toplulukları Çevre Politikası' nın evrimini simgelemiştir. Programın içeriğinde ÇED prosedürünün hazırlanması da yer almaktadır.

Avrupa Toplulukları Çevre Politikası' nın önleyici özelliği pekiştirilmeye çalışılarak, doğal kaynakların en ekonomik şekilde kullanılabilmesi amacıyla ortak stratejinin belirlenmesi ve ÇED prosedürünün hazırlanması amaçlanmıştır.

Komisyon tarafından Haziran 1980' de Konsey' e sunulan rapor, 27 Haziran 1985' te "Bazı Kamu ve Özel Sektör Projelerinde Çevresel Etki Değerlendirilmesi" başlığı altında karar olarak çıkmıştır (Egeli 1996).

ÇED' in ayrıntılarına, Topluluk Çevre Politikası' nın Hukuki Çerçevesi başlıklı bölümde ayrıntıları olarak verilmiştir. Ancak Egeli" ye (1996) göre komisyon, bu değerlendirmeyi hazırlarken üç temel aşama öngörmüştür:

- ✓ Kamu ve özel sektör projelerinin ilk aşamasında gerçekleştirilecek olan ÇED, nihai hedef doğrultusunda en gerçekçi bilgileri sağlar.
- ✓ Yapılan ÇED sonucu, proje sahipleri, kamu yöneticileri ve kamuoyu arasında işbirliği temelinde bir çalışma gerçekleşir.
- ✓ Böylelikle, söz konusu projenin çevreye olan etkileri araştırılır, çözüm yolları aranır, olumsuz etkileri ortadan kaldırmak gerekli tedbirler alınır.

Dördüncü Eylem Programı (1987-1992)

Bu programda, daha önce yürürlüğe giren AET Anlaşması' na eklenen ve tamamlayıcı olan Avrupa Tek Senedi' nin Topluluk çevre politikasının gelişmesi ve uygulanmasını öngördüğü belirtilmekte, çevre korumanın sosyal ve ekonomik kalkınmanın gereği olduğu vurgulanmaktadır. Dördüncü programın ÇED' e yönelik en önemli içerikleri; 27 Haziran 1985 tarih ve 85/337/AET sayılı “Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönergesi” etkin bir şekilde uygulanmalı ve çevre koruma Topluluğun diğer politikalarında da dikkate alınmalıdır hususu ile toplum sağlığı ve çevrenin etkin korunması için uygun yasal düzenlemeler getirilmelidir hususudur.

İlk dört eylem programının paralelinde batı ülkelerinde ÇED Yönetmelikleri yasa kapsamına girmiştir. Halkın katılımıyla da çevresel değerler korunmaya çalışılmıştır. İlk ÇED Yönetmeliği ABD' de çıkarılmış, onu Almanya ve Fransa izlemiştir. Tablo 2.1' de bazı ülkelerdeki ÇED Yönetmeliği çıkış tarihleri sunulmuştur.

Tablo 2.1. Çeşitli Ülkelerdeki ÇED Yönetmeliğinin Çıkış Tarihleri (Türkman 2001)

Ülke	ÇED Yönetmeliğinin Çıkarıldığı Tarih
ABD	1970
Kanada	1973
Batı Almanya	1975
Fransa	1976
Lüksemburg	1978
Avrupa Topluluğu Talimatı	1985
İtalya	1985
Portekiz	1987
İngiltere	1988
İspanya	1988
Flanders (Belçika)	1989
Polonya	1990
Yunanistan	1990
Çek Cumhuriyeti	1991
Brüksel (Belçika)	1992
Türkiye	1993

ÇED uluslararası kuruluşların (UNEP, UNDP, Avrupa Birliği, Avrupa Ekonomik Komisyonu) bağlayıcı karar metinlerinde (bildirge, sözleşme) yer alan finans örgütlerinin (Dünya Bankası, bölgesel kalkınma bankaları gibi) destekleyecekleri projelerin değerlendirmesinde aradıkları koşullardan olan çevre yönetimi ile ilgili başta gelen uygulama alanlarındadır. Uluslararası kuruluşların ve finans örgütlerinin almış oldukları bu kararlar, bu kuruluşlara üye ülkelerin ve finans desteği almak isteyenlerin ÇED uygulamalarını özellikle 1980 sonrasında zorunlu olarak hızlandırmıştır (Özer ve ark. 1996)

1996 yılına kadar 100'den fazla ülkede ÇED sistemleri uygulanmaya başlanmıştır. (Glasson ve Salvador 2000)

2.1.2 Türkiye’ de ÇED Gelişimi

Günümüzde dünyanın gündeminde yer alan en önemli konuların başında “Çevre Sorunları” gelmektedir. Dünyadaki gelişmelere paralel olarak çevre konusu ülkemizde de halkın katılımı ile gün geçtikçe daha çok önem kazanmaktadır.

1983’de çıkarılan 2872 sayılı Çevre Kanununun da Çevre Bakanlığı'nın politikasının ana unsurlarından birisi; kirlenme sonrası temizleme yerine, günümüzde kabul gören çağdaş yaklaşımla, kirlenmeden önce araştırma ve inceleme yaparak gerekli tedbirleri almak, aldırma ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması olarak belirlenmiştir.

11.08.1983 tarih ve 18132 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe giren “ ÇEVRE KANUNU ” nun 10. maddesi;

“Çevresel Etki Değerlendirilmesi;

Madde 10- Gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler bir *Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Raporu* hazırlarlar. Bu raporda çevreye yapılabilecek tüm etkiler göz önünde bulundurularak çevre kirlenmesine sebep olabilecek atık ve artıkların ne şekilde zararsız hale getirilebileceği ve bu hususta alınacak önlemler belirtilir. Çevresel Etki

Değerlendirme Raporunun hangi tip projelerde isteneceği, ihtiva edeceği hususlar ve hangi makamca onaylanacağına dair esaslar yönetmelikte belirlenir.”

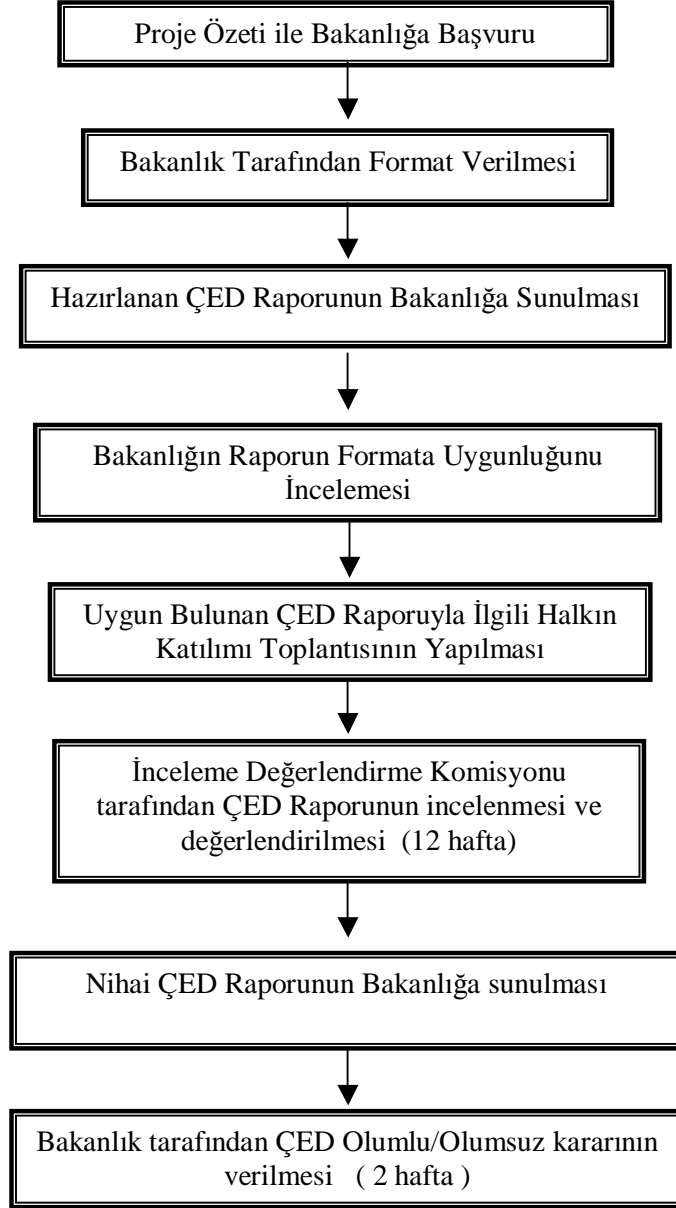
hükümü ile Türkiye’ de ilk defa olarak bir faaliyetin gerçekleşmesinden önce bu faaliyetin yol açabileceği olumsuz etkilerin belirlenmesini ve gerekli önlemlerin alınması yasal bir temele oturtulmuştur.

Ülkemizde ÇED ilk defa 1993 yılında uygulamaya geçmiştir ve bugüne kadar üç defa revize olmuştur. 1993 ÇED Yönetmeliği, ülkemizde yeni olması nedeniyle uygulamada ortaya çıkan sorunların giderilmesi, etkin bir uygulamanın sağlanması amacıyla 1997 yılında revize edilmiştir. Yönetmelik, AB Mevzuatı ile uyum çalışmaları kapsamında 2002’ de tekrar düzenlenmiş ve en son olarak 2003 yılında yeniden revize edilerek bugünkü halini almıştır. Tablo 2.2’ de Türkiye’ de bugüne kadar çıkarılan ÇED yönetmelikleri görülmektedir.

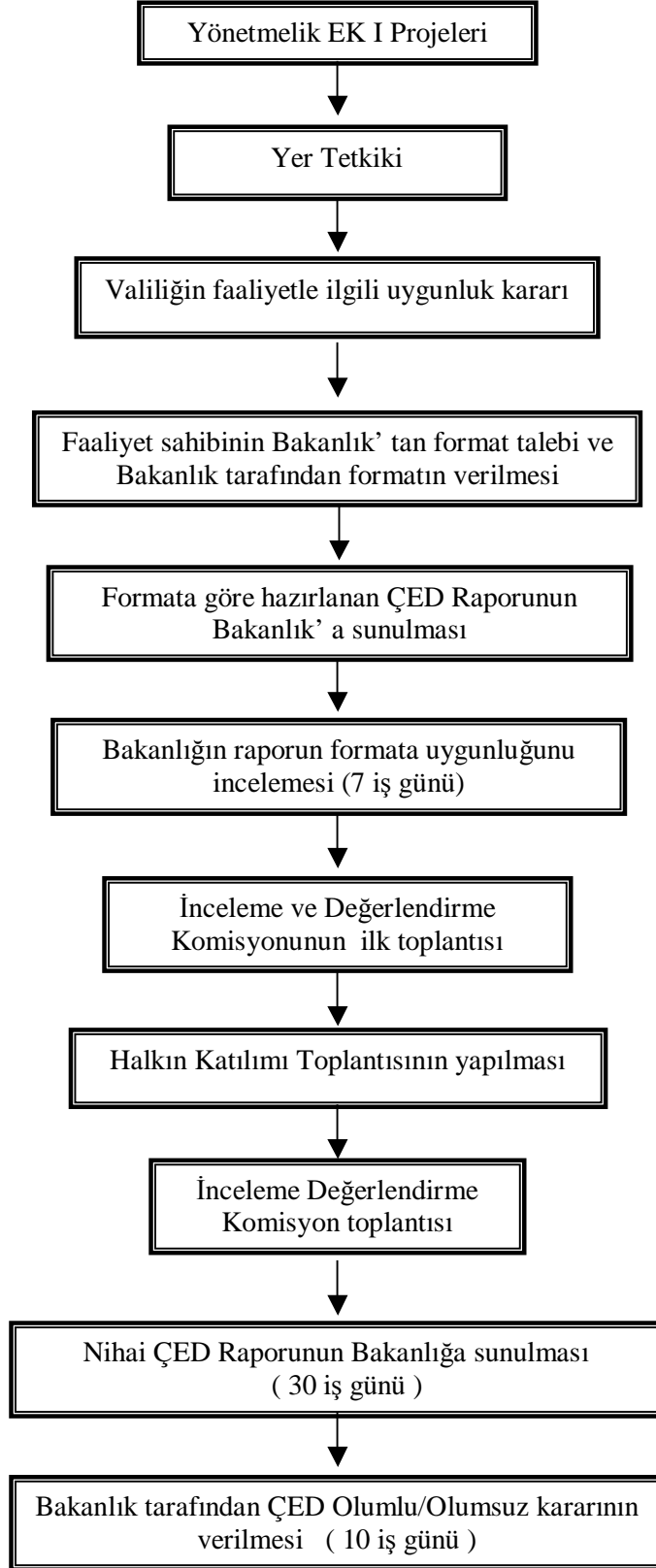
Tablo 2.2. Türkiye’ de Bugüne Kadar Çıkarılan ÇED Yönetmelikleri

Tarih	Resmi Gazete No
7 Şubat 1993	21489
23 Haziran 1997	23028
6 Haziran 2002	24777
16 Aralık 2003	25318

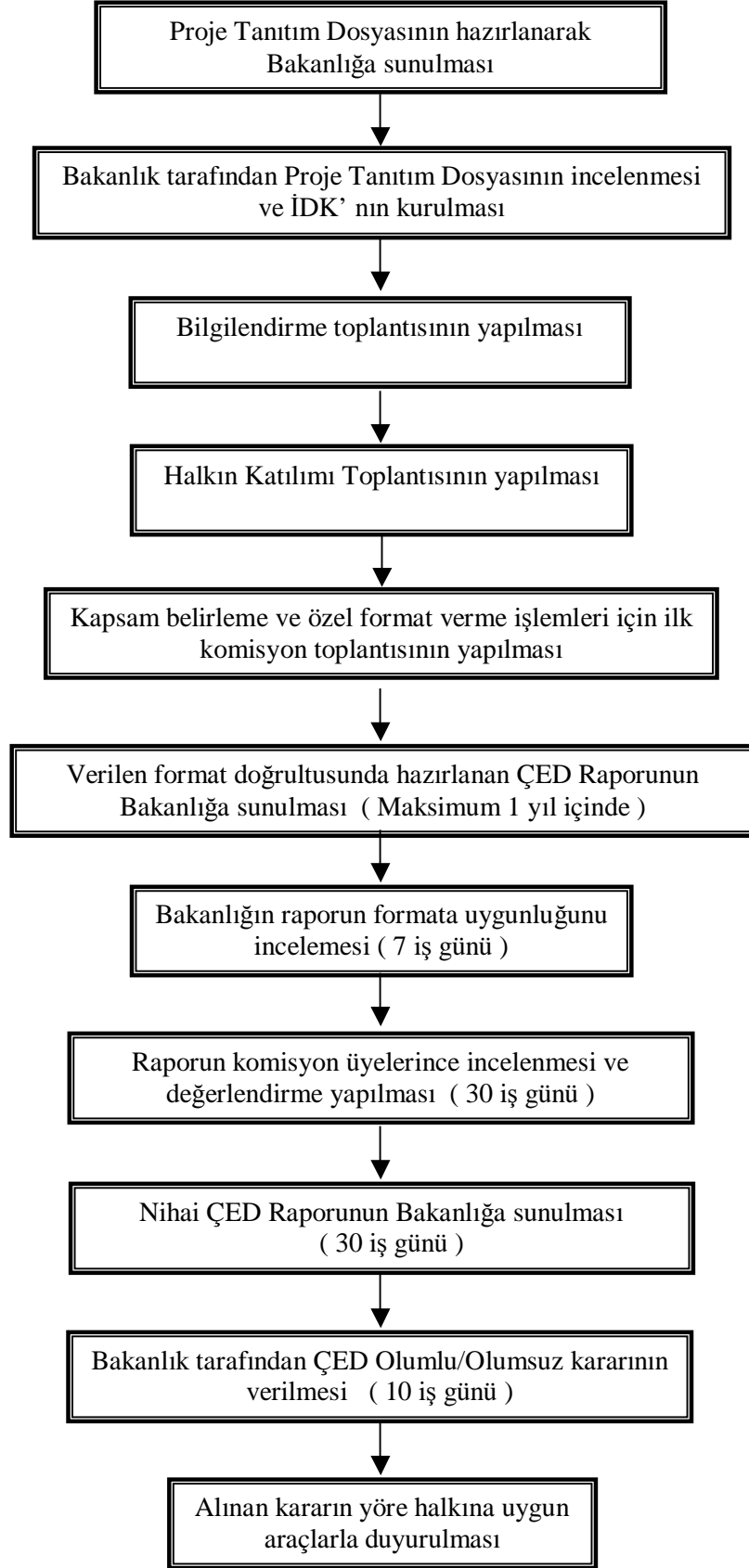
Ülkemizde 2003 yılına kadar uygulanan ÇED prosedürleri Şekil 2.1, Şekil 2.2 ve Şekil 2.3’ te verilmiştir.

Şekil 2.1. Türkiye 1993 Yılı ÇED Prosedürü

Şekil 2.2. Türkiye 1997 Yılı ÇED Prosedürü

Şekil 2.3. Türkiye 2002 Yılı ÇED Prosedürü

2.2. Ülkelerdeki ÇED Prosedürleri ve Uygulamaları

2.2.1. Türkiye’ deki ÇED Uygulamaları

Halen yürürlükte olan ve 16 Aralık 2003 tarih ve 25318 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanarak yürürlüğe giren ÇED Yönetmeliği kapsamındaki ÇED Prosedürü;

- EK-I’ de yer alan projelere,
- EK-II’ de bulunup ÇED Gereklidir Kararı verilen projelere uygulanmaktadır.

Prosedür uygulaması aşağıda detaylandırılmıştır.

ÇED Sürecinin Başlatılması ve Komisyonun Kurulması

- ✓ Proje sahibi, EK-III’ de yer alan Proje Tanıtım Genel Formatını esas alarak hazırlamış ya da hazırlatmış olduğu dosyayla Bakanlığa başvurur. Söz konusu formattaki ana başlıklar şunlardır;
 - Projenin tanımı ve amacı,
 - Proje için seçilen yerin konumu,
 - Proje yeri ve etki alanının çevresel özellikleri,
 - Önemli çevresel özellikler ve alınacak önlemler,
 - Halkın katılımı.
- ✓ Bakanlığa sunulan başvuru dosyası EK-III’ de yer alan Proje Tanıtım Genel Formatı esas alınarak incelenir.
- ✓ Başvuru dosyasında yer alan bilgiler göz önünde bulundurularak Kapsam Belirleme İnceleme ve Değerlendirme Komisyonu (İDK) üyeleri belirlenir.
- ✓ Başvuru dosyası üye sayısı kadar çoğaltılır.
- ✓ Çoğaltılan dosyalar halkın katılım toplantısı ve kapsam belirleme toplantısı tarihi ve yerini belirten bir yazı İDK üyelerine gönderilir.

Halkın Katılımı Toplantısı

Komisyonun kapsam belirleme toplantısından önce yatırımcı tarafından “ÇED Sürecine Halkın Katılımı Toplantısı” düzenlenir.

- Toplantı tarihi Bakanlıkça mutabakat sağlanarak belirlenir.
- Toplantı yeri ve saati Valilik ve yatırımcı tarafından belirlenir.

- Toplantı tarihi, yeri ve konusu yatırımcı tarafından ulusal düzeyde yayım yapan bir gazetede ve yerel bir gazetede en az 3 gün önce ilan edilir.
- Toplantı İl Çevre ve Orman Müdürünün veya görevlendireceği bir yetkilinin başkanlığında yapılır.
- Toplantı tutanağı Valilik tarafından Bakanlığa iletilir.
- Komisyon üyeleri halkın katılımı toplantısına katılabilirler.

Kapsam Belirleme ve Özel Format Verilmesi

Bakanlık' ta yapılan komisyonun toplantısında;

- Projenin değerlendirmesi yapılır.
- Halkın Katılımı Toplantısı hakkında komisyon bilgilendirilir.
- Halkın Katılımı Toplantısında belirlenen hususlar da dikkate alınarak komisyon tarafından proje için "Özel Format" belirlenir.
- ÇED Raporunu hazırlayacak çalışma grubu belirlenir.

Bakanlık, 12 işgünü içerisinde hazırlanan "ÇED Raporu Özel Formatı" yatırımcıya verir.

ÇED Raporunun Bakanlığa Sunulması

Hazırlanan ÇED Raporu bir dilekçe ekinde Bakanlığa sunulur,. Bakanlıkça 3 işgünü içerisinde ÇED Raporunun Özel Formata uygunluk incelemesi yapılır.

- Uygun bulunmayan ÇED Raporu yatırımcıya iade edilir.
- Uygun bulunan rapor üye sayısı kadar yatırımcı tarafından çoğaltılarak Bakanlığa gönderilir.

Çoğaltılan rapor, toplantı tarih ve yerini belirten bir yazı ile İDK üyelerine gönderilir. Proje ile ilgili inceleme değerlendirme süreci başladığından ÇED raporu Bakanlık merkezinde ve İl Çevre ve Orman Müdürlüğü' nde halkın görüşüne açılır.

İnceleme Değerlendirme Komisyonu Çalışmaları

- ✓ Komisyon salt çoğunluk ile toplanır.
- ✓ Yönetmeliğin 12. maddesi (a, b, c, d, e) çerçevesinde inceleme değerlendirme yapılır.
- ✓ Komisyonun çalışmaları üyeler tarafından imzalanan bir tutanak ile saptanır ve rapor nihai edilir.

Nihai Raporun Bakanlığa Sunumu

Bir dilekçe ekinde;

- İDK tarafından belirlenen son şekli ile “Nihai ÇED Raporu”,
- Taahhütname,
- Noter tasdikli imza sirküleri,

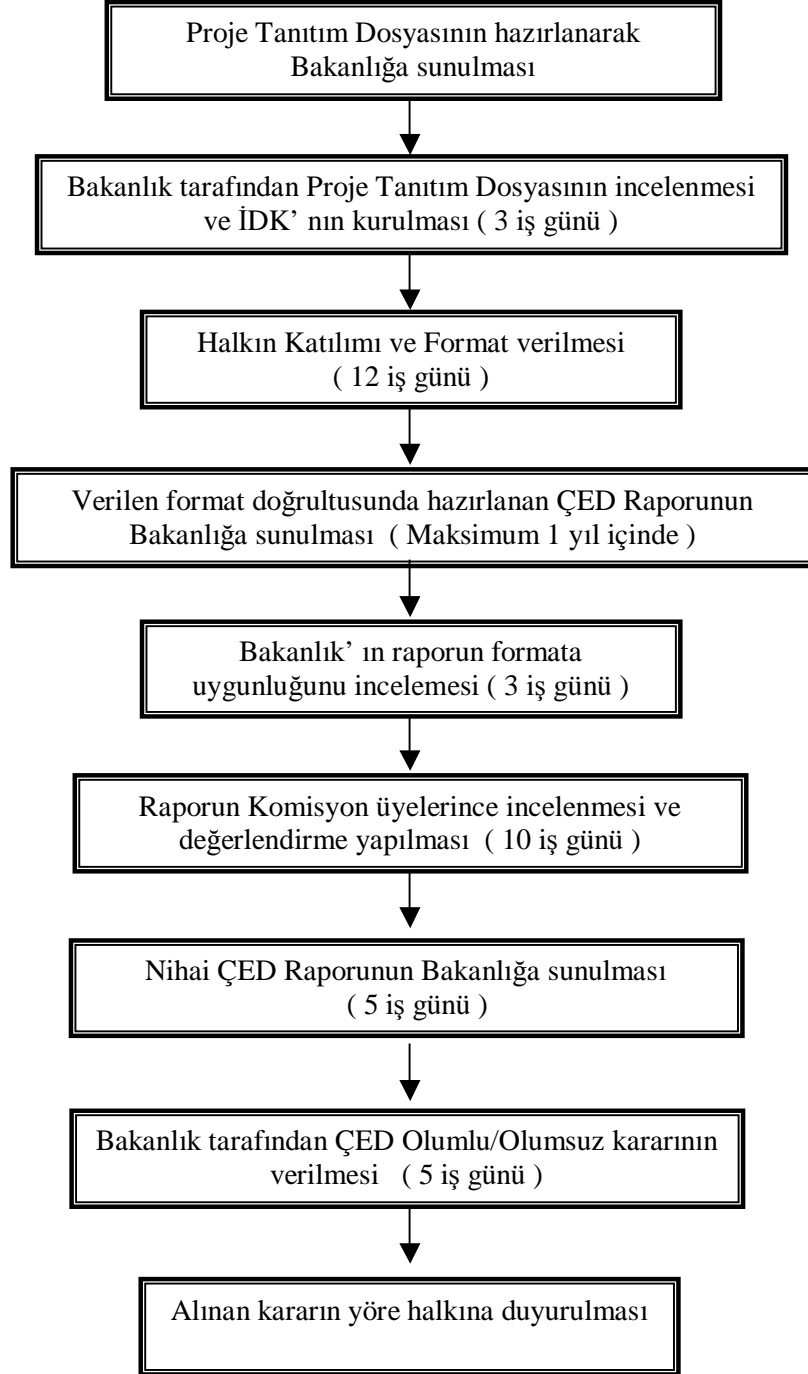
Bakanlığa sunulur. Nihai Raporun Bakanlığa sunulma süresi 5 iş günüdür.

ÇED Olumlu – Olumsuz Kararı ve Kararın Halka Duyurulması

Bakanlıkça; İDK’ nın görüşü dikkate alınarak 5 iş günü içerisinde “ÇED Olumlu” yada “ÇED Olumsuz” kararı verilir. Karar, komisyon üyelerine yazılı olarak bildirilir. Bakanlıkça verilen karar, Valilik tarafından uygun araçlarla yöre halkına duyurulur.

“ÇED Olumlu Kararı” alındıktan sonra en geç 5 yıl içerisinde yatırıma başlanması gerekmektedir.

Türkiye’ de uygulanan ÇED Prosedürü Şekil 2.4’ te sunulmuştur.

Şekil 2.4. Türkiye 2003 Yılı ÇED Prosedürü

2.2.2 İspanya' da ÇED Uygulamaları

İspanya' da ÇED Gelişimi

İspanya' da ÇED prosedürü, aşamaları Mercedes Pardo tarafından uygulamalar arasındaki farklılıkların en iyi şekilde temsil edilebilmesi için üç farklı dönem halinde incelenmiştir.

- Birinci dönem (Ocak 1989 - Şubat 1990)
- İkinci dönem (Haziran 1991 tarihine kadar)
- Üçüncü dönemde (Ağustos 1995 tarihine kadar)

Pardo "ya (1997) göre birinci dönemde ÇED sürecinde prosedüre ilişkin herhangi bir gösterge mevcut değildir. İkinci dönem çevresel izleme programı hakkında bilgiler içermektedir. Son olarak üçüncü dönemde farklı aşamaları ve içeriği dikkate alınarak prosedürün tanımlanmasına yönelik bazı çabalar dikkat çekmektedir.

Projenin Özeti

Birinci dönemde birkaç ÇED raporu hazırlanmıştır. Ulusal çevre kurumu (Çevre Genel Müdürlüğü) birçok durumda proje yapım tasarımını ve ÇED' i aynı anda alarak daha önce herhangi bir kurum ya da kişi ile kapsamlılaşırma ile ilgili olarak fikir alış verişinde bulunmamıştır. Proje özellikleri belirtilmemektedir.

İkinci dönemde ÇED raporları daha sık bir şekilde görülmekte; otoyol, baraj, taş ocağı gibi faaliyetlerin ÇED' leri göze çarpmaktadır. Proje ile ilgili bazı bilgiler ÇED raporunda açıklanmaktadır.

Üçüncü dönemde ÇED raporlarında özet içeriği de bulunmaktadır. ÇED raporları, barajlar haricinde, projelerin ekonomik ve sosyal özelliklerinden daha çok projenin fiziksel konumuna yoğunlaşsa da proje karakteristiklerini de açıklamaktadır. Böylelikle, bu çerçevede ile projenin gerektirdiği analizler ve çevresel koşullar düzenlenmektedir. Bu dönem ÇED raporlarının büyük çoğunluğunun sunulduğu dönemdir ve bazı Çevresel Etki Değerlendirme Çalışmaları uzman panellerle değerlendirilmiş ve sonuçta daha ayrıntılı ÇED raporu içerikleri ortaya çıkmıştır. Limanlar, taş ocakları ve nükleer

tesislere ait soğutma sistemleri için kapasite artışları bu dönemde hazırlanan projelere örnek olarak gösterilebilir. Bu dönem içerisinde ÇED raporlarına proje özetlerinin eklenmesi dışında ÇED sürecine ilişkin önemli herhangi bir gelişme yaşanmamıştır.

Kapsamlaştırma Süreci

Kapsamlaştırma sürecinin amacı, belirli bir ÇED ile ilgili görüşlerin ve düşüncelerin sunulmasını sağlamaktır. Çevre kurumları hangi kurumların, örgütlerin ve insanların görüşlerinin alınacağına karar vermekle sorumludur. Her ne kadar teori açık olsa da uygulamada farklılıklar yaşanmıştır.

Pardo “ya (1997) göre ilk iki dönem boyunca ÇED raporunda kapsamlaştırma ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır; buna karşılık en son dönemde fikir alışverişinde bulunulan kurumların, kişilerin ve söz konusu kurumların ve kişilerin belirli sorulara karşı verdikleri yanıtların bir listesi verilerek bir takım gelişmeler sağlanmıştır. Bu dönemlere ilişkin varılan sonuçlardan bazıları şunlardır:

- Kurum en sık şekilde fikir alışverişinde bulunulan organdır. Projelerde uzman görüşü ve oluru eksiktir ve buna ek olarak kamuoyu sadece çevre örgütleri tarafından temsil edilmektedir.
- Diğer taraftan görüşlerine en az başvuru yapılan kuruluşlar politik ve sosyal örgütler ve üniversiteler ya da araştırma kuruluşlarıdır.
- Katılım genellikle düşük bir seviyede kalmaktadır.

Üçüncü dönemde ÇED raporlarında çevresel etki çalışmasının içeriği açıklanmaktadır. Bu da bir önceki döneme ait ÇED raporları ile karşılaştırıldığında büyük bir gelişmedir. Ancak bu raporlarda ilgili bilgi, detaylı etki analizi, azaltma önlemleri ve izleme programı hakkında bir takım eksiklikler görülmektedir. Pardo “ya (1997) göre ÇED çalışması projenin en son aşamasında gerçekleştirildiği ve bu aşamada az da olsa projenin yerinin ya da teknolojisinin ya da benzer özelliklerinin değişme ihtimalinin olması nedeniyle engelleme önlemlerine ve düzeltici önlemler dışında herhangi bir önleme yer verilmemektedir. Kanunda ÇED bir önleme aracı olarak tanımlanmaktadır, bu nedenle ÇED’ in negatif etkilerin düzeltilmesinden ziyade bir planlama aracı olarak kullanılması gerekmektedir.

Çevresel Etki Değerlendirme Çalışması

İlk iki dönemde hazırlanan ÇED raporlarında çalışmanın içeriğine ilişkin bilgiler oldukça sınırlıdır; çalışmalarda sadece çevresel koşulların ve projenin alternatiflerinin tanımı mevcuttur. Buna karşılık raporun içeriği, projenin eksiklikleri, etkilerin değerlendirilmesi, azaltma önlemleri ya da izleme programı ile ilgili hiçbir analiz bulunmamaktadır (Pardo 1997).

Üçüncü dönemde ise ÇED raporları çalışmanın içeriğine ilişkin bir analiz içermektedir. Pardo “ya (1997) göre analizlerde bilgi eksikliği, etki analizinin yeteri kadar detaylı olmaması ve azaltma önlemleri ve izleme programının tanımlarının belirsiz olması gibi eksiklikler söz konusudur.

Halkın Bilgilendirilmesi

Birinci ve ikinci dönemlerde hazırlanan ÇED raporlarında halkın bilgilendirilmesi süreci ve projenin çevresel koşullarına ilişkin ortaya atılan iddialar ile ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Üçüncü dönemde hazırlanan ÇED raporlarında kamuoyu tarafından ortaya atılan iddiaların ve bu iddia sahiplerinin bir listesi verilmeye başlanmıştır.

Örneğin Bilbao Liman projesi için bazı sosyal örgütler mevcut problemlerden bazılarını yeni çözümler önermesine karşın bu çözümler ne eleme ve kapsam belirleme sürecinde, ne de Çevresel Etki Değerlendirme Çalışmasında dikkate alınmıştır. Bazı yol projelerinde kamuoyu tarafından yolun belirli kesimleri için alternatifler önerilmekte, ancak bu alternatifler ÇED sürecinde dikkate alınmamaktadır (Pardo 1997).

Resmî Çevresel Etki Değerlendirme Raporu

İlk dönemde hazırlanan ÇED raporlarında belirtilen çevresel koşulları oldukça geneldir; buna ek olarak proje ve projenin yürütüleceği fiziksel çevre göz önünde bulundurulmamaktadır. Çevresel takip, prosedür yasal olarak kapandığı için ancak herhangi bir giderme önleminin alınmadığı durumlarda, sadece ilave raporların istenmesi ile sınırlı kalmıştır.

İkinci dönem sırasında projenin karakteristikleri ne olursa olsun çevresel koşullardaki homojenlik korunmuştur. Sadece fiziksel çevre ile ilgili koşullara yer verilmektedir.

Üçüncü dönemde raporlarda çevresel koşulların projeye ve etkilenen çevreye göre daha çok detaylandırılması dikkat çekmektedir. Yol projeleri için özel çevre koşulları önceki dönemlerin standardını takip etmektedir, ancak önlemlerin tasarlanması konusunda daha ayrıntılıdır ve ayrıca gürültü ve tatlı suyun korunması ile ilgili konulara da yer verilmektedir. Ancak, koşullardan her zaman ölçülebilir önlemler olarak bahsedilmektedir. Baraj projelerinde ÇED raporları genellikle kirlilik kontrolü gibi düzeltici önlemler üzerine yoğunlaşmaktadır. Sosyal etkilere ilişkin olarak herhangi bir düzeltici önleme yer verilmemektedir.

ÇED Prosedürü

İspanya' da ÇED prosedürü kanunda belirlenmiştir. Federal bir idari yapılanmaya sahip olan İspanya' da ÇED uygulamaları için, Bakanlık, Bağımsız Bölge Kuruluşları ve Yerel Otoriteler değişik ölçüde sorumludur. Bakanlık Yönetmelik hazırlamaktan ve proje sahibi Bakanlık olan projelerin incelenip değerlendirilmesinden sorumludur. Bağımsız Bölge Kuruluşları Bakanlıkta yürütülmeyen ÇED uygulamalarından sorumludur. Yerel otoriteler ise lisanslamadan sorumludur. İspanya diğer AB üye ülkelerine benzer olarak (Hollanda, İngiltere) ÇED sürecini, işletme izni süreci içinde alt bir çalışma olarak belirlemektedir.

Ülkemiz Çevre ve Orman Bakanlığı yetkilileri 2006 Ocak-Şubat aylarında gerçekleştirilen İspanya teknik gezileri sırasında bu ülkenin ÇED prosedürünü incelemiş ve ÇED uygulamalarını rapor halinde sunmuştur.

İspanya' daki ÇED uygulamalarının prosedürü eleme işlemi, kapsamlaştırma, halkın bilgilendirilmesi ve ÇED Raporunun değerlendirilmesi ve karar verme aşamalarından oluşmaktadır.

Eleme :

Eleme işlemi kapsamında EK 1 ve EK 2 listelerine bakılarak projenin hangi kapsamda değerlendirileceği kararı verilir. ÇED sürecinde proje başvurusu yatırımcı tarafından yapılır. Başvuru yapılan projenin ÇED' tabi olup olmadığını belirlemek için eleme işlemi Çevre Bakanlığı tarafından yapılır. Bu işlem, EK 1 listesinde yer alan projeler için sadece yönetmelik ekine bakılarak ve projenin kapasitesi veya büyüklüğüne göre karar verilerek yapılır. EK 2 projeleri için karar verilirken her bir projenin çevresel özellikleri, projenin kapasitesi, yaracağı çevresel olumsuzluklar dikkate alınır. Bakanlık Bölgesel Çevre Birimleriyle, diğer ilgili kuruluşlarla ve STK' larla yazışma yapar, görüşlerini alır. EK 1 ve EK 2 listesinde olmayan projeler için doğrudan "ÇED Gerekli Değildir Kararı" verilir (Anonim 2006).

Kapsamlaştırma :

Kapsamlaştırma aşamasında yatırımcı ÇED Direktifindeki gereklilikleri göz önüne alarak taslak ÇED raporunu hazırlayarak Bakanlığa sunar. Bu aşamada Bakanlık Bölgesel Çevre Kuruluşlarının, diğer ilgili kamu kuruluşlarının ve STK' ların yazılı görüşü alınmaktadır, toplantı yapılması yöntemi kullanılmamaktadır (Anonim 2006).

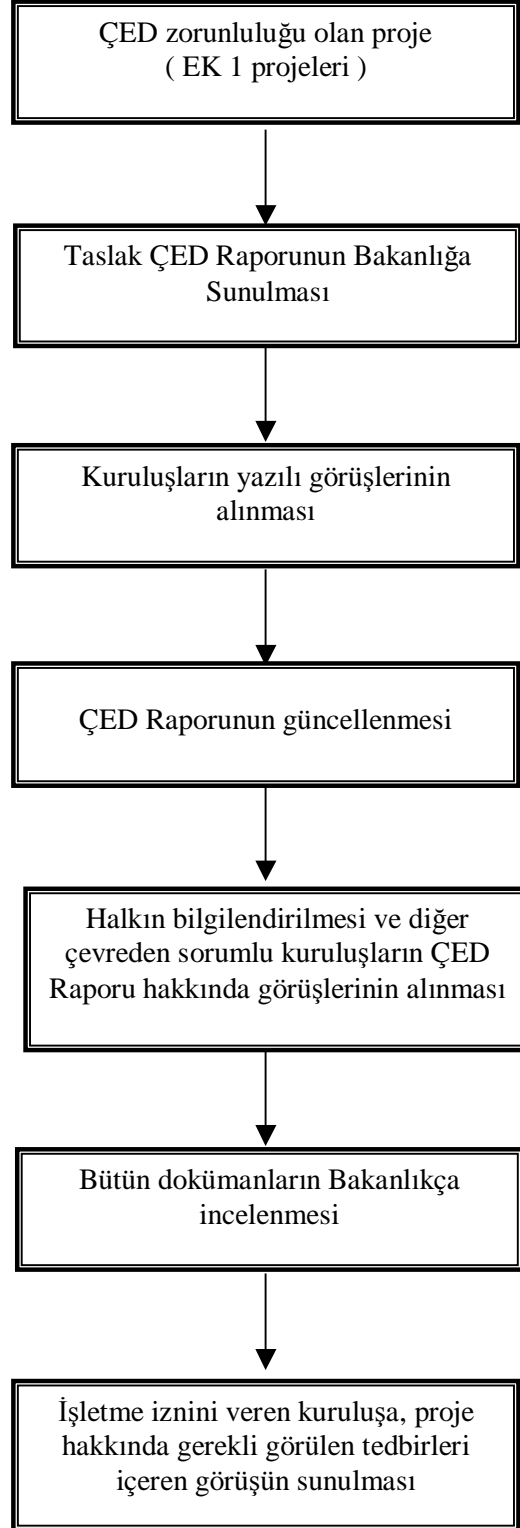
Halkın Bilgilendirilmesi :

Halkın bilgilendirilmesinde merkezde Bakanlık, bölgesel hükümetlerde bölgesel çevre kuruluşları (bölgesel bakanlık birimleri) sorumludur. ÇED Raporları Bakanlık ve bölgesel birimlerde halkın erişimine açılır. Bu da Resmi Gazete' de yayımlanan bir duyuru ile halka duyurulur. 30 gün süreyle halkın ÇED Raporlarını incelemesi ve görüş bildirmesi için süre verilir. Halkın görüşleri Bakanlığa ulaştırılır ve Bakanlıkça değerlendirilir. Halkın bilgilendirilmesi aşamasında diğer çevreden sorumlu kuruluşlarda kapsamlandırmadan sonra güncellenen ÇED Raporu hakkında görüşlerini bildirirler (Anonim 2006).

Karar verme :

Çevre Bakanlığı tüm gelen görüşlerle birlikte ÇED Raporunun incelenmesini tamamlar ve önemli çevresel etkileri belirler. Bakanlık projenin onaylanmasından sorumlu kuruluşa proje ile ilgili gerekli görülen tedbirleri içeren bir görüş verir. Böylece ÇED prosedürü tamamlanmış olur.

İspanya' da uygulanan ÇED Prosedürü Şekil 2.5' de verilmiştir.

Şekil 2.5. İspanya' da Uygulanan ÇED Prosedürü

2.2.3 Hollanda' da ÇED Uygulamaları

Hollanda' da ÇED' in Gelişimi

Hollanda' da ÇED' in başlangıcı Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada' da mevcut ÇED tecrübelerine dayanmaktadır. ÇED üzerine tartışmalar Hollanda' da 1976 yılında başlamıştır. ÇED Raporunun hazırlanması konusunda tecrübe kazanmak amacıyla, Hollanda' da 1977 ve 1979 seneleri arasında ÇED üzerine 9 deneme yapılmıştır. Denemeler ayrıca ÇED kanunlarının geliştirilmesi için de kullanılmıştır. Hatta denemeler ve eğitim aktivitelerinin amaçları da Hollanda' da ÇED' in başlamasına yardım etmiştir. Yaklaşık 10 yıl sonra, Eylül 1987' de, ÇED mevzuatı, yani ÇED kanunu ve ÇED kararnamesi yürürlüğe girmiştir. ÇED mevzuatından sorumlu bakanlıklar ; İskan, Mekansal Planlama ve Çevre Bakanlığı ile Tarım, Balıkçılık ve Doğa Koruma Bakanlıkları olarak belirlenmiştir (Jong 1994).

1985' de Avrupa Topluluğu (AT) Konseyi ÇED üzerine bir Yönerge benimsemiştir. Bu yönerge bazı kamu ve özel projelere ait ÇED ile ilgili yönerge (85/337/EEC). AT yönergesinin benimsenmesinden sonraki 3 yıl içerisinde, AT ülkeleri ÇED üzerine kanun yapmaya mecbur edilmiştir. Hollanda ÇED mevzuatını bu zaman sınırı içinde geliştirmiştir.

Hollanda hükümetine göre ÇED, planlama ve karar vermede bir yardımcı olarak görülmüştür. Bu yardım bir kararın uygulamasının çevresel sonuçlarının takibi ile ÇED Raporunun analizini, gözden geçirilmesini ve kullanımını kapsamaktadır. Bundan dolayı ÇED mevzuatı sadece ÇED raporunun içerik gereksinimlerini kapsamayıp, aynı zamanda resmileştirilmiş bir prosedür sunmaktadır. Bu, ÇED prosesindeki katılımcıların bir dizi eylemleri takip etmesini zorunlu kılmaktadır.

Hollanda' da ÇED' in esas amacı, çevreye önemli ölçüde olumsuz etkisi olabilecek faaliyetler konusunda karar alınırken çevresel değerlerin tamamen hesaba katılmasıdır. İkinci önemli amaç, çevresel sonuçlar üzerine bilginin sistemleştirilmesi ve harmonizasyonu yolu ile (izin verme) prosedürlerinin derlenip toparlanması ve bu

bilginin kullanılmasıdır. ÇED' in kullanılması sonucu kişinin çevreye daha olumlu yaklaşması konusundaki beklenti de önemli bir konudur (Jong 1994).

ÇED Prosedürü ve Uygulamalar

Hollanda' da ÇED dahilinde belirtilmesi önemli ve dikkati çeken husus; projenin uygulanmasından dolayı ortaya çıkan hasarların etkisi altında kalan kişilere verilecek tazminat türü ve seklidir. Bir ÇED çalışmasının yapısı, taslaklar ve nihai rapor; kamuoyunda tartışılabilir. Bu yöntemde halk; planlamanın yürütülmesine ve projenin izlenmesine geniş olarak katılmaktadır. Çevresel etkiler; politikaları, yönetmelikleri ve projeleri içine alır (www.akdeniz.edu.tr) .

Hollanda' da ÇED komisyonu bağımsızdır aşağıdaki özelliklere sahiptir.

- Yasal statüsü bulunan danışma kurulumdur.
- Uzmanlık ve bağımsızlığa dayanmaktadır.
- Projelerin kabul edilip edilmeme konusunda hüküm vermez.
- Görevi:
 - yasal: kapsamaştırma ve inceleme danışmanlığı
 - diğer: eleme, zamanlama konularında danışmanlık

Komisyonun tüm önerileri halka duyurulmaktadır. Hollanda' da 400 uzman bulunan havuz mevcuttur.

Hollanda' da her yıl yüzlerce ÇED izni verilmekte olup, bunlardan yaklaşık % 10' u aynı zamanda ÇED gerektiren faaliyetlerdir. İzinlerin % 90' ında STK girdisi yoktur. % 10' unda STK' ların önemli derecede girdisi vardır. Bunlar daha iyi proje kararlarının alınmasını sağlar. İzin taleplerinin takriben % 5' i reddedilmektedir (Veeken ve Beba 2002).

Hollanda' da ÇED raporunu inceleme işlemi; ideal durumda 2-3 ay içerisinde bir teknik sekreter, bir aktivite ile ilgili uzman ve 2 veya daha fazla çevre uzmanından oluşan bir takım tarafından gerçekleştirilmektedir (Veeken ve Beba 2002). Teknik sekreter inceleme işleminin organize etmektedir (saha ziyareti, 2 ya da 3 toplantı). İnceleme

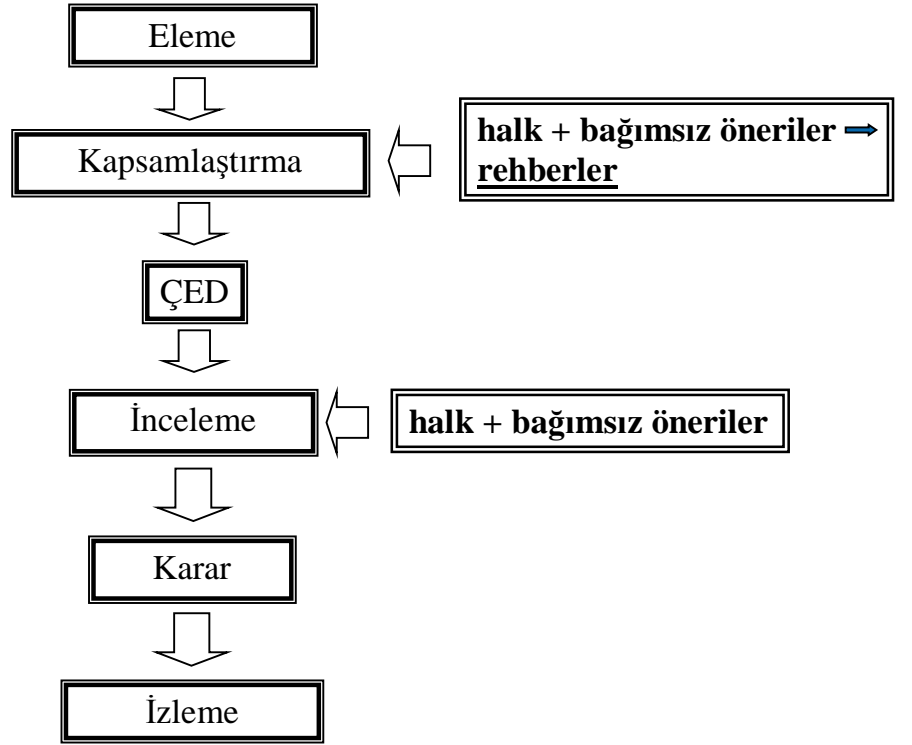
işleminin sonucunda bağımsız komisyon sonuçları ortaya koyan bir inceleme raporu hazırlar. İnceleme raporunda planın/projenin arzu edilmesi ile ilgili bir karar yoktur.

Hollanda’ da izleme faaliyeti yasal zorunluluktur. Çok sayıda prosedür olmasına karşılık sınırlı sayıda ÇED izleme aksiyonu vardır.Çevresel izinler mutlaka uygulanır. ÇED izleme işleminin sağladığı katma değer süreç içindeki pek çok aktör için net değildir. ÇED kanununun bu bölümü ile ilgili uyum olmaması durumunda itaatsizlik cezası yoktur.

Veeken ve Beba tarafından verilen bir örneğe göre Hollanda’ da 250 hektar kum ve çakıl madenciliği yapılan bölgenin kıyı şeritlerinin ve özel arazinin doğal bir saha olarak düzenlenmesi (rekreasyon ile birlikte) faaliyeti için devamlı izleme yapılmakta, yetkili otorite tarafından her 3 yılda bir rapor hazırlanmaktadır. Rapor içeriğinde porsuk, amfibik hayvanlar, kuşlar, yer altı su seviyesi, su kalitesi arazinin yönetimi konuları yer almaktadır.

Veeken ve Beba (2002) Çevre Bakanlığı 2. ÇED eğitimleri sırasında Hollanda’ da izin/ÇED sürecini aşağıdaki şekilde sıralamıştır.

- Ø Hazırlık tartışmaları (proje sahibi, otorite ve STK’ lar)
- Ø Proje sahibi tarafından müracaatın yapılması
- Ø Kapsamlaştırma (Halk ve otoriteye duyurulur)
- Ø Proje sahibi tarafından ÇED raporunun hazırlanması
- Ø Otoritenin taslak kararı
- Ø Halkın fikirleri için 4 haftalık zaman (gazete ilanı, yazılı ve sözlü reaksiyonlar, bazen toplantılar)
- Ø Proje kararı (izin + koşullar + dikkate alınması gereken hususlar)
- Ø Yasal olarak karşı koyabilme olanağı-possibility of appeal

Şekil 2.6. Hollanda’ da Uygulanan ÇED Prosedürü (Morel 2005)

2.2.4 ABD ÇED Uygulamaları

ABD’ de Ulusal Çevre Politikası Kanunu (NEPA- National Environmental Policy Act) 1970 yılında onaylanmıştır. O yıla kadar mevcut kurallarla NEPA’ nın getirdiği kuralların nasıl uyum sağlayacağı konusunda oluşturulan Çevre Kalitesi Meclisi (CEQ – Council on Environmental Quality) yönetmelikler çıkarmıştır. Arazi Yönetim İşleri Dairesi (BLM) de dahil olmak üzere her daire, NEPA ile uyum sağlamak üzere yeni düzenlemeler yapmışlardır (Türkman 2001).

ÇED’ e öncülük yapan ABD’ de ilgili yönetmelik, NEPA ancak dokuz yıl sonra yürürlüğe konabilmiştir. Bu süre içinde başkana bağlı Çevre Kalitesi Konseyi’ nce yayınlanan talimatların defalarca değişmesi gerekmiştir ve ABD’ de tüm ÇED mevzuatının tamamlanması on altı yıl sürmüştür (www.ekutup.dpt.gov.tr) .

Devlet tarafından yapılması öngörülen veya izin verilen her faaliyetin çevre üzerine olabilecek muhtemel etkileri incelenmektedir. Bu süreç içindeki ilk adım, önerilen

faaliyetin iyi bir şekilde tanımlanmasıdır. Bu tanım içinde genellikle inşaat, işletme, bakım, sahanın rehabilitasyonu gibi faaliyetlerle ilgili tüm işlemler yer alır.

Faaliyetin açık olarak tanımlanmasından sonra “ Eleme (Screening) ” işlemi yer alır. Bu işlemin yürütülmesi sırasında BLM tarafından yapılan değerlendirmeler aşağıda verilmiştir;

- 1) Muafiyet : Proje çevresel etki değerlendirmesi çalışmasından muaf mıdır? Bazı acil faaliyetler ya da başkan veya kongrenin uygun gördüğü projeler muaftır.
- 2) Projenin kategorisi : Çevre üzerine etkileri olmayan, dolayısıyla ÇED gerektirmeyen faaliyetlerin listesi mevcuttur, faaliyet bu liste içinde yer almakta mıdır?
- 3) Mevcut ÖNÇED ve ÇED Raporunun uygunluğunun idarece belirlenmesi : Bazı durumlarda yöre için hazırlanan ÖNÇED veya ÇED çalışmaları mevcut bulunmaktadır. Rapor, NEPA tarafından konulmuş olan standartlara uygun mudur ? Eğer bu raporlar yeterli bulunursa ayrıca bir çalışma yapmaya gerek kalmaz, aksi takdirde ÇED gereklidir.

ÇED’ in uygulanmasında bütün makul alternatiflere yer verilmesi gerekmektedir. ÇED Raporu, ayrıca faaliyetin yürütülmesi sırasında çevresel etkilerin minimuma indirilmesi için gerekli önlemleri (mümkün/pratik) de kapsamaktadır. ABD’ de halk genellikle çevreyi projeden daha çok önemsemekte, dolayısıyla raporda taahhüt edilen kirlilik kontrol işlemlerinin yerine getirilip getirilmediği sürekli olarak denetlenmektedir.

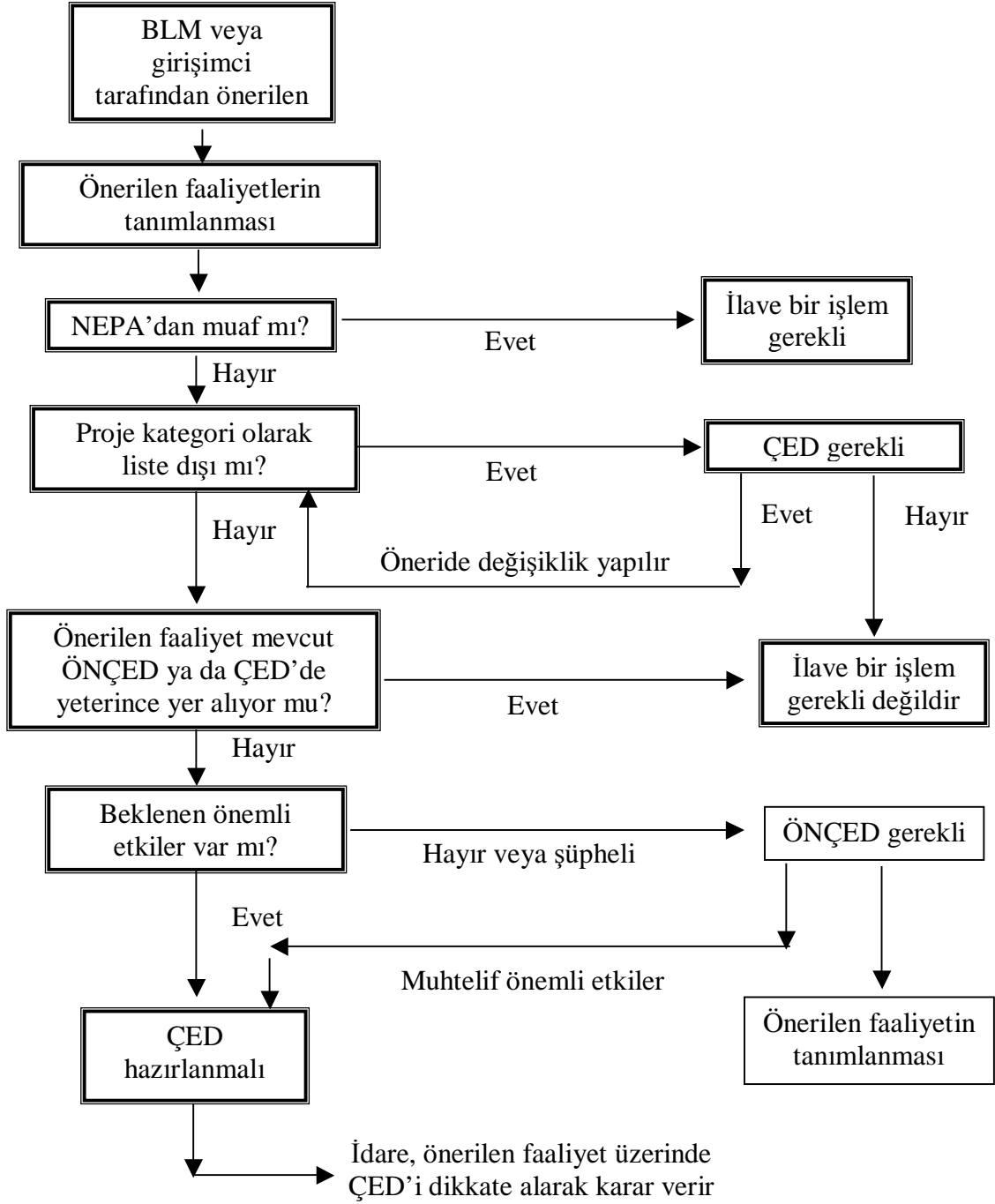
ÇED Raporunu hazırlayan ekip, genellikle 3-5 çekirdek eleman ile 15 ya da daha fazla uzman içermektedir. Projenin tamamlanmasından sonra faaliyetin yapıldığı çevrede olası çevresel bozulmalar izlemeye alınarak, projenin çevre açısından muhtemel riskleri ortadan kaldırılmaya çalışılır. Ancak bu hususta zaman ve mali sorunlar proje sonrası değerlendirmelerde zorluklar yaratmaktadır.

ABD’ de ÇED’ e halkın katılımı değerlendirme süreci içinde önemli bir yer tutmaktadır. Amerika’ da ÇED Raporları binlerce nüsha basılarak incelemek isteyen herkese bir adet verilmekte, ayrıca kütüphanelere konularak halkın kolaylıkla ulaşması sağlanmaktadır. Basılan rapor sayısının yüksek olması nedeniyle, harcamaların önemli bir kısmı çevresel etki değerlendirme raporlarının taslak ve son hallerinin bastırılması ve dağıtılmasında yapılmaktadır. Ayrıca halktan alınan eleştirilerin yer aldığı dokümanların basılması da maliyetli olmaktadır. Örneğin bir ÇED Raporu ile ilişkili olarak, projenin hayvanlar üzerine etkilerinin azaltılması için halktan 2000 adet öneri gelmiş ve tamamı değerlendirmeye alınmıştır.

ÇED çalışmalarında halktan alınan bilgilerin, yönetimlerin halkın ihtiyaçlarına cevap verecek tutarlı kararlar almasında önemli katkısı olmaktadır. ABD de yaşanan aşağıdaki olay bu durumu açıklamak bakımından ilginç bir örnek oluşturmaktadır. Kolonado’da “Two Forks Barajı” projesi halkın talep ettiği çevresel değerler korunmadığı için iptal edilmek zorunda harcanmıştır. ÇED raporunun hazırlanması için 40 milyon USD harcanmış, ancak proje kabul görmemiştir (Türkman 2001).

ABD’ de Çevre Koruma Kurumu (EPA), EPA’ nın eyalet ofisleri, merkezi/yerel kuruluşlar ve kamuoyu izleme ve denetleme yapabilmekte, ihtilafa düşülen yatırım projeleri mahkemelerde çözümlenmektedir (www.ekutup.dpt.gov.tr).

ABD’ de uygulanan ÇED Prosedürü Şekil 2.7’ de verilmiştir.

Şekil 2.7. ABD' de Uygulanan ÇED Prosedürü (Türkman 2001)

2.2.5 Brezilya' da ÇED Uygulamaları

Brezilya' da ÇED Mevzuatı ve Gelişimi

001/86 Nolu CONAMA Yönetmeliği temel Brezilya ÇED yönetmeliğidir ve ÇED süreci ile ilgili kuralları ve hususları belirlemektedir. Daha sonra 001/86 ve 005/87 Nolu CONAMA Kararları ile genişletilen 001/86 Nolu Kararın 2. Maddesi, ÇED' e tabi çevresel olarak önemli faaliyetleri belirtmektedir. 17 adet olan bu faaliyetler 85/337 Nolu AB Direktifinin Ek I ve Ek II' sinde listelenen faaliyetler ile karşılaştırılmıştır.

Belirlenen 17 adet faaliyet dışındakiler ilk olarak ÇED' den muaf tutulmaktadır, ancak bu faaliyetlerin önemli çevresel etkiler yaratma ihtimalinin tespit edilmesi halinde lisans sistemine tabi tutulmaktadır. Ayrıca bölgesel ve yerel düzenleyici organlar (CONSEMA'lar / CONDEMA'lar), CONAMA listesine ek olarak bazı faaliyetler için ÇED isteyebilir. Devlet kurumları mutlaka kendi çevresel lisans işlemlerini, kararda belirtilen kriterler ve maddeler kapsamındaki proje uygulama aşamaları ile uyumlu hale getirmek zorundadır. IBAMA, OEMA ve DM projeye, projenin konumuna ve çevresel karakteristiklerine bağlı olarak ilave kılavuzlar ve koşullar (çalışmalar için son bitirme tarihleri de dahil) tanımlayabilir. ÇED raporu için belirlenen minimum teknik şartlar ve içerikler (kapsam) kararda belirtilmektedir, ayrıca bu Kararda ÇED çalışmasının mutlaka, projenin ilgili tarafları haricinde, nitelikli ve farklı disiplinlerdeki personel tarafından yürütülmesi gerektiği de belirtilmektedir (Glasson ve Salvador 2000).

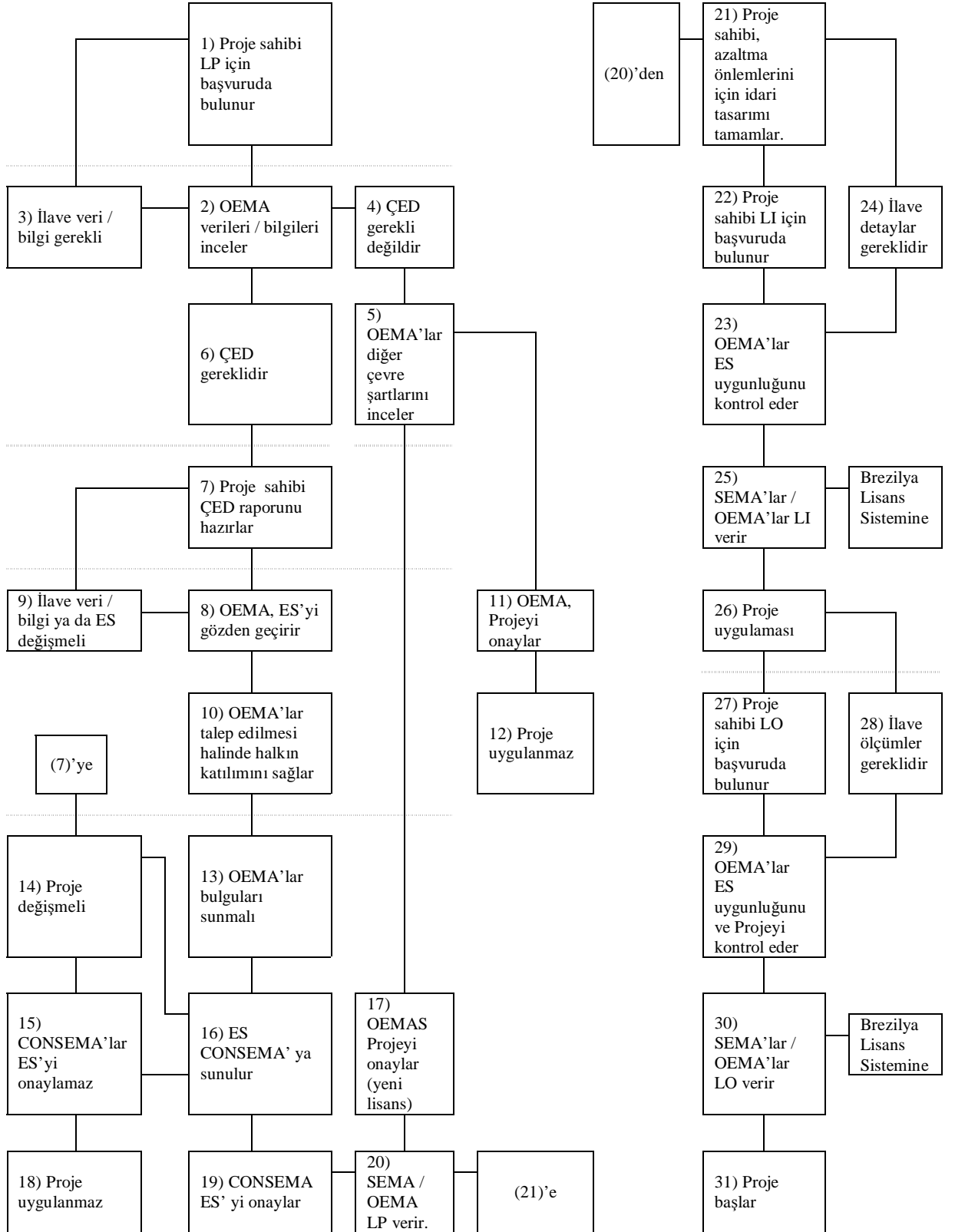
Dünya Bankası tarafından talep edilmesi üzerine Brezilya' da uygulanan ilk ÇED, çok uzun ve birbirini tekrarlayan dokümanlardan meydana gelmektedir. 1978 ile 1983 yılları arasında Rio de Janeiro Eyaletinde sadece iki ÇED çalışması yürütülmüştür ve bu çalışmaların sonuçları, rasyonel planlama ve karar verme amacından çok, zorunlu olarak yürütülmesi nedeniyle oldukça zayıftır. Başlangıçta hazırlanan ÇED' ler karar vermeye yardımcı olmak yerine zararlı etkilerin engellenmesine yöneliktir ve eğilim bugün de devam etmektedir. Eylül 1981 ile Mayıs 1983 tarihleri arasında Brezilya hükümeti tarafından resmi olarak toplam 20 ÇED çalışması alınmıştır, bu çalışmaların az sayıda olmasına ve bazı problemlerin yaşanmasına rağmen bazı projeler sonuçlara bağlı olarak değiştirilmiştir (Glasson ve Salvador 2000).

Brezilya' da ÇED Prosedürü

Brezilya' daki heterojen yapı ÇED sistemine ve prosedürlerine de yansımaktadır. Tüm Brezilya eyaletlerinde uygulanan ulusal, önemli bir yönetmeliğin (001/86 Nolu CONAMA Kararı) yürürlükte olmasına rağmen aynı karar her bir eyaletin kendi politikasını, yönetmeliklerini ve uygulamasını belirleme imkanı vermektedir. Daha gelişmiş eyaletlerin ÇED çalışmalarını uygulamak için daha fakir ve az gelişmiş eyaletlere göre daha çok kaynağı bulunmaktadır. Brezilya'da ÇED uygulamalarında politik ve kurumsal faktörlerden kaynaklanan problemler yaşanmaktadır. Bu da ÇED' in etkinliğini azaltmaktadır. ÇED yerel seviyede merkezleştiği için bu durum çevresel konular hakkında yerel farkındalığın ve önemli yerel tarafların (örn; yetkili organlar, Sivil Toplum Kuruluşları ve genel kamu) katılımını sınırlandırmaktadır. Yerel planlama kurumlarının (LPA) etkili katılımı hayati önem taşımaktadır.

Brezilya'daki ÇED sistemi çevresel lisans sistemi ile ilişkilidir. Bu sistemler ile genellikle yerel organlar (belediyeler) tarafından uygulanan lisans sistemi arasında yasal bir ilişki de mevcuttur, ancak bu ilişki idari değildir. Lisans prosedürü, çevresel lisans ve ÇED prosedürü aynı anda yürütülmektedir.

ÇED prosedürü kapsamında, başvuru sahibi ilgili çalışmalara projenin fizibilite çalışması (yerelleştirme, ekonomik değerlendirme, finans v.s.) aşamasında verilen bir ön lisans olan İlerleme Lisansını (Licença Previa - LP) almak için müracaata bulunarak başlamaktadır. Bu nedenle 1. Aşama proje alternatiflerinin değerlendirildiği ve tasarım yapıldığı aşamadır. Daha sonra OEMA, 001/86 Nolu CONAMA Kararındaki (Aşama 2) proje listelerine bağlı olarak ÇED' in gerekli olup olmadığını belirlemektedir. ÇED çalışmasının gerekli olmaması halinde süreç ortak lisans sistemi (Aşama 4, 5,...) ile devam etmektedir; ÇED' in gerekli olması halinde ise (Aşama 6), proje sahibi mutlaka bir ÇED çalışması yürütecek / ÇED raporu hazırlayacak (Aşama 7) ve bunları OEMA' ya sunacaktır (Aşama 8). Talep edilmesi halinde OEMA tarafından mutlaka bir kamu oyu kararı aranacaktır (Aşama 10). 2 - 6 nolu aşamalar eleme aşaması, 7 nolu aşama kapsamlılaştırma (isteğe bağlı) ve ÇED raporu hazırlama aşaması ve 8 - 10 nolu aşamalar ÇED raporu gözden geçirme aşamalarıdır.

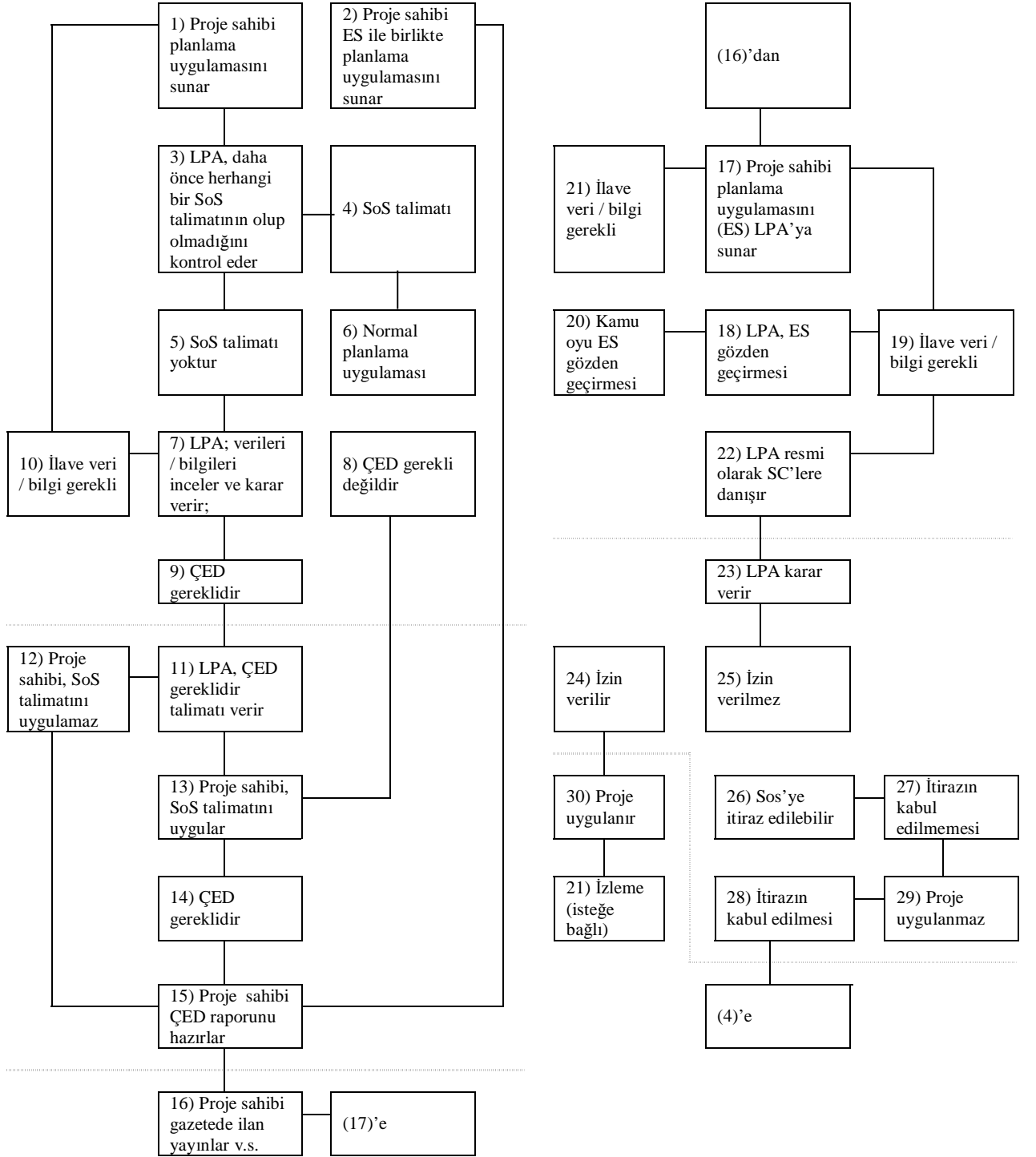
Şekil 2.8. Brezilya'daki ÇED Prosedürü (Glasson ve Salvador 2000)

2.2.6 Birleşik Krallık ÇED Prosedürleri ve Uygulamaları

Birleşik Krallık' ta 40 farklı tali yönetmelik ile birlikte AB Direktifi uygulanmaktadır. ÇED faaliyetlerinin yaklaşık % 70'ini içine alan en önemli mevzuatın planlama yönetmelikleri kapsamı dahilinde olmasına rağmen diğer yetkilendirme (örneğin; elektrik projeleri, otoyollar) sistemleri kapsamındaki ve Birleşik Krallık' ın farklı bölgelerindeki (örneğin; Kuzey İrlanda) projeler için farklı yönetmelikler mevcuttur.

AB direktifinin uygulanmasına bağlı olarak Birleşik Krallık'ta şimdiye kadar 3000'den fazla ÇED hazırlanmıştır. Bir yılda hazırlanan ÇED sayısı ekonomik koşullara bağlı olarak değişmektedir ve şimdiye kadar bu sayı yılda maksimum 350' ye ulaşmıştır. Projelerin dağılımı şu şekildedir; atık bertarafı (% 22), yollar (% 18), endüstri ve kent yapıları (% 18), madencilik (% 14) ve enerji (% 13). Bu sürece katılan tüm taraflar dik bir öğrenme eğrisi göstermektedir ve ÇED faaliyetlerinin yararları gittikçe daha hızlı ve kapsamlı bir şekilde kabul edilmektedir. Ancak hazırlanan ÇED' lerin kalitesi ile ilgili bir takım endişeler mevcuttur. Son zamanlarda gerçekleştirilen bir çalışma ÇED raporlarının kalitesinin zaman içerisinde geliştiğini göstermiştir, ancak 1991 sonrası ÇED'lerin % 40'ı istenen kalitede değildir. Özellikle yetersiz eleme prosedürleri, alternatiflerin yeterli şekilde değerlendirilmemesi, kapsamlılaşmanın yeterli olmaması, farklı taraflar arasında fikir alış verişi ve halkın katılımının yetersiz olması, sosyoekonomik etkilerin ve kümülatif etkilerin yetersiz bir şekilde ele alınması ve sistematik izleme ve denetimin genel olarak eksik olması ana problemleri oluşturmaktadır. Buna ek olarak, toplam sayısı yaklaşık 500 olan yetkili kurumların bazılarının gerçekten yeterli olup olmadığına ilişkin de bazı şüpheler bulunmaktadır.

AB eleme süreci ile ilgili I ve II nolu Ekler, Birleşik Krallık 1 ve 2 Nolu Programları ile koordinasyonlu bir şekilde uygulanmaktadır. Şekil 2.9' da Birleşik Krallık için ÇED sürecinin aşamaları özetlenmiştir.

Şekil 2.9. Birleşik Krallık' taki ÇED Prosedürü (Glasson ve Salvador 2000)

Brezilya ve Birleşik Krallık ÇED Karşılaştırmaları

Brezilya ve Birleşik Krallık ÇED sistemleri Glasson ve Salvador tarafından araştırılmış ve bu ülkelerdeki ÇED sistemlerinin karşılaştırmalı performansları Tablo 2.3' de verilmiştir.

Tablo 2.3. ÇED sistemlerinin karşılaştırmalı performans özeti (Glasson ve Salvador 2000)

Kriterler		Brezilya	Birleşik Krallık
1)	Çevresel politika yönetmelikleri ve kılavuzları	Orta	İyi
2)	Kurumsal / idari çerçeve	Yetersiz	Orta
3)	ÇED Prosedürü	Orta	Orta
4)	Önemli tarafların rolleri	Orta	Orta
5)	İzleme ve uygulama uygunluğu	Çok yetersiz	Yetersiz
6)	ÇED uygulaması ve uygulamadaki etkinliği	Çok yetersiz	Orta
7)	Kaynaklara erişim	Yetersiz	Orta

Brezilya ve Birleşik Krallık ÇED uygulamalarında yasal dayanaklara ilişkin performans karşılaştırılması Tablo 2.4' de verilmiştir.

Tablo 2.4 ÇED uygulaması için kontrol listesi: Brezilya ile Birleşik Krallık arasındaki performans karşılaştırması (Glasson ve Salvador 2000)

Madde	Brezilya	Birleşik Krallık	Gözlemler	
Çevresel Politikalar, Yönetmelikler ve Kılavuzlar				
• ÇED için yasal dayanak:				
a)	Birincil (zorunlu) yönetmelikler ile uygulanmaktadır	+	+	
b)	Tali yönetmelikler (zorunlu) ve kılavuzlar (isteğe bağlı) ile uygulanmaktadır	-	+	(Brezilya'da yaygın değildir)
c)	İdari düzenlemeler ile uygulanmaktadır	-	-	
d)	Geriye dönük olarak uygulanır	-	-	
e)	İtirazların ve anlaşmazlıkların çözümü	+	+	
f)	İzleme ve uygulama uygunluğu	*	*	
g)	Stratejik çevresel değerlendirme	-	*	(*)Taslak Planlar

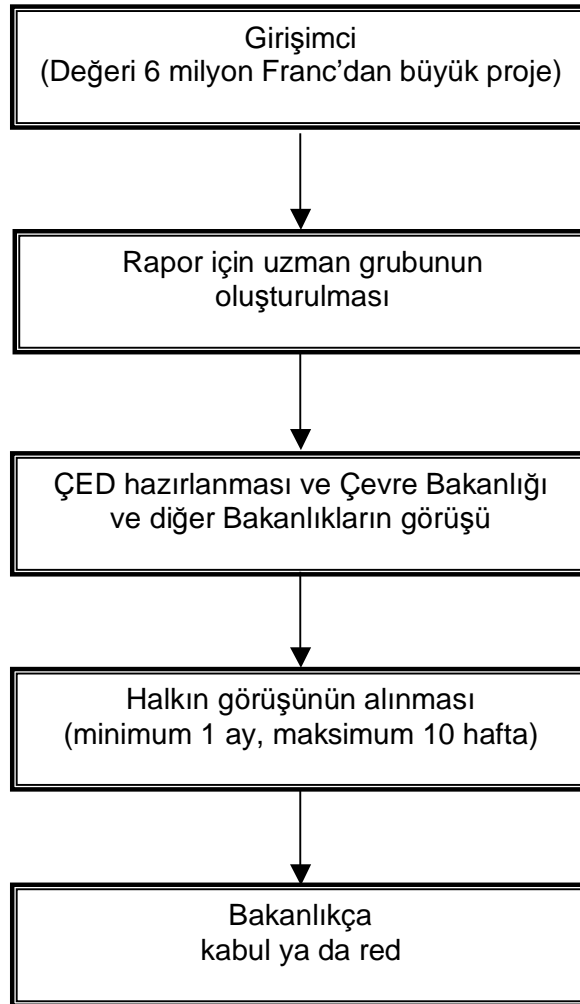
“+” tamamen/her zaman, “*” kısmen/bazen, “-“ var olmayan/uygulanmayan

2.2.7 Fransa’ da ÇED uygulamaları

ÇED Prosedürü

Yetmişli yıllarda Fransa, Avrupa’ da ÇED’ i en erken uygulayan ülkeler arasında yer almıştır. Kritik mevzuat LPN (Doğa Koruma Kanunu) dir. LPN’ de ÇED kavramının açık bir tanımı yapılmamıştır, ancak 2. Maddede dolaylı olarak “ÇED, belirli faaliyetler tarafından doğal ekosistemde yapılan tahribatın sonuçlarının değerlendirilmesi için bir yoldur” tanımı yapılmıştır (Glasson ve Bellanger 2003).

Fransa’ da bir yılda 8000 adet ÇED raporu hazırlanmıştır (Türkman 2001). Şekil 2.10’ da Fransa’ da uygulanan ÇED prosedürü görülmektedir.

Şekil 2.10. Fransa’ da uygulanan ÇED Prosedürü (Türkman 2001)

Fransa-Birleşik Krallık Karşılaştırması

Yasal Çerçeve

ÇED, Fransa' ya Birleşik Krallık'tan daha önce girmesine rağmen, Direktif ancak 1993 yılında onaylanmıştır (Glasson ve Bellanger 2003).

Glasson ve Bellanger (2003)' e göre her durumda ÇED gerektiren projeler ile değerlendirmenin isteğe bağlı olduğu projelerin ayrıldığı AB modelini benimseyen Birleşik Krallık ile karşılaştırıldığında Fransa'da kamu ya da özel sektör tarafından yapılan tüm projelerin ÇED'e tabi olduğu kabul edilmiştir. Mevzuatta teknik (Birleşik Krallık'ta olduğu gibi) ya da finansal (Avrupa Birliği'ne özeldir) eşik değerleri ve kriterler kullanılarak bir takım muafiyetler tanımlanmıştır. Değerlendirmeden muaf tutulabilmek için temel kriter projenin maliyetidir. Belirli bir eşik değerinin altındaki projeler ÇED' den muaf tutulmaktadır. Bu miktar hem faaliyetin maliyetini, hem de faaliyetin yürütüleceği arazinin fiyatını içerdiğinden dolayı, bu eşik değeri Fransız kurumları tarafından düşük bulunmuştur. Bu durum, Birleşik Krallık ile karşılaştırıldığında Fransa'da yürütülen ÇED sayısının neden fazla olduğunu açıklamaktadır.

Fransa' da yürürlükte olan mevzuatta maliyeti ne olursa olsun her zaman ÇED' e tabi olan proje kategorileri ve sadece 'notice d'impact' olarak adlandırılan basitleştirilmiş bir değerlendirmeye tabi proje kategorileri de tanımlamaktadır. 'Notice d'impact' çok sınırlı bir değerlendirme olduğundan bu da bir çeşit muafiyet olarak değerlendirilebilir. Birleşik Krallık' taki uygulamanın aksine Fransa'da mevzuatta önem dereceleri belirtilmemektedir. Eşik değerleri Fransa'da da kullanılmaktadır, ancak bu değerler Birleşik Krallık'ta kullanılan eşik değerlerinden büyük ölçüde farklıdır; örnek olarak, Birleşik Krallık'ta somon çiftliği ile ilgili kriter "100 tonun üzerinde somon ve arazinin hassasiyeti" iken, Fransa'da "2 tonun üzerinde somon" ve "3 hektarlık arazi"dir.

Birleşik Krallık ile karşılaştırıldığında Fransa, projenin tanımı (örneğin; arazi şartları, üretim proseslerinin tanımı) ile ilgili bazı şartları uygulamamakta ve insanlar üzerindeki etkilerin değerlendirilmesini zorunlu tutmamaktadır.

ÇED Uygulaması

Glasson ve Bellanger (2003)' e göre genel olarak, Fransa ve Birleşik Krallık' taki uygulamalar minimum Avrupa şartlarını sağlamamakta, ancak Fransa' daki uygulamalar göreceli olarak daha uygundur. Bu fark, Fransa'da yürürlükte olan mevzuatta isteğe bağlı seçeneklerin daha az bulunmasından kaynaklanıyor olabilir, ayrıca kanunun gücünü de yansıtıyor olabilir.

Her iki ülkede de Çevresel Etki Raporu kapsamındaki projenin tanımı ve azaltma önlemleri bölümleri yeterlidir. Fransa' da hazırlanan ÇED' lerdeki emisyonlar ve çevre durumu ile ilgili bölümlerin Birleşik Krallık' ta hazırlanan ÇED' lerin aynı bölümlerine göre daha iyi olduğu, ancak Birleşik Krallık'ta hazırlanan ÇED' lerin halkın katılımı ve raporun teknik olmayan özeti (1993 yılına kadar Fransa'da zorunlu değildir) konusunda daha uygun olduğu tespit edilmiştir.

Her iki ülkedeki ÇED uygulamalarında alternatiflerin değerlendirilmesi, projenin inşaat aşaması ile işletme aşamaları arasındaki farkların açıklanması, dolaylı etkilerin değerlendirilmesi, tahmin metotları ve karşılaşılan zorluklar konusunda göreceli olarak zayıftır.

ÇED raporlarında vurgulanan etki tiplerine bakıldığında Fransa' da su konusu ön plana çıkmakta ve bu alanda Fransa'da daha sıkı kurallar uygulanmaktadır. Ayrıca Fransa'da peyzaj ile birlikte hava, gürültü ve riskler konularına Birleşik Krallık' a göre daha çok önem verilmektedir; bunun da nedeni olarak güçlü yasal destekler gösterilebilir. Projenin insanlar üzerindeki etkileri konusunda Birleşik Krallık Fransa'ya göre daha hassastır. Birleşik Krallık' ta bu husus daha çok kirleticilerin insanlar üzerindeki etkileri olarak algılanmaktadır, bununla birlikte projenin sosyoekonomik etkileri ile ilgili konunun sınırlı bir şekilde ele alındığı belirtilmiştir. Glasson ve Bellanger (2003)' a göre Fransa'da hazırlanan ÇED' lerde rastlanan bu eksiklik, ÇED raporlarını hazırlayanlar arasında çoğu zaman çok az sayıda sosyal bilimcinin olmasından ve yürütülen sosyoekonomik çalışmaların bir çoğunun ayrı dokümanlar halinde sunulmasından kaynaklanıyor olabilir.

Her iki ülkede de azaltma önlemleri süreçteki en önemli konudur. Bu da etkilerin giderilmesine etkilerin önlenmesinden daha çok önem verildiğini göstermektedir.

Kapsamlaştırma konusu Birleşik Krallık' ta önem derecesi yüksek konular arasında yer alırken, Fransa bu konuya neredeyse yabancıdır. Buna karşılık, Çevresel Yönetim Sistemleri, Birleşik Krallık' a göre Fransa'da çok daha önemli bir konu olarak algılanmaktadır. Her iki ülkede de ÇED' in yararları hakkında genel pozitif bir düşünce hakimdir, ancak Birleşik Krallık' ta ÇED daha çok karar verme sürecinde kullanılan bir araç, kalkınma ve çevre konuları arasında bir orta yolun bulunması, çevrenin korunması ve kalkınmanın doğrulanması için yararlı bir yol olarak algılanmaktadır. Buna karşılık Fransa'da ÇED' in daha çok bürokratik bir yük olduğu düşünülmektedir.

Fransa ve Birleşik Krallık' ta ÇED süreci performans değerlendirmesi uzmanlar tarafından yapılmış ve bu değerlendirme sekiz ana kategoriye içermektedir. Bu kategoriler şunlardır; faaliyetin tanımı, çevrenin tanımı, kapsamlaştırma, halkın katılımı ve etki tanımı, etkilerin tahmin edilmesi ve değerlendirilmesi, alternatifler, azaltma önlemleri ve izleme, teknik olmayan özet ve bilgilerin organize edilmesi ve sunulmasıdır.

14 adet ÇED raporunda yapılan incelemelerde Fransa'da uygulanan projelerde eksiklikler görülmüştür. Birleşik Krallık' ta hazırlanan ÇED raporlarının genel olarak daha kaliteli olduğunu görülmüştür. Fransız' da prosedürde iyi olarak nitelendirilen proje tanımı ve azaltma önlemleri, bu gözden geçirme çalışmasında ilginç şekilde ÇED raporlarının en zayıf bileşenleri olarak tanımlanmıştır. Bu sonuç yasaların azaltma önlemlerine özel bir önem verdiği ve azaltma önlemlerinin kalkınmayı hızlandırmak için kullanılabileceği görüşünü destekleyen Fransa için sürpriz bir sonuçtur (Glasson ve Bellanger 2003).

Uyumlaştırmanın gözden geçirilmesi

Birleşik Krallık ile Fransa arasında yapılan temel karşılaştırma, yasal uyumlaştırma açısından bu iki ülke arasında önemli farklılıkların olduğunu göstermiştir; örnek olarak eleme kriterleri, ÇED raporu kapsamındaki farklı etki tipleri, halkın katılımı ve kirlilik

kontrolü konuları gösterilebilir. Ayrıca yasal uygulamalar açısından da farklılıklar bulunmaktadır, bu durum ÇED kılavuz dokümanlarına yaklaşımlar açısından Birleşik Krallık ile Fransa arasındaki farklılıklar ile gösterilebilir.

2.2.8 Hindistan, Türkiye ve Tunus'taki ÇED Sistemleri

Diğer birçok gelişmekte olan ülkeler (örneğin; Güneydoğu Asya ve Latin Amerika ülkeleri) ile karşılaştırıldığında, Orta Doğuda ve Güney Afrika' da (MENA) bulunan ülkeler çevresel etki değerlendirme (ÇED) sistemlerini kurmakta ve geliştirmekte göreceli olarak geç kalmışlardır. 1980' li yıllarda ulusal ÇED sistemlerini geliştiren ilk ülkeler Umman, Türkiye ve Tunus' tur. Hindistan da dahil olmak üzere birkaç ülke ÇED sistemlerini 1990'lı yıllarda geliştirmişlerdir (Ahmad ve Wood 2002).

Birleşik Devletler' de ÇED sisteminin oluşturulmasından ardından 30 yıldan daha uzun bir süre geçtiği için çeşitli ülkelerdeki ÇED prosedürleri ve uygulamaları ile ilgili çok sayıda literatür hazırlanmıştır. 1990'lı yıllarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ÇED sistemlerinin verimini ve performansını değerlendiren birkaç karşılaştırma çalışması yayınlanmıştır.

Ahmad ve Wood tarafından gelişmekte olan üç ülkedeki (Hindistan, Türkiye ve Tunus) ÇED sisteminin performansının karşılaştırılması ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu ülkelerin seçilme sebebinin ÇED sistemlerinin gelişim açısından büyük ölçüde birbirine benzemesi olarak açıklamışlardır.

Bu çalışma Ocak 2002 yılında yayınlandığından değerlendirmede ülkemiz 1997 yılı ÇED Yönetmeliği yer almaktadır. Söz konusu çalışmaya 2003 yılı ÇED Yönetmeliği ve kıyaslamaları da ilave edilerek ilgili değerlendirme Bölüm 4.5.5' te sunulmuştur.

2.3 ÇED' in Avrupa Birliği' ndeki Geçmişi ve Mevzuata Bakış

Avrupa Birliği' nin çevre ile ilgili çalışma programına dayanarak Avrupa Birliği Konseyi ve Üye Devletlerin Hükümet Temsilcileri tarafından onaylanmış ana taslakta; yaratılan çevre kirliliğinin ve kaynakların kullanımında ortaya çıkan sıkıntıların önlenmesinde izlenecek en iyi çevre politikasının; sonradan önlem alma yerine, çevreye olacak kötü etkilerin, tüm teknik planlama ve karar verme aşamalarında , mümkün olan en erken safhada değerlendirilerek önceden belirlenmesi ve netice olarak bu etkilerin tayin edilmesi için yürütölen yasaların önceden hazırlanması hususlarının gerekliliği önemle vurgulanmıştır.

Ancak, özel ve tüzel projelerin çevreye olan etkilerinin değerlendirilmesi hususunda bazı üye devletlerin yürürlükteki yasaları arasında ortaya çıkan uyumsuzluklar, istenmeyen rekabet durumları yaratarak, icraattaki ortak pazarı doğrudan etkileyebilir. Bu nedenle Anlaşmanın 100. Maddesi gereğince üye ölkelerin bu husustaki yasaları arasında bir uyum sağlanmalıdır. Bunun yanı sıra tüm dünyada yaşam kalitesini ve çevreyi korumak Avrupa Birliği' nin başarmayı hedeflediği ana amaçlarından birisidir.

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), Avrupa Birliği çevre politikasının anahtar aracıdır.1985'te yayınlanan ilk ÇED Direktifi (Direktif 85/337/EEC)'nden beri hem yasal hem de pratik olarak ÇED kavramı gelişmektedir. 1997'de de Direktif 97/11/EC yayımlanmıştır.

ÇED Yönetmeliği, çevre üzerine önemli etkileri olan kamu ya da özel projelerin yatırım izninin kabul edilmesinden önce çevre etkileşim değerlendirmesi işlemleri için gerekenleri düzenler. ÇED, Yönetmeliğin Ek I listesinde yer alan faaliyetler için zorunludur. Ek II listesinde yer alan faaliyetler için, ÇED gerekip gerekmediği konusunda, Ek III listesinde yer alan seçme kriterleri gözönüne alınmalıdır. Üye ölkeler, Ek II deki faaliyetlerin, ÇED'e tabi olup olmayacağı konusunda duruma bağlı olarak ya da kriterler koyarak değerlendirebilirler. Yetkili merci, Ek II deki bir faaliyetin ÇED' e tabi olup olmayacağı konusunda halkın görüşünü almak zorundadır.

Yatırımcı, Bakanlığa Ek IV deki bilgileri sunmalıdır. Bu bilgiler yatırımcının öngördüğu alternatifleri ve seçilme nedenlerini içerir. Halka danışma süreci

kurulmalıdır ve bunların sonuçları Bakanlığın yatırım izni verip vermemesinde dikkate alınmalıdır. İlgili olduğu durumlarda çevre ile ilgili otoritelere önerilen faaliyetler hakkında görüşlerini ifade etme fırsatı verilmelidir. Eğer önerilen projenin sınıraşan etkileri olma olasılığı varsa diğer üye devletlere danışma zorunluluğu vardır.

Yetkili merci, yatırım izni için yapılan başvurular ve diğer konular hakkında halkı belli bir zaman çerçevesinde karar vermeden önce bilgilendirir ve görüşlerini alır. Karar verdikten sonra kararın hangi şartlarda verildiği, ana neden ve öngörülerini ile gerekli olduğu yerlerde yatırımın çevre üzerine etkileri için alınması gereken tedbirler konusunda, halkı bilgilendirir.

Avrupa Komisyonu, mevcut mevzuatı ve iyi uygulamanın mevcut durumunu yansıtan üç rehber doküman yayınlamıştır. Bu dokümanlar, ÇED prosesinin üç spesifik aşaması ile ilgilidir:

- Eleme
- Kapsam belirleme
- Çevresel Etki Açıklamasının Gözden Geçirilmesi

Eleme ve Kapsam Belirleme Rehberi ile ÇED için gereken çalışmaların içeriğinin belirlenmesi, daha iyi kararlar alınması ve böylece ÇED prosesine daha sağlam bir temelle başlanması umulmaktadır. Çevresel Etki Açıklamasının Gözden Geçirilmesi rehberi faaliyet sahiplerine ve danışman firmalara yardım etmeye ve daha iyi ÇED Raporu hazırlanmasında yardımcı olmayı hedeflemektedir. Rehber, yetkili organlar, faaliyet sahipleri ve AB'ye üye ülkeler ile üyeliğe aday ülkelerdeki ÇED uygulayıcıları için tasarlanmıştır. Bu rehber, ilk önce başvurulması gereken üye ülke rehberinin de yerini alamaz. Bu rehber, her zaman Direktifle, üye ülkenin ulusal veya yerel ÇED mevzuatı ile ve gereklilikleri ile birlikte okunmalıdır (www.europe.eu.int).

3) MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada öncelikle Türkiye’ de ÇED gelişimi incelenmiştir. 1997, 2002 ve 2003 yıllarında yayımlanan ÇED Yönetmelikleri kapsamında ÇED Raporlarının hazırlanması ve süreç takibinde görev alınması Türkiye’ deki uygulamalar ve ÇED gelişiminin daha somut ortaya konulmasına yardımcı olmuştur.

1993, 1997, 2002 ve 2003 ÇED Yönetmelikleri incelenerek ülkemizdeki dinamik yapı ortaya konmuştur.

AB sürecinde Türkiye’ nin uyumu, ÇED sürecinde yapılan değişiklikler incelenmiştir. Özellikle Türkiye’ nin model olarak seçtiği AB üye ülkelerinden İspanya ve hükümetler arası işbirliği yapılan Hollanda uygulamaları daha detaylı incelenmiş ve farklılıklar-uyumlar irdelenmiştir.

Özellikle Çevre ve Orman Bakanlığının Uyum Projesi kapsamındaki dokümanlarından yararlanılmıştır. Hollanda ÇED komisyonu yetkililerinin uyum projesi kapsamında kendi ülkelerindeki uygulamalara yönelik sunumları değerlendirilmiştir. Ayrıca Çevre ve Orman Bakanlığı ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü yetkililerin düzenlediği eğitim semineri notları çalışmaya yön vermiştir.

Dünya’ da ilk ÇED Yönetmeliği uygulamalarına ABD’ de ve daha sonra Fransa’ da başladığından bu ülkeler de ele alınmış, süreçleri incelenmiştir.

Ülkeler arası karşılaştırmaların yapıldığı makalelerden yararlanılmıştır. Gelişmekte olan ülkelerden Hindistan ve Tunus örnekleri esas alınarak ÇED sistemleri Türkiye ile karşılaştırmalı olarak irdelenmiştir.

Ülkelerdeki uygulamaların ve AB uyum çerçevesinde Türkiye’ deki ÇED gelişmelerin incelenmesiyle Türkiye’ de ÇED’ in mevcut durumu ve eksiklikleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

4) ARAŞTIRMA SONUÇLARI

4.1 Türkiye’ deki ÇED’ e Bakış

Çevre Bakanlığı, Avrupa Birliği kriterlerine paralellik sağlanması ve uygulamada ortaya çıkan tecrübeler doğrultusunda ÇED Yönetmeliği’ nde değişikliğe gitmiştir. Ülkemiz 1997 ÇED Yönetmeliği AB Direktifi doğrultusunda revize edilerek 2002 yılında yayımlanmış ve daha sonra 2003 yılında tekrar revize edilmiştir. 1997 Yönetmeliği’ nde yapılan değişikliklerin özeti aşağıda sunulmuştur.

- ✓ ÇED’ e tabi faaliyetlerin sayısı arttırılmıştır.
- ✓ Valiliklerce alınan “Yer Tetkiki Kararı” kaldırılmıştır.
- ✓ ÇED Raporunun hazırlanması ve yer seçiminde dikkat edilecek “Duyarlı Yörelere Listesi” ilave edilmiştir.
- ✓ İnceleme Değerlendirme Komisyonu’ nun işlevi, projeler için verilecek özel formatın kapsamını, kriterlerini belirlemek amacıyla “Kapsam Belirleme ve İnceleme Değerlendirme Komisyonu” olarak genişletilmiştir.
- ✓ ÇED Raporunun gerekli ya da gereksiz olduğuna ilişkin karar verme yetkisi, uygulamanın tek olması için başlangıçta Çevre Bakanlığı’ ndadır. Ancak Bakanlık daha sonra bu yetkiyi bazı illere (Bursa, İstanbul gibi 11 il) vermiştir.
- ✓ Halkın görüşlerinin inceleme ve değerlendirme sürecinde alınması yerine kapsam belirleme ve özel format oluşturulması aşamasında alınması kuralı getirilmiştir.

2002 ve 2003 Yönetmelikleri Arasındaki Farklar :

- ✓ 2002 yönetmeliğinde 117 iş günü olan ÇED süreci, yeni yönetmelikle 35 işgününe indirilmiştir.
- ✓ 2002 yönetmeliğinde 75 iş günü olan ÇED Ön Araştırma süreci, yeni yönetmelikle Proje Tanıtım Raporu adı altında 25 işgününe indirilmiştir.
- ✓ ÇED prosedüründe yer alan Bilgilendirme ve Kapsamlaştırma Toplantıları birleştirilmiştir.

- ▼ ÇED' e tabi projelere ilişkin Rapor hazırlayanlar için Yeterlilik şartı getirilmiştir (Yeterlik Tebliği 24.02.2004 tarih ve 25383 sayıyla Resmi Gazetede Yayımlanmıştır.)
- ▼ Yönetmeliğin EK I ve EK II listelerinde bulunan bazı faaliyetlerle ilgili düzenlemeler yapılmıştır.

Yeni ÇED yönetmeliği, Avrupa Birliği tarafından onaylanmış Aarhus Sözleşmesinin uygulanmasını amaçlamaktadır. Bu sözleşme karar verme prosesinde halkın katılımı haklarını güçlendirir. Bu, yönetmelikler kapsamında hazırlanması gereken planlar ya da programlarda yer almalıdır. Sözleşme, birçok direktif çerçevesinde yapılacak işlemler için de geçerlidir. Örneğin, Atık Çerçeve Yönetmeliği (75/442/EEC), Piller ve Akümülatörler (91/157/EEC), Nitrat Kirliliği (91/676/EEC), Tehlikeli Atık (91/689/EEC), Ambalaj Atık (94/62/EC), Hava Çerçeve Yönetmeliği (96/62/EC) ve Kıyı Alanlarının Doldurulması Yönetmeliği (99/31/EC)'ni kapsamaktadır.

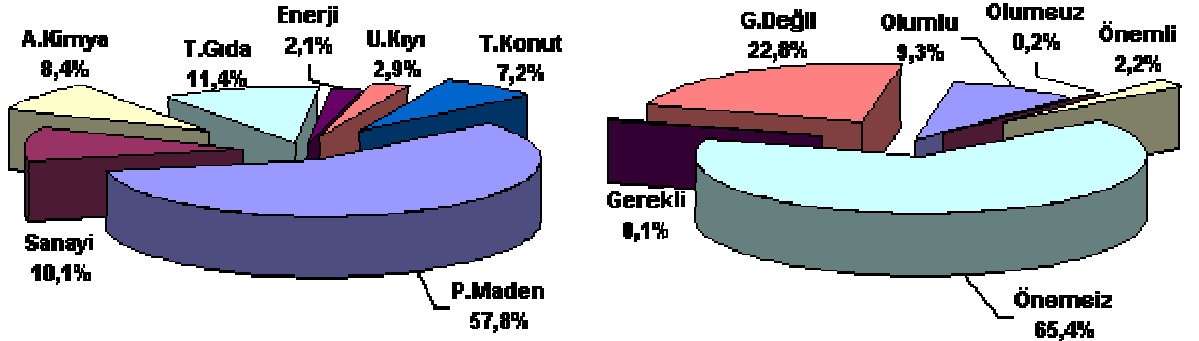
ÇED süreci genel bir çerçeveye sahip olmakla beraber sürecin detayları uygulanmak istenen yatırım projelerine göre değişiklik göstermektedir. Bu doğrultuda yasal olarak sürece eklenmiş olan kapsam ve format belirleme toplantısında ÇED çalışmasını hazırlayacak meslek grupları da değerlendirilmektedir. ÇED sürecinde yer alan başlıca uzmanlıklar ve temel işlevleri Tablo 4.1' de özetlenmiştir:

Tablo 4.1. Farklı Meslek Gruplarının Çevresel Etki Değerlendirme Sürecinde Üstlendikleri Roller (Özçelik 2005)

Meslek Grubu	ÇED Sürecindeki Rolü
Çevre Mühendisi	Genel olarak proje koordinatörlüğü, katı ve sıvı atıkların yönetimi ve etkilerinin belirlenip, uygun giderme yöntemlerinin önerilmesi, hava kalitesi ve emisyonlarla ilgili modelleme çalışmaları
Biyolog	Doğal çevre ile ilgili temel verilerin toplanması ve değerlendirilmesi
Jeoloji Mühendisi	Yatırımın yer yuvarı ile ilişkilerini ortaya koyacak temel verilerin derlenmesi, zemin ile ilgili risklerin değerlendirilmesi, yeraltı ve yüzey su kaynakları ile ilgili ilişkilerin ve risklerin değerlendirilmesi.
Sosyolog	Projenin gerçekleşeceği yörenin halkının sosyo-ekonomik durumu hakkında temel verilerin toplanması ve projenin yöre halkı üzerindeki olası olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesi.
Arkeolog	Proje sahasında olası arkeolojik eser kalıntılarının tesbiti için literatür ve yüzey araştırması yapmak, gerektiği hallerde bu eserlerin korunması için gerekli yasal işlemlerin yapılmasını sağlamak.
Ziraat Mühendisi: (Peyzaj Mimarı)	Toprak özellikleri ve arazi kullanımı ile ilgili temel verilerin oluşturulması, değişecek kullanımların etkilerini değerlendirmek ve onarım planlarını oluşturmak.
Diğer meslek grupları: Makina ya da Kimya Mühendisi, Elektrik Mühendisi vb.	Yatırımın niteliğine göre özellikle projenin işleyişi, verimliliği ve güvenliği ile ilgili bilgileri derlemek ve değerlendirmek.

Bu çizelgeden de anlaşılacağı gibi, ÇED süreci disiplinlerarası işbirliğini ve koordineli çalışmayı gerektiren bir süreçtir.

Türkiye’de 07.02.1993 ve 31.12.2003 tarihleri arasındaki 10 yıllık verilere göre toplam 8908 faaliyet hakkında yönetmelik kapsamında karar verilmiştir. Bu 10 yıllık verilere göre ÇED’ in sektörel dağılımı ve alınan kararların dağılımı Grafik 4.1’ de yer almaktadır. Söz konusu grafiğe göre sektörel bazda ilk sırayı petrol ve madencilik faaliyetleri almaktadır.

Şekil 4.1 Türkiye’de sektörel ÇED ve alınan kararların dağılımı (www.cedgm.gov.tr)

4.2.Türkiye’deki ÇED’ in Uygulama Güçlükleri ve Eksiklikleri

Türkiye’de ÇED sisteminde görülen eksiklikler aşağıda listelenmiştir.

- ✓ Çevresel bilginin temininde karşılaşılan güçlükler,
- ✓ Kurumlar arası koordinasyonda karşılaşılan güçlükler,
- ✓ Çevre planlama konusunda karşılaşılan güçlükler,
- ✓ İzleme ve denetleme mekanizmalarında karşılaşılan güçlükler.

Türkiye’nin en büyük sorunlarından bir tanesi olan plansız yapılaşma ÇED prosedürünün uygulanmasında da sıkıntılara yol açmaktadır. Birinci sınıf tarım alanları, sulak alanlar, koruma altındaki hassas yöreler vb. gibi yerlerde kirletici faaliyetlere izin verilmemektedir. Ancak yerel idareler bu bölgeleri siyasi amaçlar uğruna sanayi bölgelerine ve imara açarak sıkıntılara sebep olmaktadır. Türkiye’de uygulanan yasal prosedür çerçevesinde ÇED izni olmayan faaliyetlere hiçbir izin, ruhsat vb. verilemez denmektedir. Yerel idareler bugüne kadar bu konuyu da göz arda ederek gerekli izinleri vermektedir. Bilinçsiz yatırımcı yerel idareler tarafından gösterilen yere tesis kurmaktadır fakat daha sonra ÇED izinleri ile ilgili problem yaşamaktadır. Türkiye’de birçok ÇED çalışması mevcut tesislere yapıldığından imar problemlerinden dolayı uygulamada sıkıntılar yaşanmaktadır.

Bu problemlerin önüne geçmek amacıyla Türkiye'nin hemen hemen her yerinde Çevre Düzeni Planı denilen planlar oluşturulmaya başlamıştır. Sanayi alanları, imar alanları ve korunması gereken bölgeler bu planlara işlenerek daha etkin bir uygulama amaçlanmaktadır.

Ülkemizde kamu yatırım projeleri için ÇED raporlarının hazırlanması yaygınlaştırılamamıştır. Özellikle Devlet Planlama Teşkilatına iletilen yapılabirlik etütlerinin ekinde ÇED raporlarına yer verilmediği Sekizinci Beş Yılık Kalkınma Planı'nda açıklanmıştır.

ÇED Sürecinde başvurulabilecek ve raporların hazırlanması ve değerlendirmesi sırasında kullanılacak bilgi ve veri bankalarının eksikliği söz konusudur. Bilgi ve veri bankalarına dayalı çevre envanterleri oluşturulmalı ve ilgililerin kullanımına açık tutulmalıdır.

ÇED, yatırımcı tarafından bürokratik engel ve gereksiz bir harcama olarak görülmektedir. ÇED sürecinin çevresel kalitenin korunması ve geliştirilmesinde tek çözüm yolu olduğu kamuoyuna anlatılmalıdır.

Ülkemizde halkın katılımı ile ilgili sıkıntılar zaman zaman yaşanmaktadır. Bunun bir örneği 1999 yılında Antalya'da yaşanmıştır. Antalya Deniz Deşarj Projesi için, halkın katılımı gecikmiş ve yetersiz kalmıştır. Bu projede, düşük seviyeli bir arıtma ile birlikte sahile ulaşmadan önce atıksuyun yeterli seyrelme gösterdiği bir derin deniz deşarjı planlanmıştır. Ancak halk, derin deniz deşarjı tarafından gerçekleştirilen seyrelme mekanizmasını anlayamadığından; deniz ortamına deşarj edilmeden önce bu atıksuyun yüksek seviyede arıtılmasında ısrar etmiştir. Halk tarafından yapılan baskının bir sonucu olarak, mevcut derin deniz deşarj tesisine rağmen Belediye, ilave atıksu arıtma birimlerini inşaa etmeye zorlanmıştır. Projenin ilk aşamalarında halkın katılması ile, örneğin yüksek seviyeli bir arıtma ve daha kısa mesafeli ve ucuz bir deniz deşarjı sistemi seçilerek, pahalı çözümlerden kaçınmak mümkün olabilirdi. Bu örnekten de görülebileceği gibi halkın katılımı; 'yanlış' doğrultulara da yönlendirme yapabilmektedir. Politik konular; halkın katılımında önemli bir rol oynamaktadır.

4.3 Avrupa Birliğinde Çevresel Etki Değerlendirme Prosedürü

Üye ülke ÇED prosedürleri, detaylarında değişiklik gösterir fakat uygulamada çoğu, Şekil 4.2' de gösterildiği gibidir. Şekil 4.2' deki koyulaştırılmış adımlar, Direktifin maddelerine göre uygulanır. Diğer adımlar iyi bir ÇED uygulamasının kısımlarıdır ve bazıları üye ülkeler tarafından kabul edilmiştir.

Avrupa Birliği ÇED sistemi içerisinde çok farklı uygulamalar mevcuttur; bunun da en güzel örneğini farklı uygulamaları ile Fransa oluşturmaktadır. Ancak, bu sistemlerin uyumlaştırıldığına yönelik kanıtlar ve ortak standart ve yaklaşımlara doğru bir eğilim olduğu görülmektedir. Bununla birlikte belirli bir ülkenin “en iyi uygulamasının” yayılması yararlı olabilir, Birleşik Krallık' ın ÇED eğitimi, kılavuzu, araştırması ve daha işbirliğine yönelik bir ÇED modeline yaklaşımı ve Fransa'nın kirlilik etkilerinin belirlenmesi ve entegrasyonuna yaklaşımı buna örnek olarak gösterilebilir. Uygulama, genel olarak farklılıklar içermesine rağmen, standarda giderek yaklaşmaktadır. Değiştirilen Direktif gibi son zamanlarda atılan adımlar buna örnek olarak gösterilebilir, bu tür adımlar da yasal çerçeveyi ‘zorlaştıracak’ ve uygulamanın standart uygulamaya yakınlaştırılmasını teşvik edecektir.

Yetkili Organa Duyurulması	Bazı üye ülkelerde, müteşebbisin yatırım izni için yetkili organa başvurmasından önce yetkili organı projeden haberdar etme gerekliliği vardır. Müteşebbis, bunu resmi olmadan, gönüllü olarak da yapabilir.
Eleme	Yetkili organ, ÇED gerekip gerekmediği konusunda karar verir. Yetkili organ bu kararı, yatırım izni başvurusu için projeden haberdar edildiğinde de verebilir, yada müteşebbis Eleme için başvuru da yapabilir. Eleme kararı kaydedilmeli ve halka duyurulmalıdır.
Kapsam Belirleme	Direktif, müteşebbisin yetkili organdan “kapsam belirleme” işlemini istemeyi gerektirir. Kapsam belirleme, çevresel bilgilerde bahsedilecek konuları belirler. Ayrıca ÇED prosesinde gereken diğer konuları da kapsayabilir. Kapsam belirlerken, yetkili organ, çevresel otoritelere danışmalıdır. Bazı üye ülkelerde kapsam belirleme zorunludur
Çevresel Çalışmalar	Müteşebbis, Direktif in 5. Maddesi gereği, çevresel bilgileri toplamak için çalışmalar yapar.
Çevresel Bilgilerin Yetkili Organa Sunulması	Müteşebbis, çevresel bilgileri yatırım izni başvurusu ile birlikte sunar. Eğer başvuru Ek-1 yada Ek-2 kapsamındaki proje için çevresel bilgiler sunulmadan yapılmışsa, yetkili organ eleme yaparak ÇED gerekip gerekmediğine karar vermelidir. Birçok üye ülkede, çevresel bilgiler, Çevresel Etki Açıklaması (ÇEA) olarak sunulur.
Çevresel Bilginin Yeterliliğinin Gözden Geçirilmesi	Bazı üye ülkelerde, çevresel bilgilerin yetkili organ tarafından değerlendirmeye alınmadan önce gözden geçirilmesi zorunluluğu vardır. Diğer üye ülkelerde ise çevresel bilginin yeterliliğine yetkili organ karar verir. <u>ÇEA’ın Gözden Geçirilmesi Rehberi</u> bu aşamada faydalı olabilir. Eğer sunulan bilgi yetersiz bulunursa, müteşebbisin daha fazla bilgi sağlaması gerekebilir.
Çevresel Otoriteler, Diğer İlgili Kuruluşlar ve Halkla Konsültasyonlar	<u>Çevresel Bilgi</u> , çevresel otoriteler, diğer ilgili kuruluşlar ve halk tarafından gözden geçirilebilir olması amacıyla, <u>ulaşılabilir olmalıdır</u> . Çevresel otoritelere, diğer ilgili kuruluşlara ve halka, yatırım izni kararı verilmeden önce proje ve çevresel etkileri hakkında görüş verme fırsatı tanınmalıdır. Eğer sınıraşırı etkilerin önemli olma olasılığı varsa, etkilenecek ülkelere de danışılmalıdır.
Yetkili Organın Yatırım İzni Kararı Vermeden Önce Çevresel Bilgileri Değerlendirmesi	Yetkili organ, yatırım izni başvurusu ile ilgili karar vermeden önce çevresel bilgileri ve konsültasyon sonuçlarını değerlendirmelidir.
Kararın Açıklanması	Karar, olumsuz çevresel etkileri azaltıcı önlemlerin tarifi ve kararın sebepleri ile birlikte halka açıklanmalıdır.
Projenin Kesin Proje Olması Durumunda Karar Sonrası Denetleme	Proje uygulandıktan sonra etkilerinin denetlenmesi gerekir.

Şekil.4.2 AB ÇED Prosedürü (www.europe.eu.int/comm/environment)

ÇED prosedürü gereği proje sorumlularının sunmak zorunda oldukları çevresel bilgi koşulları 97/11/EC Yönergesinin Madde 5(3) ve Ek IV' ünde tanımlanmıştır. Madde 5 (3)' e göre bilgilerin en azından aşağıdaki unsurları içermesi gerekmektedir:

- Ø Projenin yeri, tasarımı ve boyutuna ilişkin bilgileri de kapsayacak şekilde projenin tanımı,
- Ø Önemli yan etkilerden kaçınmak, bu tür etkileri azaltmak ve mümkünse ortadan kaldırmak için öngörülen önlemlerin tanımı,
- Ø Projenin çevre üzerinde sebep olabileceği ana etkileri belirlemek ve değerlendirmek için gerekli veriler,
- Ø Proje sahibi tarafından geliştirilen ana alternatiflerin bir taslağı ve çevresel etkileri dikkate alacak şekilde bu seçiminin başlıca sebeplerini belirten bir gösterge,
- Ø Yukarıda belirtilen bilgilerin teknik olmayan bir özeti.

Üye Devletler, sunulan bilginin izin prosedürünün belirli bir aşaması, özel bir projenin belirli özellikleri veya projenin türü ve etkilenebilecek çevresel özelliklere ilişkin olduğunu düşünmelidirler.

AB Eleme Uygulaması

Direktif 85/337/EC uygulanmasının beş yıllık gözden geçirilmesi, 1997'de Komisyon için göstermiştir ki, ÇED' in üye ülkeler arasında farklı projelere uygulanışı çok farklılık göstermektedir. Bu saptama, ÇED'e tabi olan projelerin elenmesini gerektiren Direktif 97/11/EC'nin revize edilmesini etkileyen bir faktördür.

Eleme, ÇED'in gerekip gerekmediği konusunda karar verileceğinden, Direktifin gerektirdiği ilk aşamadır. Komisyon tarafından hazırlanan eleme rehberi, Avrupa Komisyonu ÇED Direktifleri (97/11/EC olarak revize edilen 85/337/EEC)'nin eleme gerekliliklerini belirtir ve bunların üye ülkelerin mevzuatlarına nasıl uygulandığını ele alır. Rehber, yetkili organlar, faaliyet sahipleri ve AB üye ve aday ülkelerde ÇED uygulayıcıları için tasarlanmıştır.

Elemede, üye ülkeler arasında farklı yaklaşımlar vardır. Ancak hepsi de Ek I ya da Ek II listeleri ve EK III kriterlerine bağlıdır fakat ÇED uygulayıcıları, müteşebbisler ve yetkili organlar her ülkenin kendi mevzuat ve rehberine göre hareket etmelidir. Her durumda hayati nokta, projenin çevreye önemli olası etkisi varsa, ÇED gerektiğidir.

AB ÇED klavuzlarında yer alan Eleme kontrol listesi, bir projenin karakteristiğine ve çevresine bağlı olarak ÇED gerekip gerekmediği konusunda karar vermede kullanıcılara yardımcı olması açısından hazırlanmıştır. Söz konusu kontrol listesi EK 1' de verilmiştir.

AB' de Tetkik Uygulaması

Bazı Üye Devletlerde, karar vermek için kullanılmadan önce ÇER'in yeterliliğini tetkik etmek ÇED prosedüründe zorunlu bir aşamadır. Bu tür durumlarda, tetkik, yetkili bir makam ya da yetkili makam adına bağımsız bir organizasyon tarafından yapılır. ÇER'in yetersiz olduğu düşünülen durumlarda, proje sahibinden ek bilgi sağlanması istenir ve yürütme izni süreci bu bilgi sağlanmadan önce başlamaz. Daha fazla bilgi talepleri karşısında başvuru için genellikle bir prosedür olacaktır.

Diğer Üye Devletlerde ÇED prosedüründe resmi bir tetkik aşaması mevcut değildir ancak yetkili makamlar karar verme sürecinden önce bir şekilde tetkik yaparlar. Bunun amacı mevzuat koşullarının yerine getirilmesinin sağlamaktır. Bunun ardından, şayet ÇER'in yetersiz olduğu düşünülürse, genellikle proje sorumlularından karar verme süreci başlamadan önce daha fazla bilgi isteme gücüne sahip olacaklardır. Tetkik, proje sahibi tarafından da, ÇER'i yetkili makama sunmadan önce ya da sunduktan sonra danışmanlar aracılığı ile bilginin yeterliliğini kontrol etmek için gayri resmi olarak yerine getirilebilir.

AB tarafından ÇER tetkiki kontrol listesi Yönerge ile Ek IV' ün 5. Maddesi dikkate alınarak geliştirilmiştir. Bu kontrol listesi, ÇER (yani, proje sorumluları tarafından sunulan çevresel bilgi)'in karar verme ve danışma açısından yeterliliğini ölçmek amacı ile kalitesini tetkik etmek isteyen kullanıcılar için tasarlanmıştır. Söz konusu liste EK 2' de verilmiştir.

4.4. ÇED' de Kalite

Kalite yalnızca çevresel etki değerlendirmesinin doğru yapılması değildir. Sürecin tümünün kaliteli olması demektir.

ÇED' de kaliteyi sağlamada etkisi olan faktörler şunlardır:

- § Nitelikli ve kaliteli bir kapsamlaştırma süreci,
- § Karar verilebilmesi için güvenilebilir ve eksiksiz bilgi sağlanması
- § Değerlendirme: kalite problemlerinin belirlenmesini ve çözümünü sağlamalı
- § Bağımsız/ objektif çevresel bilgi
- § Şeffaflık: ÇED içeriği ile ilgili açık istekler, halkın bilgiye erişimi
- § Katılım
- § Erişilebilirlik

AB ÇED sürecinde kalite kontrol :

ÇED sürecinde kalite kontrol sürecin tüm aşamalarında değerlendirilebilir. Eleme kararlarının Direktife uygun bir şekilde alınmasını sağlamak için kalite kontrol önlemleri alınabilir; buna ek olarak tüm önemli etkilerin kapsam belirleme aşamasında uygun şekilde tanımlanıp tanımlanmadığının ve verilen kararda çevresel bilgilerin yeterli şekilde göz önünde bulundurulup bulundurulmadığının kontrol edilmesi için de önlemler alınabilir. ÇED Direktifi kapsamında bulunmamasına rağmen izleme yöntemi ile karar sonrası kalite kontrolü de gerçekleştirilebilir. Kalite kontrol ayrıca sürecin her aşamasında halkın katılımının kalitesini de dikkate alabilir. Ancak, Direktifte ilgili kurumların eleme görevlerini nasıl gerçekleştireceği, kapsam belirleme sürecinin nasıl işleyeceği, değerlendirmelerin nasıl tamamlanacağı, değerlendirmelerin hangi detayda olması gerektiği ve sonuçlarının nasıl raporlanacağı konusunda herhangi bir bilgi verilmemiştir.

431/99 Nolu Dava Komisyonu (Almanya - Grosskrotzenburg) kararı uyarınca; çevresel bilgiler sağlandığı ya da ilgili kurumun gerekli bilgilere sahip olduğu ve halka karar

öncesi bu bilgileri incelemesi ve bu bilgiler ile ilgili görüşlerini belirtmesi için imkan tanındığı sürece bu Direktif şartları yerine getirilmiş sayılacaktır. Direktif, ÇED sürecinin ele alınacağı prosedür kurallarını belirlemektedir; ÇED prosedürü içerisindeki kalite kontrol aşamalarının nasıl test edileceğine ilişkin herhangi bir hüküm içermez; bu kararlar tamamen Üye Ülkelere bırakılmıştır. Aşağıdaki bazı Üye Ülkelerde pratikte uygulanan bazı kalite kontrol önlemlerine ait detaylı bilgiler (kapsam belirleme aşamasını ve ÇED raporunu da kapsamaktadır) verilmektedir.

AB son 5 yıllık raporunda açıklanan (www.ec.europa.eu) ülkelerdeki ÇED uygulamalarında kalite kontrol aşağıda yer almaktadır.

Avusturya

Genel olarak; kapsam belirleme prosedürleri de dahil olmak üzere ÇED süreci içerisinde başvuru sahibi ile ilgili kurum arasında oldukça iyi bir iletişim sağlanmaktadır. İlgili kurum, projenin teknik ve yasal yönlerine ilişkin görüşlerini bildirmekte ve uygun etki değerlendirme uzmanlarını önerebilmektedir. İlgili kurum, dahili ya da harici uzmanlar vasıtası ile başvuru sahibi tarafından verilen bilgilerin kalitesini değerlendirmektedir. Hükümet bünyesinde seçilen çevre kurumları, görüşlerini bildirmek üzere tamamlanan ÇED raporlarının birer kopyasını almaktadır ve başvuruya ilişkin tüm dokümanlar halkın incelemesi ve görüşlerini bildirmesi amacıyla altı ay boyunca kamu erişimine açılmaktadır.

Belçika - Brüksel

Kapsam belirleme çalışması zorunludur; ilgili kurum ÇED için gerekli şartları belirlemektedir. Proje sahipleri, ÇED için mutlaka akredite olmuş danışmanları kullanmalıdır. Çalışmanın tamamlanmasını takip eden süreçte, bir yürütme komitesi (ilgili temel Kurumların temsilcilerinden meydana gelmektedir) ÇED' i gözden geçirdikten sonra ÇED raporunu onaylar ya da raporda, orijinal ÇED şartlarında belirtilen konuların yeterli şekilde ele alınana kadar çalışmayı düzeltir.

Belçika - Flaman Bölgesi

Proje sahipleri ÇED için sadece tescilli uzmanları kullanabilir ve mutlaka önerilen ÇED uzmanlarını ve ÇED raporu formatını Çevre Kurumunun ÇED ile ilgili biriminin onayına sunmalıdır. Kapsam belirleme çalışması zorunlu değildir ancak, kapsam belirleme gayri resmi bir şart olarak uygulanmaktadır ve ilgili tüm hükümet kurumlarının, proje sahibinin ve ÇED uzmanlarının katılımı ile gerçekleştirilen kapsam belirleme toplantısı standart ÇED uygulamasının bir parçasıdır. Taslak bir ÇED raporu bu grubun ikinci toplantısında ele alınmaktadır; bunun yanı sıra nihai ÇED raporunun mutlaka Çevre Kurumunun ÇED ile ilgili birimi tarafından onaylanması gerekmektedir.

Belçika - Valon Bölgesi

ÇED mutlaka Çevre Bakanlığı tarafından akredite edilmiş bir kuruluş tarafından hazırlanmalıdır. İlgili kurum ve bağımsız bir çevre kurulu (endüstriden, üniversitelerden, hükümete bağlı çevre kurumlarından, birliklerden, genel kamu temsilcilerinden meydana gelir) ÇED'in kalitesini gözden geçirir. ÇED'in yeterli bulunmaması halinde ilgili kurum ilave bilgiler talep edebilir. Verilen bu ilave bilgilerin de yetersiz olması halinde başvuru geri çevrilebilir.

Danimarka

İlgili kurumun mutlaka halkın katılımını kapsam belirleme aşamasına dahil etmesi gerekmektedir. ÇED' in kalitesinden ilgili kurum sorumludur. ÇED raporu ayrıca ulusal bir çevre kurumu tarafından da kontrol edilmektedir.

Finlandiya

Proje sahibi ilgili kurum tarafından değerlendirilmek üzere bir kapsam belirleme dokümanı hazırlamaktadır ve önerilen değerlendirme programında yapılabilecek gerekli tüm revizyonlar tanımlanmaktadır. İlgili kurum, nihai ÇED raporunun yeterliliğini gözden geçirmektedir, ancak bu işlem öncesinde genellikle resmi olmayan yorumların alınması amacıyla ÇED raporunun taslağı ilgili kuruma sunulmaktadır. Genel kamu ve hükümet kurumları kapsam belirleme dokümanına ve ÇED raporuna ilişkin olarak görüş bildirebilir; ilgili kurum kalite değerlendirmesi sırasında bu görüşleri göz önünde

bulunduracaktır. Çevre Bakanlığı kapsam belirleme dokümanlarının, ÇED raporlarının ve ÇED prosedürüne ait idari yönetimin gözden geçirilmesi için kılavuzlar hazırlamaktadır.

Fransa

Kalite ile ilgili sorumluluk ilgili kuruma aittir. Bazı kurumlar da kılavuz dokümanlar hazırlamıştır. Bölgesel çevre kurumları da ilgili kuruma görüş bildirebilir. Çevre Bakanı, ulusal seviyede bir görüş belirtme daveti yayımlayabilir ve ÇED raporu hakkında görüş beyan edebilir. Önemli projelerde (niteliğine ve maliyetine göre tanımlanır) ÇED'e ilişkin görüşlerini belirtmesi için ulusal ve bölgesel kurumlar ile fikir alışverişinde bulunulur.

Almanya

İlgili kurum, verilen bilgilerin kalitesini ve uygunluğunu gözden geçirir. İlgili kurum, verilen bilgilerin kalitesi ve uygunluğu ile ilgili olarak ikna olana kadar lisans verme prosedürleri başlamayacaktır. Gerekli olması halinde, bilgilerin değerlendirmesinde ilgili kuruma yardımcı olması için harici uzmanlar görevlendirilebilir.

Hollanda

Hollanda'da ÇED sürecinin büyük bir kısmını kendi kalite kontrol prosedürleri içerisinde değerlendiren bağımsız bir ÇED Komisyonu bulunmaktadır.

Portekiz

İlgili kurum, bilgilerin kalitesi ve uygunluğunu doğrular ve ilave bilgi talebinde bulunabilir. Bilgilerin eksik olması durumunda, proje yetkisi askıya alınır ve yeni bir ÇED süreci başlatılır

4.5. Ülkeler Arası Karşılaştırmalar

4.5.1 Türkiye ve Hollanda Uygulamalarının Karşılaştırılması

- Ø Hollanda' da 1987 yılında ÇED mevzuatında kapsamaştırma aşaması ve bağımsız ÇED komisyonunun varlığı ve rolü yer almaktaydı.
Ülkemizde kapsamaştırma aşaması 2002 yılında yayımlanan yönetmeliğe girmiştir.
- Ø Hollanda' da ÇED planlama ve karar verme prosedürleri ile entegre durumdadır.
Ülkemizde planlama konusunda aşama kaydedilmesi gerekmektedir.
- Ø Hollanda ÇED prosedüründe, çevrenin korunması için mevcut en iyi imkanların uygulandığı alternatifin tanımının her zaman veriliyor olması gerekmektedir.
- Ø Hollanda' da ÇED komisyonu yetkili makama ÇED raporu ile ilgili tavsiyede bulunan bağımsız bir uzmanlar komisyonudur. Komisyonun yatırımcı veya yetkili makam ile hiçbir bağlantısı yoktur.
Ülkemizde kurulan ÇED komisyonun yatırımcı ve müşavir firma komisyon üyesidir.
- Ø Hollanda' da ÇED prosedürünün son aşaması proje sonrası analiz ve izlemedir.
Bu aşamayla ÇED raporunda öngörülen etkilerin gerçek uygulamada yanlış gerçekleşmesi halinde uygun önlemlerin alınabilmektedir.
Ülkemizde de revize yönetmelikle birlikte izleme ve denetleme aşamaları ÇED sürecinin parçası haline getirilmiştir.
- Ø Hollanda' da 1987 yılından beri 1450 ÇED projesi yapılmıştır (Leaven 2005).
Ülkemizde ise 1993 yılından bugüne kadar 1117 ÇED Projesi Bakanlığa ulaşmıştır (www.cevreorman.gov.tr)

4.5.2 Türkiye ve İspanya Uygulamalarının Karşılaştırılması

1986 yılında Avrupa Birliği' ne üye olan İspanya' daki ÇED uygulamalarında tıpkı ülkemizde olduğu gibi dönemler arası farklılıkların olduğu görülmektedir. İspanya ve ülkemiz uygulamalarının değerlendirmesi aşağıda sıralanmıştır.

Ø İspanya' da 1989-1995 yılları arasında yapılan ÇED çalışmalarının hiçbirinde çevre ajansı tarafından herhangi bir kapsamaştırma çalışmasının yapılıp yapılmadığına ilişkin herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Ancak bu kapsamaştırma çalışmasının her Çevresel Etki Değerlendirme Çalışması için özel olarak yapılması gerektiği sonucuna varılarak şu anki uygulamalarda ÇED direktifinde zorunlu olmasa da İspanya' da zorunlu olarak uygulanmaya başlanmıştır.

Ülkemiz uygulamasına bakıldığında 1997 ÇED Yönetmeliğinde kapsamaştırma çalışmasının bulunmadığı, bunun yerine her sektöre yönelik Bakanlık tarafından verilen formatlara göre ÇED Raporlarının hazırlandığı görülmektedir. Mevcut uygulamada ise kapsamaştırma toplantısı zorunlu olarak yapılmaktadır.

Ø İspanya' da kapsam belirleme kuruluşların ve STK' ların yazılı görüşleri alınarak yapılmakta, toplantı yapılması yöntemi kullanılmamaktadır.

Oysaki ülkemizde komisyon tarafından kapsam ve özel format belirleme toplantısı yapılmakta ve ÇED raporunun hangi detayda hazırlanacağı belirlenmektedir.

Ø İspanya' da ÇED sürecinde halkın bilgilendirilmesi toplantı düzenlenerek değil, ÇED raporlarının ilgili kamu binalarında okunması ve bunun Resmi Gazete' de duyurulması şeklinde yapılmaktadır. Halkın ÇED raporlarını incelemesi ve görüş bildirmesi için 30 gün süre verilir.

Ülkemizde ise komisyonun kapsam belirleme toplantısından önce, halkı yatırım hakkında bilgilendirmek ve görüşlerini almak üzere proje sahibi tarafından projenin gerçekleştirileceği yerde, Bakanlık ile mutabakat sağlanarak halkın katılımı toplantısı düzenlenir. Proje sahibi toplantı bilgilerini içeren ilanı ulusal

gazetede ve faaliyetin gerçekleştirileceği yöredeki yerel bir gazetede toplantı tarihinden en az 3 gün önce yayınlattır. Ayrıca proje ile ilgili inceleme değerlendirme süreci başladığında da ÇED raporu halkın görüşüne açılır ve bu Bakanlık ve Valilik tarafından uygun araçlarla halka duyurulur. Ülkemizde internette ÇED raporlarına erişim için 3 yıldır çalışmalar devam etmekte olup, uygulamasına henüz başlanmamıştır.

Ø İspanya’ da çevresel değerlendirme için sunulan proje alternatifleri birçok durumda, yer değişim alternatifini göz önünde bulundurmadığından dolayı gerçekçi olamamaktadır.

Ülkemizde de ÇED Raporlarında yer alan proje alternatifleri bölümünde daha çok belirlenen yerin seçilme nedenleri açıklanmakta, genelde başka alternatifler üzerinde durulmamaktadır.

Ø İspanya’da çevreden sorumlu kuruluşlar kapsamlılaşmadan sonra güncellenen ÇED raporu ile ilgili yazılı görüşlerini verirler, toplantı yapılmamaktadır.

Ülkemizde ise formata uygun hazırlanan ÇED raporu, Bakanlık tarafından komisyon üyelerine gönderilir ve raporu inceleme ve değerlendirmek üzere komisyon toplantısı yapılır. Bu komisyon toplantısı ÇED raporundaki eksikliklere göre birden fazla yapılabilir.

Ø İspanya’ da ÇED süreci, işletme izni süreci içinde alt bir çalışma olarak belirlendiğinden Çevre Bakanlığı tarafından ÇED raporunun incelenmesinde sonra en fazla 6-8 sayfa olan ÇED görüşü işletme iznini veren kuruluşa gönderilir. Bu görüş proje ile ilgili alınması gerekli görülen tedbirleri içermektedir.

Ülkemizde ise inceleme değerlendirme toplantılarının sona ermesinde sonra nihai ÇED raporu, raporu hazırlayan firma tarafından Bakanlığa sunulur ve Bakanlık proje için “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu” ya da “Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumsuz” kararı verir ve bu kararı ilgili kurum ve kuruluşlara yazılı olarak bildirir.

- Ø İspanya' da ÇED raporunu hazırlayan firmalar için yeterlilik uygulaması yoktur. Ülkemizde ise ÇED raporunu hazırlayan firmalar yeterlilik belgesine sahip olmalıdır. Bu belge Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından verilmekte ve yeterlilik belgesine sahip firmalar Bakanlık tarafından zaman zaman denetlenmektedir.
- Ø İspanya'da ÇED raporlarının izlenmesinden öncelikle proje sahibi sorumludur. Bölgesel hükümet temsilcileri de bu süreçte görev alırlar (Anonim 2006). Ülkemizde ÇED raporunu hazırlayan firma, Bakanlık tarafından belirlenen 3 ay ya da 6 ayda' lık dönemlerde yatırımın inşaat ve işletmeye geçiş zamanıyla ilgili bilgileri izleme raporu olarak Valiliklere sunmaktadır. Valilik (İl Çevre ve Orman Müdürlüğü) de yerinde denetleme yaparak söz konusu faaliyetle ilgili gelişmeleri Bakanlık' a bildirmektedir. ÇED raporunu hazırlayan firmanın faaliyeti izleme süreci, işletmeye geçme döneminde sonlanmaktadır.
- Ø İspanya' da planlama süreci ülke genelinde tamamlandığından projenin yer ile ilgili sorunu genelde bulunmamaktadır. Ülkemizde ise halen planlama sorunları yaşanmakta bu da ÇED sürecinde sıkıntılara neden olmaktadır.
- Ø AB üyesi İspanya' daki ÇED uygulamalarında Natura 2000 ve biyolojik çeşitlilik hususları ön plandadır. Ülkemizde ise Natura 2000 ve biyolojik çeşitlilik uygulamaları konusunda önemli adımların atılması gerekmektedir.

4.5.3 Türkiye ve ABD Uygulamalarının Karşılaştırılması

- Ø ABD' de karar verici merciye yatırımın çevre boyutunu tanımlamak ve sürdürülebilir kalkınma mantığı ile yorum yapmasını kolaylaştırmak amacıyla kullanılan ÇED, ülkemizde izin mekanizması olarak anlaşılmaktadır.

- Ø ABD' de halkın katılımı etkindir ve ÇED raporları çok sayıda çoğaltılarak halkın incelemesi sağlanmakta ve halkın önerileri dikkate alınmaktadır. Ülkemizde ise halkın katılımı geçmiş dönemlerde rapor hazırlandıktan sonra halka faaliyeti tanıtmak amacıyla düzenlenen ve amacına tam anlamıyla ulaşmayan bir mekanizma iken mevcut revize yönetmelikle birlikte ÇED raporu hazırlanmadan önce ve ÇED raporu hazırlandıktan sonra halk süreç içinde yerini almıştır. Ülkemizde ÇED raporlarının daha fazla kişi tarafından incelenebilmesi için internet aracılığıyla raporlara ulaşılabilecektir. Bakanlık bu çalışmalara devam etmektedir.
- Ø ABD' de ÇED raporlarının hazırlanması ve değerlendirilmesi belirli rehber ve kılavuzlarla göre yapılmaktadır. Bu sayede raporda ve incelemede standardizasyon sağlanmaktadır. Ülkemizde ise AB uyum projeleri çerçevesinde sektörel kılavuzların hazırlanmış olması olumlu bir gelişmedir.
- Ø Ülkemizdeki ÇED prosedürü ABD ile benzer özellikler göstermekte birlikte uygulamada farklılıklar göze çarpmaktadır.

4.5.4 Türkiye ve Brezilya Uygulamalarının Karşılaştırılması

- Ø 001/86 Nolu CONAMA Kararı mantıklıdır ve iyi bir ÇED uygulaması için gerekli temel hususları içermektedir. Bunlar;
 - a) Alternatiflere ve ÇED izleme çalışmalarına ilişkin hükümler,
 - b) Halkın katılımı imkanı ve bu prosedüre ilişkin kurallar,
 - c) ÇED tavsiyelerinin ÇED ve ilerleme lisansından sonra uygulanıp uygulanmadığının kontrol edilmesine olanak sağlanması ile birlikte ÇED ve lisans sistemleri arasındaki bağlantının kurulması,
 - d) Belediyeler tarafından ÇED / ÇED raporu istenmesine ilişkin hükümler,
 - e) Eyalet yetkililerin ve yerel yetkililerin federal yönetmeliklere ek olarak kendi mevzuatını ve kılavuzlarını oluşturmalarına ilişkin hususlar. (Sao Paulo Eyaletinde CONSEMA, CPLA'ya sunulmak üzere ön ÇED ve

ÇED raporu ve basitleştirilmiş ÇED süreci ve ÇED raporu olmak üzere iki farklı uygulama getiren bir kararı onaylamıştır. Sonuçlara bağlı olarak bazı faaliyetler tam ÇED süreci / ÇED raporundan muaf tutulabilmektedir.

Ülkemiz ÇED prosedüründe ise Belediyeler tarafından ÇED raporu istenmesi ile ilgili husus bulunmamakta “yönetmeliğe tabi projeler için *ÇED olumlu* ya da *ÇED Gerekli Değildir kararı* alınmadıkça bu projelere hiçbir teşvik, onay, izin, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez, proje için yatırıma başlanamaz” hükmü yer almaktadır.

Ø Brezilya’ da ÇED yerel seviyede merkezleştiği için Yerel Planlama Kurumlarının (LPA) etkili katılımı önem taşımaktadır, ancak birçok Brezilya Belediyesinde bunun gerçekleştirilmesi için yeterli insan gücü bulunmamaktadır.

Ülkemizde ÇED süreci, Çevre ve Orman Bakanlığı Bakanlık ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Ülkemizde de planlama ön plana çıkmak birlikte uygulamada hala sıkıntılar yaşanmaktadır.

Ø Brezilya’da ÇED uygulamalarında politik ve kurumsal faktörlerden kaynaklanan yaşanan problemler ÇED’ in etkinliğini azaltmaktadır.

Ø Brezilya’da planlama sürecindeki, özellikle de çevre ile ilgili konular hakkındaki sınırlamalar, ÇED’ in proje etkilerini doğrudan kontrol etmesini sınırlamaktadır, bunun yerine ÇED kalkınma planlaması ve politikalarının değiştirilmesi için etkili bir araç olarak kullanılmaktadır.

Ø Brezilya’da çevresel etki değerlendirme aşamasında çevresel bozulma göstergelerinin geliştirilmesi gerekmektedir, birçok durumda çevresel veriler ve kayıtlar yeterli değildir ve farklı hükümet kurumları arasında dağılmış halde bulunmaktadır.

- Ø Brezilya’ da ÇED sürecine halkın katılımı sınırlıdır. ÇED raporları halkın anlayabileceği bir dilde hazırlanmamaktadır ve teknik olmayan özet hazırlanması zorunlu değildir. Ülkemizde ise halkın katılımını etkin kılmak için çalışmalar devam etmekte, geçmiş dönem uygulamalarına göre aşama kaydedildiği görülmektedir. Hazırlanan raporlarda teknik olmayan özet sunulmaktadır.
- Ø Brezilya’ da proje alternatifleri yeterli şekilde geliştirilmemektedir. Çevresel risk analizleri ve maliyet fayda analizi Brezilya’ da nadir şekilde uygulanmaktadır ve ikincil, dolaylı ve kümülatif etkiler ise yeterli şekilde tanımlanmamakta ya da uygun şekilde değerlendirilmemektedir.
- Ø Brezilya’ da ÇED’ in izlenmesi için mevzuatta hükümler bulunmasına rağmen, bu prosedür pratikte çok nadir bir şekilde uygulanmaktadır. Türkiye’ de ÇED’ in izlenmesi son 2-3 yıldır yapılmaktadır.

4.5.5 Hindistan, Türkiye ve Tunus’taki ÇED Sistemleri Karşılaştırılması

Hindistan, Tunus ve Türkiye ÇED sistemleri performans değerlendirmesinde değerlendirme kriteri olarak ÇED mevzuatı, ÇED İdaresi, ÇED uygulaması dikkate alınmıştır. Üç ülke arasındaki performans değerlendirmesi Tablo 4.2’ de verilmiştir.

Tablo 4.2. Hindistan, Türkiye ve Tunus ÇED Sistemleri Karşılaştırması

	Değerlendirme kriteri	Hindistan	Türkiye,1997	Tunus	Türkiye, 2003
1	ÇED mevzuatı				
1.1	Yasal ÇED hükümleri	1994 tarihli 4 Sayılı Çevre Koruma Kanunu, Özel ÇED mevzuatı: 1995 tarihli İdari Yönetmelikler (338 Nolu Başbakanlık Kararı)	2872 Sayılı ve 1983 tarihli Çevre Kanunu, 23.06.1997 tarihli ÇED Yönetmeliği ve geçici maddeleri	88 Sayılı 1991 tarihli Kanun Özel ÇED mevzuatı: 362 sayılı 1991 tarihli karar	16..12.2003 tarihli ÇED Yönetmeliği
1.2	Süre sınırlamalarına ilişkin yasal şartlar ya da prosedürler	ÇED kararı süresi ve proje sahibinin EEAA'ya ya da ilgili kurum tarafından ÇED sürecine ilişkin verilen kararlara itiraz süresi	ÇED kararı süresi ve kamu oyu gözden geçirme süresi ilgili yönetmeliklerde belirlenmiştir	ÇED kararı süresi ilgili yönetmeliklerde belirtilmiştir	ÇED kararı süresi ve kamu oyu gözden geçirme süresi ilgili yönetmeliklerde belirlenmiştir
1.3	Resmi SEA hükümleri	Yok	Yok	Yok	Yok, taslak aşamasında
2	ÇED idaresi				
2.1	İlgili ÇED kurumu ve çevresel kabul edilebilirlik	EEAA ve ilgili sektörel kurumlar	Çevre Bakanlığı, İl Çevre Müdürlükleri	ANPE	Çevre ve Orman Bakanlığı, İl Çevre ve Orman Müdürlükleri
2.2	ÇED için gözden geçirme organı	EEAA; gözden geçirme için bağımsız danışmanlar istihdam edilir.	Çevresel sorumlulukları olan diğer kurumların katılımı ile birlikte, Çevre Bakanlığı tarafından oluşturulan İnceleme ve Değerlendirme Komisyonu	ANPE	Çevresel sorumlulukları olan diğer kurumların katılımı ile birlikte, Bakanlık tarafından oluşturulan İnceleme ve Değerlendirme Komisyonu
2.3	Diğer planlama ve kirlilik kontrolü organları ile koordinasyon seviyesi	Zaman zaman yapılan toplantılar, taahhütlü metkuplar. Su ortamına yapılan deşarjlar Su İşleri Bakanlığı tarafından da düzenlenmektedir.	ÇED komisyonu ve yapılan toplantılar.	ÇED raporları lisans kurumlarına, diğer kurumlar ile resmi olmayan irtibat kurumları, ANPE ÇED müdürlüğü ile resmi olmayan irtibat kurumları ve diğer lisans veren bakanlıklar.	ÇED komisyonu ve yapılan toplantılar.

	Değerlendirme kriteri	Hindistan	Türkiye,1997	Tunus	Türkiye, 2003
3	ÇED uygulaması				
3.1	Belirlenen eleme kategorileri	Üç eleme listesi, kara liste, tam ÇED; gri liste, koşullara ya da ÇED kapsamına bağlı onay; beyaz liste, koşullara bağlı onay	İki kategori bulunmaktadır; I: ÇED (zorunlu); II: ÇED ön araştırması	İki kategori bulunmaktadır; ÇED özel tanım lisans kurumu tarafından ANPE'ye sunulmaktadır.	İki kategori bulunmaktadır; I: ÇED (zorunlu); II: Proje Tanıtım Dosyası
3.2	Sistemik eleme yaklaşımı	Listeler ile birlikte eleme formlarına bağlı olarak birbirinden bağımsız eleme kriterleri	Zorunlu liste (eşik değerleri ne olursa olsun birçok alan listelenmektedir), Valiliklere bağlı yerel çevre kurulları, ön çalışma sonucunda faaliyetin ÇED'e tabi olacağına karar verebilir.	Zorunlu ÇED listesi (birçoğu için eşik değerleri belirtilmemiştir); ANPE özet tanımına göre herhangi bir proje için ÇED gerekli kararı alabilir.	Bakanlık ya da yetki verdiği Valilikler Proje Tanıtım Dosyası'na "ÇED Gereklidir Kararı" verebilirler.
3.3	Sistemik kapsam yaklaşımı	Proje sahibi tarafından kara liste projeleri için sektörel kılavuzlara bağlı olarak yapılan bağımsız kapsamaştırma. EEAA tarafından gri liste projeleri için yapılan kapsamaştırma.	Kapsamın belirlenmesinden Çevre Bakanlığı sorumludur. ÇED raporunun genel formatı ÇED yönetmeliklerinde belirtilmiştir. Çevre Bakanlığı bazı faaliyetler için faaliyet sahibine özel format verebilir.	ANPE tarafından hazırlanan standart referans şartları, bazı durumlarda faaliyet sahibinin bir çeşit kapsamaştırma çalışması yapması gerekebilir.	Kapsam belirleme inceleme değerlendirme komisyonu tarafından yapılmaktadır.Kapsam belirleme için Bakanlık'ta toplantı düzenlenmektedir.
3.4	Alternatiflerin değerlendirme şartları	Tam ÇED'e tabi kuruluşlar için sektörel kılavuzlarda belirtilmiştir (örneğin; elektrik ve enerji projelerine ait ÇED'ler için kılavuzlar)	ÇED yönetmeliklerinde belirtilmiştir (Ek III, Bölüm VII'de genel ÇED raporu formatı verilmiştir)	Yok	Yönetmelik' te verilen Proje Tanıtım Genel formatında yer almaktadır.

	Değerlendirme kriteri	Hindistan	Türkiye,1997	Tunus	Türkiye, 2003
3.5	ÇED sürecine halkın katılımı	Kılavuzlarda ÇED çalışması sırasında halkın katılımının sağlanması gerektiğini belirtir. Halkın katılımı yaygın değildir. ÇED raporları gizli bilgi olarak değerlendirilir.	ÇED raporunun Bakanlığa sunulmadan sonra proje sahibi tarafından mutlaka bir halkın katılımı toplantısı düzenlenmelidir. (Yönetmelik, Madde 16). Halk, ÇED raporuna Bakanlıkta ya da yerel hükümet binalarında bakabilir. Uygulama genellikle mevzuata uygun yapılmaktadır.	Herhangi bir şart yoktur. Uygulanmamaktadır.	Yönetmelik gereği (Madde 9) komisyonun kapsam belirleme toplantısından önce, proje sahibi tarafından halkın katılımı toplantısı düzenlenir.
3.6	Sistematiik karar verme yaklaşımı	Projenin CAA tarafından onaylanmasından önce çevresel kabul edilebilirliğe ilişkin olarak EEAA tarafından verilen görüşler.	Çevre Bakanlığı, gözden geçirme bulgularına ve değerlendirme komisyonuna bağlı olarak projenin çevresel kabul edilebilirliği hakkında karar verir.	ANPE, ilgili kurumun proje onayı vermesinden önce mutlaka çevre onayı vermelidir	Bakanlık, gözden geçirme bulgularına ve değerlendirme komisyonuna bağlı olarak projenin çevresel kabul edilebilirliği hakkında karar verir.
3.7	Etkilerin azaltılması için şartlar	Sektörel kılavuzlarda belirtilen genel şartlar.	ÇED Yönetmeliği 15/4'te belirtilen genel şartlar	ÇED 9 Nolu Karar Maddesinde belirtilen genel şartlar	ÇED Yönetmeliği Madde 12.d' de belirtilen şartlar
3.8	Etkilerin izlenmesi için şartlar	İzleme planı gereklidir, proje sahibi kayıtları saklamakla yükümlüdür, EEAA izleme denetimleri yürütür.	Çevre Bakanlığı tarafından yapılan izleme ve denetleme (Yönetmelik, Madde 27)	Herhangi bir şart yoktur; ANPE kontrol müdürlüğü kirlilik izleme çalışması yürütür, diğer lisans kurumları ile işbirliği yapılır	Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülen izleme ve kontrol (Yönetmelik, Madde 18)

SONUÇ VE ÖNERİLER

ÇED' in amacı ekonomik ve sosyal gelişmeyi önlemeden, çevre değerlerini ekonomik politikalar karşısında korumak, planlanan bir faaliyetin yol açabileceği bütün olumsuz çevresel etkilerinin önceden tespit edilip gerekli önlemlerin alınmasını sağlamaktır.

ÇED sürecinin ortaya çıkmasındaki en önemli etken, bozulan çevrenin düzeltilmesinin maddi açıdan fevkalade masraf getirmesi ve onarımın zor hatta bazen imkansız olmasıdır.

Çevresel etki değerlendirmesinin yeri ve önemi, o ülkede yerleşik olan çevre kavramlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve çeşitli ülkelerde farklı şekillerde algılanabilmektedir. ÇED' in kapsamı ve raporu hazırlayan meslek gruplarının yanısıra raporda yer alan konuların önem derecesi ülkeden ülkeye farklılıklar gösterebilmektedir.

ÇED bazı ülkelerde yönetmelikler ile düzenlenirken, bazıları da ÇED kılavuzları ile düzenlenmektedir. Bazı ülkelerde çok iyi bir şekilde geliştirilmiş sistemler mevcuttur, ancak bu sistemler uygulamada iyi bir şekilde yürütülememekte ya da uygulanamamaktadır. Bu durum özellikle birçok az gelişmiş ülkede görülmektedir. Brezilya buna örnektir.

ÇED yaklaşımlarını kendi ihtiyaçlarına uyarlayan bazı ülkelerde pozitif gelişmeler de yaşanmaktadır. Dünya Bankası ve Avrupa Komisyonu gibi uluslararası kredi kuruluşlarının ÇED prosedürleri, iyi prosedürlerin ve uygulamaların geliştirilmesi için etkili olabilir.

ÇED' i özel olarak konu almış AB direktifleri, Sınırötesi Çerçeve Çevresel Etki Değerlendirmesi Sözleşmesi, Çevresel Etki Değerlendirmesinin Amaçları ve Esasları-UNEP Yönetim Konseyi' nin tavsiye niteliğindeki kararı ve bildirgeler ÇED' e uluslararası nitelik kazandırmış ve farklı ülkelerdeki uygulamalarda ortak yaklaşımların izlenmesini sağlamıştır.

ÇED hangi ülkede uygulanırsa uygulansın, ÇED sürecinin çevresel problemlerin önlenmesine yönelik olarak etkili bir planlama ve karar verme aracı haline getirilmelidir.

ÇED;

- ✓ Faaliyetin nerede gerçekleştirileceğine
- ✓ İlgili yer için en uygun faaliyetlerin hangisi olduğuna
- ✓ Negatif etkilerin en aza indirilmesi ve pozitif etkilerin artırılması için faaliyet nasıl planlanması gerektiğine
- ✓ Faaliyetin çevre üzerindeki sonuçlarının ne olacağı sorularına cevap vermelidir.

Her ülke, ulusal mevzuatında kendine özgü durumlara sahip olsa da, AB direktifi ile ÇED için ortak bir Avrupa tabanı oluşturmuştur. Bu ortak taban, ilk adım olarak karşılıklı bilgi değişimini ve sınırlar ötesine uzanan çevre üzerinde etkileri olacak projeler için yapılacak görüşmeleri kapsamıştır.

ABD, Hollanda gibi çevre yönetiminde başarılı uygulamaların gerçekleştirildiği ülkelerde dahi, ÇED konusunda etkili mevzuatın ve uygulamaya yönelik yapının oluşturulması uzun zaman almıştır. Örneğin ABD’ de tüm ÇED mevzuatının tamamlanması 16 yıl sürmüştür. Türkiye’ de ÇED sürecini geliştirmek için diğer ülkelerde kazanılan deneyimlerden faydalanılmaktadır.

Sürece Katılım-Halkın Katılımı:

Türkiye’ de uygulanan ÇED Yönetmeliği, AB ülkeleriyle uyumludur. Diğer çevre mevzuatlarına göre en rahat kabul görebilecek yönetmeliklerden biridir. Her ne kadar yönetmelik müktesebat ile uyumlu olsa da halka ilan etme şekli ve halkın katılımı için ayrılan sürenin tekrar üzerinde durulması gerekmektedir. Türkiye’ de internetten ÇED raporlarına erişim için çalışmalar devam etmektedir.

Halkın görüşlerinin en çok alındığı ülkenin ABD olduğu yönünde bir kanı uyanmıştır. Bunun nedeni halkın çevre konularına duyarlı olduğu kadar kişisel olarak dava açma hakkının bulunması ve davaların makul bir zaman süresi içinde sonuçlandırılmasıdır.

ÇED Prosedürü uzmanların, STK' ların ve kurumların sürece katılımını geliştirmeli ve karar verme sürecinin demokratikleştirilmesi ve alternatif çözümlerin değerlendirmeye alınması için halkın katılımını teşvik etmelidir. Türkiye'de ÇED sürecine etkin katılımın sağlanması gerekmektedir. Yöredeki üniversiteler ve STK' lar ile meslek odalarının sürece etkili olarak katılması sağlanmalıdır.

Eleme:

Türkiye' de Natura 2000, biyo-çeşitlilik uygulamalarına yeni başlanmış olup, üyelik sürecinde önemli adımların atılması gerekmektedir. AB ülkelerinde Natura 2000 alanları tanımlanmış olup, ÇED eleme aşamasında Natura 2000 alanları da göz önünde bulundurulmaktadır. Özellikle İspanya, Hollanda gibi ülkelerde ÇED Yönetmeliği kapsamında olmayan faaliyetler için Natura 2000 alanlarına yönelik değerlendirmeler yapılmakta, gerek görülürse söz konusu faaliyetle ilgili ÇED raporu hazırlanmaktadır.

AB üye ülkelerinde ve Türkiye' de de karşılaşılan “salami-sciling” uygulaması (projenin küçük parçalara bölünmesi) sıkıntılara yol açmaktadır. Özellikle EK I kapsamındaki faaliyetler örneğin entegre tekstil fabrikaları, proje sahipleri tarafından sadece boyahane yapılacak beyanıyla EK II kapsamında değerlendirilmektedir. Alınan boyahane izniyle kurulan fabrika daha sonra terbiye ünitelerini de içeren entegre bir fabrikaya dönüştürülmektedir.

Kapsamlaştırma:

Türkiye' de 2002 yılına kadar ÇED sürecine katılım (konuyla ilgili kurumlar) hazırlanan ÇED raporunun incelenmesi ve görüş bildirilmesi şeklindeydi. AB uyum çerçevesinde revize edilen ÇED Yönetmeliği ile birlikte kapsamlaştırma (scoping) kavramı getirilmiş ve rapor hazırlanmadan önce komisyon üyelerinin raporun kapsamını belirlemesi sağlanmıştır. Kapsamlaştırmayı uygulayan ilk ülke ABD' dir. Kapsamlaştırmayla birlikte rapor kapsamında incelenip irdelenecek konuların önceden belirlenmesi sağlanmakta, böylece hazırlanacak raporda eksik konuların bırakılması ve ek çalışmaların yapılmasının gerekliliği ortadan kalkmaktadır.

AB ÇED direktifinde kapsamaştırma zorunlu olmasa da bazı üye ülkelerin resmi hükümleri vardır. Bu ülkeler; Avusturya, Belçika-Valonya, İspanya ve Hollanda' dır.

Rapor Hazırlama:

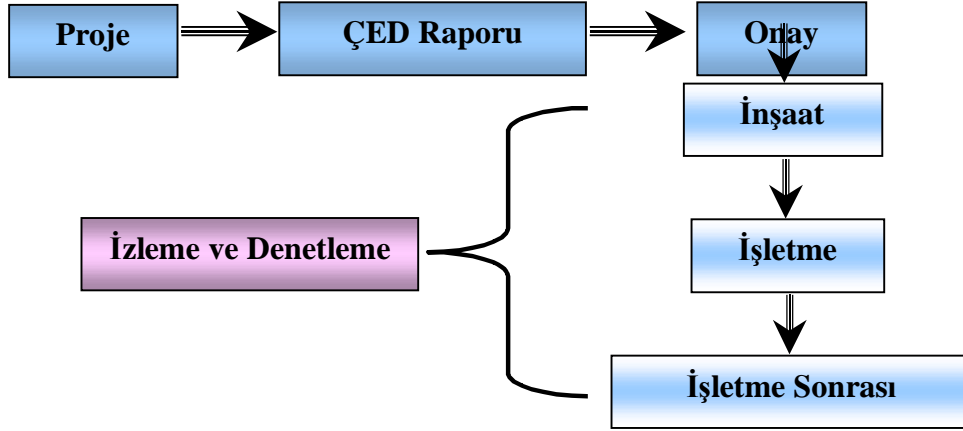
Kapsamaştırma neticesinde hazırlanan ÇED raporlarının çok kalın olması, o raporun iyi ve detaylı hazırlandığını göstermemektedir. ÇED formatının içeriği ve ÇED raporlarını hazırlayanların uzmanlığı ortaya çıkan raporu etkilemektedir.

ÇED, tek bir kişinin değil farklı uzmanların çalıştığı çok disiplinli bir bilimsel uygulamadır. ÇED çalışması ile elde edilecek sonuçlar, farklı meslek sahiplerinin ortak ürünüdür ve ÇED çalışmasına imza atan meslek sahipleri birbirlerinin yaptıklarını bilmelidir. Ülkemize ÇED' in 1993 yılında girmiş olması ve ÇED' in öneminin son yıllarda anlaşılır olması nedeniyle uzmanlaşmalar özellikle Avrupa ülkelerine göre gecikmiştir. Bu konuda Bakanlık ve meslek odalarının işbirliği şüphesiz önemlidir.

İzleme:

Uygulama aracı ÇED raporu olan, ancak herhangi bir izleme prosedürü içermeyen bir ÇED süreci herhangi bir anlam ifade etmemektedir.

ÇED' in en önemli özelliği bir projenin hazırlanmasından sonra başlayıp, proje konusu faaliyetin gerçekleştirilmesinin her aşamasında devam eden, faaliyetin sona erdirilmesinden sonra da çevresel etkilerin kontrolünün tamamlanmasına kadar süren bir süreç olmasıdır. Proje sonrası izleme ve denetlemelere özellikle son yıllarda ülkemizde uygulamaya geçilmiştir. İzlemenin amacı faaliyetin çevresel açıdan kontrol altına alınması ve benzer faaliyetlerde karşılaşılabilecek durumlar hakkında bilgi edinilmesidir. Bakanlık, İl Müdürlükleri ve danışman firmaların sorumlu olduğu ÇED izleme hususundaki gelişmeler ümit vericidir. ÇED raporlarını hazırlayan yetkili kuruluşlar, Bakanlık tarafından belirlenen 3 ay ya da 6 aylık periyotlarda faaliyetle ilgili gelişmeleri rapor halinde Valiliklere sunmaktadır. Yönetmelik EK II kapsamındaki faaliyetler için hazırlanan Proje Tanıtım Dosyalarının da Valilikler tarafından izleme ve denetlemesinin yapılması ve dosyadaki taahhütlere uyulup uyulmadığının kontrolünün gerektiği sonucuna varılmıştır.

Şekil 5.1 ÇED sürecinde İzleme ve Denetleme

Türkiye’ de ÇED Yönetmeliğinin etkili bir şekilde uygulanması;

- Ø Gerek denetleyicilerin gerekse rapor hazırlayanların uzmanlaşmasına,
- Ø Halkın etkin katılımının sağlanmasına,
- Ø Planlama çalışmalarının tamamlanmasına,
- Ø Natura 2000 alanlarının belirlenmesine,
- Ø ÇED uygulamalarında Çevre ve Orman Bakanlığı ile diğer ilgili Bakanlık ve Kurumlar arasında etkin bir işbirliğinin geliştirilmesine,
- Ø Yerel yönetimlerin bilinçlenmesine
- Ø Yerel çevre envanterlerinin periyodik ve eksiksiz çıkarılmasına bağlıdır.

Türkiye’ de çevre yönetimi ile fiziksel planlama (1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planları, imar planları) arasında tam bir bağın kurulamaması ÇED uygulamalarını etkilemektedir. Özellikle ABD ve Avrupa ülkelerinde çevre envanterlerinin ve fiziksel planlamanın olması ÇED uygulamalarında büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Türkiye’ de yerel çevre envanterlerinin (hava, gürültü gibi) hazırlanmasına özellikle AB uyum çerçevesinde son yıllarda pilot bölgelerde başlanmış olup, bölgesel kirlilik yüklerinin belirlenmesi ÇED aşamasında, planlanan faaliyetin getireceği ek yüklerin değerlendirilmesinde faydalı olacaktır.

Ülkelerdeki gelişim bizim gibi çok hareketli değildir, bunun en büyük nedeni ABD ve AB üye ülkelerinde 1970 ve 1980’ li yıllarda ÇED çalışmalarına başlanmış olması ve bugüne kadar büyük ilerlemeler göstermiş olmalarıdır. Ülkemizdeki hareketliliğin en büyük sebebi AB uyum projeleri olduğu sonucuna varılmıştır.

KAYNAKLAR

- Anonim. 1993. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği. Resmi Gazete (No: 21489)
- Anonim. 1997. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği. Resmi Gazete (No: 23028)
- Anonim. 2002. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği. Resmi Gazete (No: 24777)
- Anonim. 2003a. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği. Resmi Gazete (No: 25318)
- Anonim. 2003b. Avrupa Birliği ÇED Direktifi ile Çevre Bakanlığı ÇED Yönetmeliği Uyum ve Uygulama Projesi
- Anonim. 2006. Çevre ve Orman Bakanlığı ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü İspanya Gezi Raporu
- Ahmad, B. ve C. Wood. 2002. A Comparative Evaluation of the EIA Systems in Egypt, Turkey and Tunisia. Environmental Impact Assessment Review
- Egeli, G. 1996. Avrupa Birliği ve Türkiye' de Çevre Politikaları. Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara, 34-38 s.
- Glasson, J. ve C. Bellanger. 2003. Divergent Practice in a Converging System? The Case of EIA in France and the U.K.. Environmental Impact Assessment Review
- Glasson, J. ve N.N.B. Salvador. 2000. EIA in Brazil : a Procedures-Practice Gap. A Comparative Study with Reference to the European Union and Especially the U.K. Environmental Impact Assessment Review
- Jong, M.F. 1994. Hollanda' da Çevresel Etki Değerlendirmesi-ÇED Prosedür ve Uygulamaları. ÇED Eğitimi. Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara, 88-100 s

Leaven, M. 2005. ÇED' de Kaliteyi Sağlamak. Avrupa Birliği ÇED Direktifi İle İlgili Çevre Bakanlığı ÇED Yönetmeliği Uyum ve Uygulama Projesi, Ankara

Morel, S. 2005. ÇED' de Kaliteyi Yakalamak. Avrupa Birliği ÇED Direktifi İle İlgili Çevre Bakanlığı ÇED Yönetmeliği Uyum ve Uygulama Projesi, Ankara

Nurlu, E. 2001. Çevresel Etki Değerlendirmesi. TMMOB Çevre Mühendisleri Odası İzmir Şubesi ÇED Eğitim Semineri Notları, İzmir

Öztürk, A. O. 1999. Çevresel Etki Değerlendirmesi' nin Hukuki ve İdari Yapısı. TMMOB Çevre Mühendisleri Odası ÇED Eğitim Semineri ve Paneli, Ankara, 29-31 s.

Özer, A.Ö., K. Arapkirlioglu ve C. Erol. 1996. Plancı Gözüyle Kalkınma, Çevre ve Çevresel Etki Değerlendirmesi. TMMOB Şehir Plancıları Odası ÇED Komisyonu Birinci Kitap, Ankara, 8 s.

Özçelik, A.S. 2005. Çevresel Etki Değerlendirmesi Eğitim Semineri Ders Notları. TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası, Ankara, 65 s.

Pardo, M. 1997. Environmental Impact Assesment : Myth or Reality? Lessons From Spain. Environmental Impact Assesment Review

Türkman, A. 2001. Çeşitli Ülkelerde ÇED Uygulamaları. TMMOB Çevre Mühendisleri Odası İzmir Şubesi ÇED Eğitim Semineri Notları, İzmir

Uslu, O. 1996. Çevresel Etki Değerlendirmesi. Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara, 14-17 s.

Veeken, J. ve A. Beba. 2002. Halkın Katılımı. Avrupa Birliği ÇED Direktifi ile Çevre Bakanlığı ÇED Yönetmeliği Uyum ve Uygulama Projesi 2. ÇED Eğitimi, Ankara

<http://www.akdeniz.edu.tr>

<http://www.cevreorman.gov.tr>

<http://www.cedgm.gov.tr>

<http://www.ec.europa.eu/comm/environment/>

<http://www.ekutup.dpt.gov.tr/yatirim/>

<http://www.europe.eu.int/comm/environment>

EKLER

EK 1 : AB Eleme Rehberi-Eleme Kontrol Listesi

EK 2 : AB ÇER Seçme/Eleme Kontrol Listesi

EK 3 : Türkiye Eleme Kontrol Listesi Değerlendirme Raporu Örnekleri

TEŞEKKÜR

Öncelikle çalışmalarım sırasında gösterdiği destek, sonsuz güven ve büyük anlayışından dolayı Danışman hocam Sayın Prof.Dr. Hüseyin Savaş BAŞKAYA' ya teşekkürlerimi sunarım.

Bugüne kadar beni her konuda destekleyen, hep yanımda olduklarını hissettiren ve Söğüt' te yaşadıkları için her zaman özlediğim sevgili aileme, çalışmalarım sırasında literatür taramamda yardımlarını esirgemeyen, ÇED konusunda mesleki deneyiminden yararlandığım ve tezimi bitirmem için manevi desteğini gördüğüm sevgili eşim Jeoloji Mühendisi Y.Haluk YÜRÜTEN' e, literatür taramamda yardımcı olan Bölümümüz Asistanlarından yakın arkadaşlarım Sayın Güray SALİHOĞLU ve N. Kamil SALİHOĞLU' na ve bilgilerini, elindeki dökümanları benimle paylaşan Çevre ve Orman Bakanlığı yetkilisi Sayın Ali ALBAYRAK' a,

En içten teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca tezimi bitirmem için manevi desteklerini hep gördüğüm tüm arkadaşlarıma sevgilerimi sunuyorum.

ÖZGEÇMİŞ

1976 yılında Söğüt/Bilecik' te doğmuştur. İlköğrenimini 100. Atatürk İlkokulu' nda ortaöğrenimini Söğüt Lisesi'nde tamamlamıştır. 1993 yılında Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Çevre Mühendisliği Bölümü' nde yüksek öğrenimine başlamış ve 1997 yılında mezun olmuştur. 1999 yılında Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Çevre Mühendisliği Ana Bilim Dalı' nda yüksek öğrenimine başlamıştır.

1998 yılından beri özel sektörde çalışmaktadır. İlk olarak bir inşaat firmasında şantiye şefi olarak çalışmış, daha sonra ÇEDFEM Mühendislik Hiz. Ltd. Şti.' de ÇED ve ÇED Ön Araştırma Raporu hazırlanmasında görev almıştır. 2003 yılında ÇEDFEM Mühendislik Hiz. Ltd. Şti.' de Laboratuvar Müdürü olarak çalışmaya başlamıştır.

ELEME KONTROL LİSTESİ

Dikkate alınacak sorular Dikkate alınacak faktörler ile ilgili ileri rehberlik için, <u>Kapsam Belirleme Rehberi</u> 'ndeki listeye bakınız.	Evet/Hayır/? Kısaca belirtin	Önemli etki olası mıdır? Evet/Hayır/? Neden?
Projenin Kısa tanımı	ABC Ville'de mevcut kırsal alan yakınında 500 ev yapımı	
1. Projenin inşaat, işletme ve işletmeye kapatılması döneminde yörede fiziksel değişikliğe sebep olacak faaliyetler içerecek mi? (Topografya, arazi kullanımı, su kaynaklarında değişiklikler vb.)		
2. Projenin inşaat ve işletme döneminde, arazi, su, materyal ve enerji gibi doğal kaynakların (özellikle yenilenemeyen ve sınırlı olanların) kullanımı olacak mı?		
3. Proje, insan sağlığına yada çevresine zararlı olabilecek maddelerin üretimini, taşınmasını, depolanmasını içeriyor mu ya da insan sağlığına direk ya da algılanan riskleri içeriyor mu?		
4. Projenin inşaat, işletme ve işletmeye kapatılması döneminde katı atık ortaya çıkacak mı?		
5. Proje, havaya kirlenici yada, tehlikeli, toksik, ya da zehirli maddeler deşarj edecek mi?		
6. Proje, gürültü ya da vibrasyona sebep olacak mı ya da ışık, ısı enerjisi ya da elektromanyetik radyasyon yayacak mı?		
7. Proje, yerin ya da suyun , yeryüzüne ya da yüzey sularına , yeraltı sularına, denize kirlenici deşarjından dolayı kirlenmesini içerecek mi?		
8. Projenin inşaat ve işleme döneminde insan sağlığını ya da çevreyi etkileyecek kaza riski olacak mı?		
9. Proje, sosyal çevrede önemli değişikliklere sebep olacak mı, örneğin, demografide, geleneksel hayat tarzında ve çalışmada.		
10. Yörede, daha sonra yapılacak ve çevresel etkileri söz konusu olabilecek proje olacak mı?		

11. Proje alanında yada çevresinde ulusal yada uluslararası yasalarla ekolojik, peyzaj, kültürel yada diğer değerleri için koruma altına alınmış ve projeden etkilenebilecek alan var mıdır?		
12. Proje alanında ya da çevresinde, projeden etkilenebilecek önemli yada ekolojik yönden hassas bölgeler (bataklıklar, su havzası, kıyı bölgeleri, dağlar, ormanlar yada ormanlık araziler gibi) var mıdır?		
13. Proje alanında ya da çevresinde projeden etkilenebilecek hassas ya da önemli flora yada fauna türlerinin (yavrulama, yiyecek araştırma, kışı geçirme, yuva yapma, göç amaçlı) bulunduğu yerler var mıdır?		
14. Proje alanında ya da çevresinde projeden etkilenebilecek herhangi bir içsular, kıyı suları, deniz yada yeraltı suyu var mıdır?		
15. Proje alanında ya da çevresinde projeden etkilenebilecek yüksek peyzaj ya da görsel değere sahip yerler var mıdır?		
16. Proje alanında ya da çevresinde projeden etkilenebilecek rekreasyonlara ya da diğer kuruluşlara ulaşmak için halk tarafından kullanılan herhangi bir güzergah ya da kuruluş var mıdır?		
17. Proje alanında ya da çevresinde projeden etkilenebilecek çevre problemlerine yol açabilecek ya da karışıklığa maruz kalabilecek ulaşım yolları var mıdır?		
18. Proje alanı, çok fazla kişi için görünen bir yerde midir?		
19. . Yörede projeden etkilenebilecek tarihi, ya da kültürel öneme sahip alanlar var mı?		
20. Proje alanı, daha önceden yapılaşmamış ve yeşil alan kaybının çok olacağı bir yerde mi?		
21. Proje alanında ya da çevresinde bulunan ve projeden etkilenebilecek mevcut arazi kullanımı (bahçe, özel mülkiyet,		

ev, endüstri, ticari tesis, rekreasyon alanı, halka açık alan, tarım, orman, turizm, madencilik ya da taş ocağı gibi bulunuyor mu?		
22. Proje yeri çevresinde projeden etkilenebilecek ve gelecek için planlanan arazi kullanımı var mıdır?		
23. Proje yeri çevresinde yoğun popülasyonu olan ve projeden etkilenebilecek yer mevcut mudur?		
24. Proje alanında ya da çevresinde bulunan ve projeden etkilenebilecek okul, hastane, gibi hassas arazi kullanımı mevcut mudur?		
25. Proje alanında ya da çevresinde bulunan ve projeden etkilenebilecek önemli, yüksek kalitede ve seyrek bulunur kaynaklar (örneğin yeraltı suyu, yüzey suları, orman, tarım, balıkçılık, turizm, mineraller gibi) bulunuyor mu?		
26. Proje alanında ya da çevresinde bulunan ve çevresel kirliliğe ya da zarara uğramış olan (örneğin çevresel standartların aşıldığı) alan bulunuyor mu?		
27. Proje alanı, deprem, çökme, erozyon, toprak kayması, sel, taşkın yada kötü iklim koşulları gibi çevre problemlerine yol açabilecek durumlara maruz kalabilir mi?		
Projenin ve proje yerinin ÇED'e ihtiyacı olduğunu gösterir özelliklerinin özeti:		

ÇER SEÇME / ELEME KONTROL LİSTESİ

BÖLÜM 1 PROJENİN TANIMI				
No.	Tetkik Sorusu	İlişkin mi?	Yeterince Ele Alınmış mı?	Ne tür ek bilgilere ihtiyaç vardır?
Projenin Amaçları ve Fiziki Özellikleri				
1.1	Projeye niçin ihtiyaç duyulduğu ve amaçları açıklanmış mı?			
1.2	Proje uygulama programı, projenin inşaat, işletme ve işletmeye kapatılması başlangıç ve bitiş tarihleri ile tahmini süresi de verilmek üzere tanımlanmış mı?(bunun içerisine Projenin ana aşamaları kapsamında farklı faaliyet kademeleri de girer, örneğin madencilik faaliyetlerinde maden çıkarma aşaması)			
1.3	Projenin tüm ana bileşenleri tanımlanmış mı? (yardım için, bu serinin Kapsam araştırmasındaki			
1.4	Her proje bileşeninin yeri, gerektiği şekilde harita, plan ve şekiller kullanılarak tanımlanmış mı?			
1.5	Proje yerinin planı tanımlanmış mı? (zemin düzeyleri, binalar, diğer fiziki yapılar, yer altı çalışmaları, kıyı çalışmaları, depo tesisleri, su özellikleri, bitkiler, ulaşım koridorları, sınırlar dahil olmak üzere)			
1.6	Linear projelerde, yol koridoru, yatay ve dikey hiza, tünel ve setler tanımlanmış mı?			
1.7	Projenin inşaat faaliyetleri tanımlanmış mı?			
1.8	Projenin işletme faaliyetleri tanımlanmış mı?			
1.9	Projenin işletmeye kapatılması faaliyetleri tanımlanmış mı? (örneğin, kapatma, boşaltma, yıkma, temizleme, arazi restorasyonu, arazinin yeniden kullanımı vb.)			
1.10	Projede ihtiyaç duyulan ek hizmetler tanımlanmış mı? (örneğin, ulaşım, su, kanalizasyon, atık kullanımı, elektrik, telekomünikasyon) ya da ilerlemeler (örneğin, yollar, limanlar, güç hatları, boru hatları)			
1.11	Tanımlanmış proje sonucu ortaya çıkabilecek herhangi bir gelişme söz konusu mu? (örneğin, yeni konutlar, yollar, su ya da kanalizasyon altyapısı, kum, mıcır, çakıl gibi maddelerin çıkarılması)			
1.12	Tanımlanmış proje sonucunda değişecek ya da sına erecek mevcut faaliyetler var mı?			
1.13	Projenin toplam etkilere sahip olabileceği mevcut ya da planlanmış gelişmeler tanımlanmış mı?			

Proje Arazisi				
1.14	Kalıcı proje bileşenlerinin her birinin işgal ettiği arazi ölçülmüş ve ölçekli bir haritada gösterilmiş mi? (bununla ilgili ulaşım düzenlemeleri, peyzaj ve ek tesisler de dahil olmak üzere)			
1.15	İnşaat için geçici olarak gerekli olan arazi ölçülmüş ve ölçekli bir haritada gösterilmiş mi?			
1.16	Projenin işletmesi için geçici olarak işgal edilen arazinin eski haline koyulması ve kullanım sonrası tanımlanmış mı? (örneğin, arazi maden ya da taş ocağı olarak kullanılmıştır)			
1.17	Projenin bir parçası olarak geliştirilen diğer yapıların ya da çalışmaların boyutları tanımlanmış mı? (örneğin, taban alanı, binaların yüksekliği, kazıların ebatları, bitkilerin yeri ya da yüksekliği, toprak set, baca köprüleri gibi yapıların yüksekliği, suyun akışı ya da derinliği gibi)			
1.18	Projenin bir parçası olarak geliştirilen diğer yapıların ya da çalışmaların şekli ve görünümü tanımlanmış mı? (örneğin, türü, maddelerin cılası ve rengi, bina ve yapıların mimari tasarımı, bitki türleri, zemin yüzeyleri vb.)			
1.19	Kent veya benzer kalkınma projeleri için, yeni nüfusların ya da iş topluluklarının sayıları ve diğer özellikleri tanımlanmış mı?			
1.20	İnsanların ya da işyerlerinin yerlerinin değiştirilmesini içeren projeler için, yerleri değiştirilen unsurların sayıları ve diğer özellikleri tanımlanmış mı?			
1.21	Yeni ulaşım altyapısı ya da önemli trafik akışı üreten projelerde, tanımlanan proje sonucu ortaya çıkan ve yönü değiştirilen yeni trafiğin türü, hacmi, geçici şekli ve coğrafi dağılımı belirtilmiş mi?			
Üretim Süreçleri ve Kullanılan Kaynaklar				
1.22	Projenin işletme süreçlerinin tamamı tanımlanmış mı? (örneğin, üretim ya da mühendislik süreçleri, ana ham madde üretimi, tarım ya da ormancılık üretim yöntemleri, çıkarma süreçleri)			
1.23	Projenin ortaya çıkardığı ürünlerin türleri ve miktarları tanımlanmış mı? (bunlar ana ya da üretilmiş mallar, evler, ulaşım, perakendecilik, eğlence, eğitim, belediye hizmetleri (su, atık vb.) gibi enerji, su ya da hizmet gibi mallar ve eşyalar olabilir)			
1.24	İnşaat ve işletme için gerekli ham maddelerin ve enerjinin türü ve miktarı belirtilmiş mi?			

1.25	Ham maddelerin kaynaklarının çevresel kapsamı ele alınmış mı?			
1.26	Enerji ve ham madde kullanımında etkinlik değerlendirilmiş mi?			
1.27	Tanımlanan ve miktarı belirtilen projede kullanılan, depolanan, ele alınan ya da üretilen tehlikeli maddeler var mı? <ul style="list-style-type: none"> • inşaat sırasında • işletme sırasında • işletmeye kapatma sırasında 			
1.28	Ham maddelerin projeye ulaşım, ve bu işleme dahil olan trafik hareketlerinin sayısı tanımlanmış mı? (Kara, demir ve deniz ulaşımı dahil) <ul style="list-style-type: none"> • inşaat sırasında • işletme sırasında • işletmeye kapatma sırasında 			
1.29	Proje sonucu ortaya çıkan ya da ortadan kalkan istihdam söz konusu mu? <ul style="list-style-type: none"> • inşaat sırasında • işletme sırasında • işletmeye kapatma sırasında 			
1.30	Proje için işçi ve ziyaretçilerin getirilmesi amacı ile yapılan ulaşım düzenlemeleri ve trafik hareketleri öngörülmüş mü? <ul style="list-style-type: none"> • inşaat sırasında • işletme sırasında • işletmeye kapatma sırasında 			
1.32	Proje için geçici ya da kalıcı olarak çalışanlara sağlanan konut ve hizmetler ele alınmış mı?(İnşaat ya da uzun vadeli olarak proje için önemli işgücünün göçünü gerektiren projelere ilişkin olarak)			
Atıklar ve Emisyon				
1.33	Proje sonucu ortaya çıkan katı atıkların türü ve miktarı belirtilmiş mi?(inşaat ve yıkım artıkları, fazla maddeler, işleme atıkları, yan ürünler, fazla ya da ıskarta ürünler, tehlikeli atıklar, hane atıkları ya da ticari atıklar, tarım ya da ormancılık atıkları, arazi temizleme atıkları, maden atıkları, kapatma atıkları dahil) <ul style="list-style-type: none"> • inşaat sırasında • işletme sırasında • işletmeye kapatma sırasında 			
1.34	Proje sonucu ortaya çıkan katı atıkların, bileşimi, toksik oranı ya da diğer tehlikeleri ele alınmış mı?			
1.35	Bu katı atıkların toplanması, depolanması, işlenmesi, ulaşımı ve son olarak da elden çıkarılmasına ilişkin yöntemler ele alınmış mı?			

1.36	Tüm katı atıkların atılacağı yerler tanımlanmış mı?			
1.37	Proje sonucu ortaya çıkan atık suların türü ve miktarı belirtilmiş mi?(arazi drenajı ve ak• tma, işleme atıkları, soğutma suyu, işlenmiş atık sular, kanalizasyon dahil) Proje sonucu ortaya çıkan tüm atık suların bileşimi, toksik oranı ya da diğer tehlikeleri ele alınmış mı? <ul style="list-style-type: none"> • inşaat sırasında • işletme sırasında • işletmeye kapatma sırasında 			
1.38	Proje sonucu ortaya çıkan tüm atık suların bileşimi, toksik oranı ya da diğer tehlikeleri ele alınmış mı?			
1.39	Bu atık suların toplanması, depolanması, işlenmesi, ulaşımı ve son olarak da elden çıkarılmasına ilişkin yöntemler ele alınmış mı?			
1.40	Tüm atık suların atılacağı yerler tanımlanmış mı?			
1.41	Proje kaynaklı gaz ya da diğer tür emisyonların türü ve miktarı belirtilmiş mi? (işleme emisyonları, kaçak emisyonlar, sabit ve mobil bitkilerdeki fosil yakıtının tutuşmasından kaynaklanan emisyonlar, trafik kaynaklı emisyonlar, maddelerden çıkan tozlar, kokular dahil) <ul style="list-style-type: none"> • inşaat sırasında • işletme sırasında • işletmeye kapatma sırasında 			
1.42	Proje kaynaklı olarak havaya yayılan emisyonların bileşimi, toksik oranı ya da diğer tehlikeleri ele alınmış mı?			
1.43	Havaya yayılan emisyonları toplama, işleme ve son olarak da boşaltma yöntemleri tanımlanmış mı?			
1.44	Emisyonları boşaltma yerleri ve boşaltma özellikleri belirtilmiş mi?(baca yüksekliği, salıverme hız ve ısısı dahil)			
1.45	Artık ve atıkların yeniden kullanımı için kaynak potansiyeli tanımlanmış mı?(yeniden kullanım, katı atık ve atık suların dönüşümü ve bunlardan enerji elde etme dahil)			
1.46	Proje kaynaklı olarak ortaya çıkacak gürültü, ısı enerjisi, ışık ya da elektromanyetik radyasyon belirtilmiş ve miktarı yazılmış mı?(araç-gereç, işleme, inşaat çalışmaları, trafik, aydınlatma dahil)			
1.47	Tüm atıklar ve emisyonların miktar ve bileşimini tahmin etme yöntemleri ve zorlukları ele alınmış mı?			

1.48	Atık ve emsiyonlara ilişkin tahminlerin belirsizliği eklenmiş mi?			
Kaza ve Tehlike Riskleri				
1.49	Proje kaynaklı riskler ele alınmış mı? -tehlikeli maddelere dokunulmasından kaynaklı riskler -yangın ve patlama riskleri -trafik kazası riski -işleme hatası ya da tesislerin bozulma riski -Projenin doğal afetlere maruz kalma riski(deprem, sel, toprak kayması, erozyon vb.)			
1.50	Kazaları ve beklenmedik olayları önleme ve bunlara cevap verme önlemleri tanımlanmış mı?(önleyici tedbirler, eğitim, olasılık planları, acil durum planları vb.)			
Projenin Tanımına İlişkin Diğer Sorular				
2.1	Projenin geliştirilme süreci tanımlanmış mı ve bu süreçte dikkate alınan alternatifler belirtilmiş mi?(yardım için, bu serinin Kapsam Araştırması Kılavuzunun B3 kısmına ilişkin olabilecek alternatif türleri için kılavuz bkz.)			
2.2	Projeye Hayır denmesi halinde ana hatlar belirlenmiş mi?			
2.3	Alternatifler gerçekçi ve hakiki alternatifler mi?			
2.4	Önerilen Projenin tercih edilmesi sebepleri ve tercihte rol oynayan çevresel etkilerle birlikte açıklanmış mı?			
2.5	Alternatiflerin başlıca çevresel etkileri önerilen Projenin etkileri ile kıyaslanmış mı?			
Alternatiflerin Dikkate Alınmasına İlişkin Diğer Sorular				

BÖLÜM 3 PROJEDEN ETKİLENEBİLECEK ÇEVRENİN TANIMI				
No.	Tetkik Sorusu	İlişkin mi?	Yeterince Ele Alınmış mı?	Ne tür ek bilgiye ihtiyaç vardır?
Çevrenin Özellikleri				
3.1	Proje arazisinin kullanımda olan mevcut kısımları ve arazinin çevresi tanımlanmış ve arazide yaşayan ya da araziyi kullanan insanlar var mı? (özel mülkiyet, ticari, endüstri, tarım, rekreasyon alanı, halka açık alan, bina, yapı ya da diğer mülkiyetler dahil)			
3.2	Proje alanının ya da çevresinin topoğrafisi, jeolojisi ve toprak özellikleri belirtilmiş mi?			
3.3	Alanın önemli topoğrafik ya da jeolojik özellikleri belirtilmiş ve toprağın koşulları ve kullanımı tarif edilmiş mi? (toprak kalitesi istikrarı ve erozyon, tarıma amaçlı kullanım ve tarımsal arazi kalitesi dahil)			
3.4	Proje alanında ya da çevresinde projeden etkilenebilecek flora ve fauna türlerinin bulunduğu yerler var mı ve bu yerler uygun haritalarla gösterilmiş mi?			
3.5	Projeden etkilenebilecek tür popülasyonları ve bu türlerin bulunduğu alanların özellikleri tanımlanmış mı ve burada koruma altına alınmış türler ya da alanlar var mı?			
3.6	Alanın su çevresi tanımlanmış mı?(akan ve statik yüzey suları, yer altı suları, nehir ağzı, kıyı suları, deniz, suyun akışı ve drenajı dahil. Çevredeki sular projeden etkilenmeyecekse, NB gereksizdir.)			
3.7	Projeden etkilenebilecek su kaynaklarının kalitesi ve kullanımı ve hidrolojisi belirtilmiş mi? (su temini, balıkçılık, banyo, denizcilik, su atıklarının elden çıkarılması dahil)			
3.8	Proje alanındaki iklim ve meteorolojik koşullar ve mevcut hava kalitesi tanımlanmış mı? (Atmosferik çevre projeden etkilenmeyecekse, NB gereksizdir.)			
3.9	Mevcut gürültü iklimi tanımlanmış mı? (Akustik çevre projeden etkilenmeyecekse NB gereksizdir.)			
3.10	Işık, ısı elektromanyetik radyasyona ilişkin mevcut durum tarif edilmiş mi? (Çevrenin bu özellikleri projeden etkilenmeyecekse, NB gereksizdir.)			
3.11	Çevrede projeden etkilenebilecek yapılar var mı? (binalar, diğer yapılar, mineral kaynakları, su kaynakları dahil)			

3.12	Proje alanında, koruma altına alınmış arkeolojik, tarihi, mimari ya da diğer sosyal veya kültürel önem arz eden ve projeden etkilenebilecek alan var mı?			
3.13	Koruma altına alınmış peyzaj değeri yüksek ve görsel değere sahip yerler de dahil olmak üzere projeden etkilenebilecek şehir manzarası ya da peyzaj var mı?			
3.14	Proje alanındaki nüfus, sosyal ve sosyo-ekonomik koşullar (örneğin istihdam) tanımlanmış mı?			
3.15	Yukarıdaki çevre özelliklerinden herhangi birinde projenin yokluğu durumunda ileride meydana gelebilecek değişiklikler belirtilmiş mi? (Ana Hatların Ortadan Kaldırılması ya da Projeye Onay Verilmemesi durumu)			
Veri Toplama ve Araştırma Yöntemleri				
3.16	İnceleme alanı projeden etkilenebilecek alanın tamamını kapsayacak şekilde belirtilmiş mi?			
3.17	Çevre ile ilgili bilgi toplamak için tüm ilgili ulusal ve yerel ajanslarla temasa geçilmiş mi?			
3.18	Mevcut çevreye ilişkin veri kaynaklarına ve bilgilere yeterince başvuruda bulunulmuş mu?			
3.19	İncelemelerin, çevre ana hatlarını karakterize etmek için Çevresel Çalışmaların bir parçası olarak yürütüldüğü durumlarda kullanılan yöntemler, karşılaşılan zorluklar ve verilerde belirsizlikler tanımlanmış mı?			
3.20	Yöntemler amaçlarına uygun olarak kullanılmış mı?			
3.21	Mevcut çevreye ilişkin verilen bilgide boşluklar var mı ve bu bilgi boşlukları ile baş edebilme yolları tanımlanmış mı?			
3.22	Çevrenin ana hatlarını belirlemek için incelemeler gerekli olacaksa, ancak herhangi bir sebeple uygulamaya konulamıyorsa, bunun sebepleri açıklanmış mı ve daha sonraki bir aşamada incelemeleri uygulamaya koymak için öneriler getirilmiş mi?			
Çevrenin Tanımına İlişkin Diğer Sorular				

BÖLÜM 4 PROJENİN OLASI ETKİLERİNİN TANIMI				
No.	Tetkik Sorusu	İlişkin mi?	Yeterince Ele alınmış mı?	Ne tür ek bilgilere ihtiyaç vardır?
4.1	Çevre Çalışmalarının kapsamının tanımlandığı süreç açıklanmış mı?(yardım için, bu serinin Kapsam Araştırması Kılavuzuna bkz.)			
4.2	Kapsam açısından sistematik bir yaklaşım benimsenmiş mi?			
4.3	Kapsam araştırması esnasında tam danışma gerçekleştirilmiş mi?			
4.4	Danışmanların yorumları ve görüşleri sunulmuş mu?			
Tahmini Doğrudan Etkiler				
4.5	Arazi kullanımı, insanlar ve mülkiyetler üzerindeki doğrudan etkiler tanımlanmış ve uygun olduğu yerde miktarı belirtilmiş mi?			
4.6	Jeolojik özellikler ve toprağın nitelikleri üzerindeki doğrudan etkiler tanımlanmış ve uygun olduğu yerde miktarı belirtilmiş mi?			
4.7	Flora ve fauna türlerinin bulunduğu yerler üzerindeki doğrudan etkiler tanımlanmış ve uygun olduğu yerde miktarı belirtilmiş mi?			
4.8	Hidroloji ve su özelliklerinin kalitesi üzerindeki doğrudan etkiler tanımlanmış ve uygun olduğu yerde miktarı belirtilmiş mi?			
4.9	Su çevresinin kullanımı üzerindeki doğrudan etkiler tanımlanmış ve uygun olduğu yerde miktarı belirtilmiş mi?			
4.10	Hava kalitesi ve iklim koşulları üzerindeki doğrudan etkiler tanımlanmış ve uygun olduğu yerde miktarı belirtilmiş mi?			
4.11	Akustik çevre (gürültü ya da vibrasyon) üzerindeki doğrudan etkiler tanımlanmış ve uygun olduğu yerde miktarı belirtilmiş mi?			
4.12	Isı, ışık ya da elektromanyetik radyasyon üzerindeki doğrudan etkiler tanımlanmış ve uygun olduğu yerde miktarı belirtilmiş mi?			
4.13	Çevredeki yapılar ve yenilenemeyen doğal kaynakların (fosil yakıtlar,mineraller) tüketilmesi üzerindeki doğrudan etkiler tanımlanmış ve uygun olduğu yerde miktarı belirtilmiş mi?			
4.14	Kültürel açıdan önem arz eden yerler üzerindeki doğrudan etkiler tanımlanmış ve uygun olduğu yerde miktarı belirtilmiş mi?			
4.15	Peyzaj, manzara, görüş noktası kalitesi üzerindeki doğrudan etkiler tanımlanmış ve uygun olduğu yerde miktarı belirtilmiş mi?			
4.16	Çevredeki nüfus, sosyal ve sosyo-ekonomik koşullar üzerindeki doğrudan etkiler tanımlanmış ve uygun olduğu yerde miktarı belirtilmiş mi?			
İkincil, Geçici, Kısa Vadeli, Kalıcı, Uzun Vadeli, Kazara, Dolaysız, Kümülatif Etki Tahminleri				
4.17	Doğrudan etkilerin diğer açılardan sebep olduğu yukarıda sıralanan çevre özellikleri üzerindeki ikincil etkiler tanımlanmış ve uygun olduğu yerde miktarı			

	belirtilmiş mi? (örneğin, toprağın sebep olduğu fauna, flora alanları üzerindeki etkiler, hava ya da su kirliliği, gürültü; hidroloji ya da su kalitesindeki değişikliklerden kaynaklanan su kullanımı üzerindeki etkiler, toprağın kuruması nedeniyle arkeolojik kalıntılar üzerindeki etkiler dahil)			
4.18	Projenin inşaat, zaman kısıtlaması olan işletme ya da kapatma aşamaları sırasında ortaya çıkan geçici, kısa vadeli etkiler tanımlanmış mı?			
4.19	Projenin inşaat, işletme ya da kapatılması aşamalarından kaynaklanan çevre üzerindeki kalıcı etkiler belirtilmiş mi?			
4.20	Proje faaliyetleri sırasında ortaya çıkan ya da çevrede geliştirilen kirletici unsurların sebep olduğu uzun vadeli etkiler tanımlanmış mı?			
4.21	Kaza, beklenmedik olaylar ya da projenin doğal ya da insan kaynaklı felaketlere maruz kalmasından kaynaklanabilecek etkiler tanımlanmış ve uygun olan yerlerde miktarı belirtilmiş mi?			
4.22	Ana projeye yardımcı faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel etkiler belirtilmiş mi? (yardımcı faaliyetler projenin bir parçasıdır, ancak genellikle ana Proje alanından uzak mesafede gerçekleştirilirler, örneğin ulaşım yollarının ve altyapının oluşturulması, trafik hareketleri, çakıl, kum, mıcır ya da diğer ham maddelerin çıkarılması, enerji üretimi ve temini, sıvı atıklarının ve atıkların elden çıkarılması)			
4.23	Nihai geliştirmeden kaynaklanan dolaysız etkiler tanımlanmış mı? (nihai gelişme diğer projelerden oluşur, ana projenin bir parçası değildir, proje için gerekli yeni mal ve hizmet sağlamak, proje kaynaklı yeni nüfusa ya da iş çevrelerine konut sağlamak gibi amaçlarla projenin uygulanması yoluyla harekete geçirilmiştir)			
4.24	Bölgedeki diğer mevcut ya da planlı kalkınmalarla birlikte kümülatif etkiler tanımlanmış mı? (geleceğe yönelik farklı senaryolar hatta en kötü durum senaryosu dahi tanımlanmalıdır) kümülatif etkilerin daha detaylı değerlendirilmesi konusunda rehberlik için şu adrese bkz: http://europa.eu.int/comm/environment/eia/eia-support			
4.25	Her etkinin coğrafi açıdan yayılacağı alan, süresi, sıklığı, dönüştürülebilirliği ve ortaya çıkma olasılığı gerektiği şekilde tanımlanmış mı?			
İnsan Sağlığı ve Sürdürülebilir Kalkınma Konularında Tahmini Etkiler				
4.26	İnsan sağlığı ve refahı üzerindeki birincil ve ikincil etkiler tanımlanmış ve uygun olan yerlerde miktarı verilmiş mi? (örneğin, toksik maddelerin çevreye yayılması sonucu ortaya çıkan sağlık etkileri, proje kaynaklı ciddi tehlikelerden doğan sağlık riskleri, projenin sebep olduğu hastalık vektörlerindeki değişimlerle ortaya çıkan etkiler, yaşam koşullarında değişiklikler, etkilenme olasılığı yüksek gruplar üzerindeki etkiler)			

4.27	Biyçeşitlilik, küresel iklim ve sürdürülebilir kalkınma gibi konular uygun olan noktalarda ele alınmış mı?			
Etkilerin Öneminin Değerlendirilmesi				
4.28	Öngörülen her etkinin önemi, yasal koşullar ile uyum, etkilenen insan, kaynak ya da diğer alıcıların sayısı, önemi ve hassasiyeti dikkate alınarak mı ele alınmış?			
4.29	Etkilerin yasal koşullara aykırı olarak değerlendirildiği durumlarda, uygun yerel, ulusal ya da uluslar arası standartlar kullanılmış ve ilgili kılavuz takip edilmiş mi?			
4.30	Çevre üzerindeki olumsuz etkilerin yanısıra olumlu etkiler de belirtilmiş mi?			
4.31	Her etkinin önemi açıkça belirtilmiş mi?			
Etki değerlendirme Yöntemleri				
4.32	Etkileri öngörme yöntemleri tanımlanmış mı ve bu yöntemlerin tercih edilmesi sebepleri, karşılaşılan zorluklar ve sonuçlardaki belirsizlikler ele alınmış mı?			
4.33	Proje detayları ve etkileri hakkında belirsizlik söz konusu olduğunda en kötü durum tahminleri belirtilmiş mi?			
4.34	Etkileri öngörmek ya da değerlendirmek için gerekli verileri derlemede zorluklarla karşılaşıldığında, bu zorluklar kabul edilip sonuç üzerindeki etkileri dikkate alınmış mı?			
4.35	Etkilerin önemini değerlendirme temeli açıkça ortaya konmuş mu?			
4.36	Tüm önerilen hafifletme çabalarının uygulandığı temeline dayanarak etkiler ortaya konmuş mu, örneğin sürekli etkiler belirtilmiş mi?			
4.37	Her etkinin ele alınış düzeyi, yürütme izni kararının verilmesi için arz ettiği öneme uygun mu? Tartışma anahtar konular üzerinde odaklanıp, alakasız ve gereksiz bilgilerden kaçınıyor mu?			
4.38	Daha az önem arz eden konular daha az vurgulanırken, projenin en ciddi yan etkilerine gerektiği şekilde vurgulanmış mı?			
Etkilerin Tanımına İlişkin Diğer Sorular				

BÖLÜM 5 YAN ETKİLERİ HAFİFLETME TANIMI

No.	Tetkik Sorusu	İlişkin mi?	Yeterince Ele alınmış mı?	Ne tür ek bilgilere ihtiyaç vardır?
5.1	Çevre üzerinde önemli yan etkiler söz konusu olduğunda, bu etkileri hafifletme potansiyeli ortaya konmuş mu?			
5.2	Proje sahibinin, yan etkileri hafifletmek için uygulanmasını önerdiği önlemler açıkça anlatılmış ve bu önlemlerin etkilerin boyut ve önemleri üzerindeki tesiri açıkça ortaya konmuş mu?			
5.3	Etkilerin boyut ve önemi üzerindeki hafifletme önlemlerinin sonucu belirsiz ise, bu durum açıklanmış mı?			
5.4	Proje sahibinin önerilen hafifletme önlemlerini uygulama konusunda bağlılığını ortaya koyduğu ya da hafifletme önlemlerinin sadece öneriler ya da tavsiyelerden oluştu açık mıdır?			
5.5	Proje sahibinin önerilen hafifletme yöntemini seçme sebepleri ortaya konmuş mu?			
5.6	Fon sağlama sırasında hafifletmenin uygulanması sorumlulukları açıklanmış mı?			
5.7	Önemli yan etkileri hafifletmenin uygulanamaz olduğu ve proje sahibinin bu konuda bir öneride bulunmadığı durumlarda, bunun sebepleri açıkça belirtilmiş mi?			
5.8	ÇED ekibi ve proje sahibinin hafifletme konusunda tüm potansiyel yaklaşımları dikkate aldığı ortada mıdır? Bunun içerisine, alternatif stratejiler ya da yerleşimler ile etkilerden kaçınma ya da etkileri azaltma önlemleri, proje tasarımı ve taslağındaki değişiklikler, yöntem ve süreç değişiklikleri, “boru sonu” uygulaması, uygulama planları ve yönetim uygulamalarında değişiklikler, etkileri iyileştirme ve telafi etme önlemleri dahildir.			
5.9	Sürekli etkileri gözlemek ve yönetmek için düzenlemeler önerilmiş midir?			
5.10	Önerilen hafifletmenin olumsuz etkileri tanımlanmış mı?			
Yan Etkileri Hafifletme Konusunda Diğer Sorular				

BÖLÜM 6 TEKNİK DIŐI ÖZET				
No.	Tetkik Sorusu	İlişkin mi?	Yeterince Ele alınmış mı?	Ne tür ek bilgilere ihtiyaç vardır?
6.1	Çevresel bilgi kapsamında Teknik olmayan bir Özet var mı?			
6.2	Özet projenin, çevresinin, çevre üzerindeki etkilerinin ve öngörülen hafifletme önlemlerinin öz ancak kapsamlı bir tanımını sunuyor mu?			
6.3	Özet projeye ve çevresel etkilerine ilişkin olarak hiç önemli belirsizliklerin altını çiziyor mu?			
6.4	Özet projenin yürütme izni sürecini açıklıyor ve ÇED'in bu süreçteki rolünü ortaya koyuyor mu?			
6.5	Özet değerlendirme hususunda genel bir yaklaşım sağlıyor mu?			
6.6	Özet teknik terimlerden, detaylı verilerden ve bilimsel tartışmalardan kaçınılarak teknik olmayan bir dille mi yazılmış?			
6.7	Halk arasından bir kişi tarafından anlaşılabilir şekilde mi yazılmış?			
Teknik DıŐı Özet Hakkında Diğer Sorular				

BÖLÜM 7 SUNUM KALİTESİ				
No.	Tetkik Sorusu	İlişkin mi?	Yeterince Ele alınmış mı?	Ne tür ek bilgilere ihtiyaç vardır?
8.1	Çevresel bilgiye, bir ya da daha fazla sayıda tanımlanmış belgelerde ulaşabiliyor mu?			
8.2	Belge(ler), okuyucunun bilgiyi rahatça yerleştirebileceği şekilde açıkça yapılandırılmış ve mantıklı bir şekilde mi düzenlenmiş?			
8.3	Belge(ler)nin başında içindekiler tablosu var mı?			
8.4	Takip edilen sürecin açık bir tanımı var mı?			
8.5	Alakasız veri ve bilgilerden kaçınmakla birlikte öz ama kapsamlı bir sunum mu?			
8.6	Sunumda tablolar, rakamlar, haritalar, fotoğraflar ve diğer grafiklerden etkin bir şekilde faydalanılmış mı?			
8.7	Sunumda ana metnin anlaşılması için gerekli olmayan ayrıntılı verileri sunmak için ek belgelerden yararlanılmış mı?			
8.8	Tüm analizler ve sonuçlar yeterli ölçüde veri ve ispatlarla desteklenmiş mi?			
8.9	Tüm veri kaynakları referansta belirtilmiş mi?			
8.10	Belge içerisinde kullanılan terminoloji tutarlı mı?			
8.11	Okuyucunun belgeler arasında referansta bulunmasına yardımcı olmak için bölümler arasında diğer bölümlere başvurular yapılarak tek bütünlük sağlanmış mı?			
8.12	Belge açık bir şekilde adil, mümkün olduğunca tarafsız ve nesnel mi?			
Sunum Kalitesi Hakkında Diğer Sorular				

ÇER'İN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Tetkiki yapan kişi Çevresel Bilginin kalitesinin genel bir değerlendirmesini yapmak için Seçme/eleme Listesini kullanmamak isterse, bu aşağıdaki tablo kullanılarak yapılabilir.

No.	Tetkik Konusu	Not	Yorum
1	PROJENİN ÖZELLİKLERİ		
2	GÖZ ÖNÜNE ALINAN ALTERNATİFLER		
3	PROJE YERİ		
4	YAN ETKİLERİ HAFİFLETME		
5	OLASI ETKİLERİN ÖZELLİKLERİ		
6	SUNUM		

Genel Değerlendirme

Yorum:

ELEME KONTROL LİSTESİ DEĞERLENDİRME RAPORU

Bursa İli, Nilüfer İlçesi, BTSO Organize Sanayi Bölgesi, Sarı Cadde No: 23 adresinde tapunun H21C04b2c pafta 1483 ada, 4 nolu parsel (kadaastro yenileme öncesi 21 pafta, 1022 nolu parsel); 1484 ada, 8-11 ve 12 nolu parsellerde NERGİS TEKSTİL SANAYİ VE TİCARET A.Ş. tarafından işletilmekte olan pet polyester cips, poy iplik, polyester iplik, dokuma ve örgü kumaş tesisi ile ilgili olarak hazırlanan Proje Tanıtım Dosyasının değerlendirilmesinde kullanılan Eleme –Kontrol Listesi aşağıda verilmektedir.

DİKKATE ALINACAK SORULAR	OLASI ETKİ VAR MIDIR?
	Evet/hayır/neden?
1-Proje ve yakın çevresinde EK V Listesinde belirtilen Duyarlı Yörelere var mı?	HAYIR Tesis sahasının yer aldığı sanayi alanı, 1960'lı yıllarda kurulmuş olup Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu yayımından sonra 05.10.2000/7 tarih-sayıyla Organize Sanayi Bölgesi olarak tescil edilmiştir. Tesis sahası, BTSO Organize Sanayi Bölgesinde bulunmakta olup, 16.12.2003 tarih ve 25318 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe giren "Çevresel Etki Değerlendirmesi" Yönetmeliği EK V Duyarlı Yörelere listesinde yer alan (1- Ülkemiz Mevzuatı uyarınca korunması gerekli alanlar / 2- Ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler uyarınca korunması gerekli alanlar / 3- Korunması gerekli alanlar) sahalarda bulunmamaktadır. (Sayfa 24-28)
2-Proje sahası ve etki alanında nüfus yoğunluklu alan (yerleşim merkezi, okul hastane, yurt kreş, otel vb. hassas yerleşimler) bulunuyor mu?	HAYIR Tesis sahası BSO OSB'de bulunmaktadır. Tesis sahasına en yakın yerleşim yeri 1500 metre güneydoğusundaki Fethiye Mahallesi, 1625 metre kuzeybatısındaki Minareliçavuş Mahallesi'dir. Fabrika sahasının kuzeyinde Sarı Cadde, Maksan ve devamında Akteksil, kuzeydoğusunda Sarı cadde 5. Sokak, doğusunda Gri cadde 3. sokak, güneyinde Gri cadde 4. sokak, batısında Majör SKT-Döperteks, güneybatısında Boyteks ve Baykal Makine bulunmaktadır. Proje alanında ya da çevresinde bulunan ve projeden etkilenebilecek okul, hastane, kreş vb. gibi hassas yerleşimler mevcut değildir. Faaliyet sahasının bulunduğu bölgede sanayi tesisleri mevcuttur. OSB Yetki Belgesi EK 1.14'de verilmektedir. (sayfa 24)
3-Çalışan personel ve yakın çevresi için risk değeri yüksek faaliyet yapıyor mu?	HAYIR Tesinde kimyasal kullanımı, taşınması, depolanması ile kaza ve yangın riskinden kaynaklanacak çeşitli olumsuzluklar muhtemeldir. Proje Tanıtım Dosyasında tesiste kullanılan kimyasal maddelerle ilgili Tehlikeli Kimyasallar Yönetmeliğine uygun olarak kapalı ve ayrı bir alanda depolanacağı, çalışanları bilinçlendirmek amacıyla gerekli eğitimlerin verileceği, arızalara karşı onarım ekibinin oluşturulacağı, kimyasal kullanımı, taşınması ile ilgili bir kaza olduğunda kaza anında yapılacak işlemler detaylı bir tablo halinde verilmiş olup, bunun yanında 4857 sayılı İş Kanunu ve buna bağlı olarak çıkarılan tüzük ve yönetmelikler hükümlerine, Tehlikeli Kimyasallar Yönetmeliğine, "Parlayıcı, Patlayıcı, Tehlikeli ve Zararlı Maddelerle Çalışan İşyerlerinde ve İşlerde Alınacak Tedbirler Hakkında Tüzük "

	<p>hükümlerine, Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik hükümlerine, Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliğine, Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliğine, Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği hükümlerine, Trafik Kanununa uyulacağı beyan ve taahhüt edilmiştir.</p> <p>(sayfa 17-19)</p>
4-Proje sahası ve etki alanında çığ, heyelan, kaya düşmesi v.b. tehlikeler var mı ? Projenin gerçekleştirilmesi bu tür oluşumlara neden olabiliyor mu ?	<p>HAYIR</p> <p>Tesis sahası BTSO OSB’de bulunmaktadır. Çalışma alanında kaya düşmesi, heyelan gibi doğal afet olayları gözlenmemiştir. Bunun yanı sıra zeminde akma, oturma, kabarma gibi deformasyonlar da yoktur. Tesis sahası 1. derecede deprem bölgesinde kalmakta olup, Deprem Bölgelerinde Yapılacak Binalar Hakkında Yönetmelik hükümlerine uyulacaktır.</p> <p>(sayfa 19- 36- 44)</p>
5-Proje sonucunda tarım , mera , orman alanı v.b.tehlikeler v.b. alanlar elden çıkarılıyor mu?	<p>HAYIR</p> <p>Proje sahası BTSO Organize Sanayi Bölgesinde kalmaktadır.</p> <p>(sayfa 24)</p>
6-Su kullanımı ve atık su deşarjı çevresel ortamda önemli değişikliğe yol açıyor mu ?	<p>HAYIR</p> <p>Tesiste oluşan evsel ve endüstriyel nitelikli atıksular OSB kanalizasyon sistemine verilmekte ve OSB ortak atıksu arıtma tesisinde arıtılmaktadır. Tesis ortak arıtmaya üye olup, OSB Müdürlüğü’nün üye olduğunu bildirir yazısı EK 1.9’da verilmiştir. İşletmede Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği ilgili hükümlerine uyulacağı belirtilmekte, işletmeden kaynaklanacak atıksular için, OSB Kanunu ve OSB Uygulama Yönetmeliği çerçevesinde BTSO OSB Müdürlüğü tarafından istenecek tüm hususları yerine getireceği beyan edilmektedir. Tesiste içme-kullanma ve proses suyunun OSB şebekesinden sağlandığı ve yeraltısu kullanımını olmayacağı beyan ve taahhüt edilmiştir.</p> <p>(Sayfa 20-25)</p>
7-Katı , sıvı , gaz atıklar ve gürültü değerleri Yönetmeliklerde belirtilen sınır değerleri aşıyor mu ? çevresel değerler olumsuz etkileniyor mu ?	<p>HAYIR</p> <p>Tesiste işletme ve işletme sonrası dönemlerinde katı, sıvı, gaz atıklar ve gürültü değerleri oluşması muhtemeldir. Ancak alınacak tedbirlerle, çevresel değerlerin olumsuz etkilenmeyecek şekilde yönetmeliklerde belirtilen sınır değerinin altında gerçekleşeceği beyan ve taahhüt edilmiştir.</p> <p>(sayfa 20-23-sonuçlar)</p>
8-Proje sahasında ve etki alanında sosyo ekonomik ve kültürel değişimler bekleniyor mu?	<p>EVET</p> <p>Tesiste, 1707 kişi 3 vardiya, 7 grup halinde istihdam edilmekte olup, ticari faaliyet nedeniyle sosyo ekonomik ve kültürel değişimler açısından yöre ve ülke ekonomisine olumlu yönde katkıda bulunmaktadır. (sayfa 4)</p>
9-Projede doğaya geri kazanım gerçekleştirilebiliyor mu?	<p>HAYIR</p> <p>Ancak tesiste oluşan tehlikeli atıkların (boş kimyasal ve boya kapları) lisanslı firmalara verileceği, oluşan atık yağların Çevre ve Orman Bakanlığında lisanslı Meltem Kimya’ya verildiği, ambalaj atıklarıyla ilgili Ambalaj ve Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği hükümlerine uyulacağı,</p>

	ayrıca Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliğine uyulacağı Proje Tanıtım Dosyasında beyan ve taahhüt edilmiştir. (sayfa 20-23)
10-Genel değerlendirme	Faaliyet için alınan çevresel önlemler yeterli görülmekte olup, proje tanıtım dosyasında verilen taahhütlere uyulması şartıyla olumsuz çevresel etkiler beklenmemektedir.

Bursa İli, Nilüfer İlçesi, BTSO Organize Sanayi Bölgesi, Sarı Cadde No: 23 adresinde tapunun H21C04b2c pafta 1483 ada, 4 nolu parsel (kadastro yenileme öncesi 21 pafta, 1022 nolu parsel); 1484 ada, 8-11 ve 12 nolu parsellerde NERGİS TEKSTİL SANAYİ VE TİCARET A.Ş. tarafından işletilmekte olan pet polyester cips, poy iplik, polyester iplik, dokuma ve örgü kumaş tesisi ile ilgili olarak hazırlanan Proje Tanıtım Dosyası ve ekleri ÇED Yönetmeliğinin 17. maddesi gereğince incelenmiş olup söz konusu proje için ÇED Raporu hazırlanmasına gerek bulunmadığı kanaatine varılmıştır. 11.05.2006

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

ÜYE

ELEME KONTROL LİSTESİ DEĞERLENDİRME RAPORU

HASAN KETHUDA tarafından Bursa İli, İnegöl İlçesi, Halhalca Köyü sınırlarında 20053135 Ruhsat numaralı II. Grup (Doğaltaş- Mermer) Arama Ruhsatlı sahada taş ocağı; Bursa İli, İnegöl İlçesi, Şehitler Köyü sınırlarında mülkiyeti Maliye Hazinesi'ne ait H22c14b pafta, 116 ada, 222 nolu parsel, 11.200 m²'lik tapulu sahada kırma-eleme tesisi işletilmesi ile ilgili olarak hazırlanan Proje Tanıtım Dosyasının değerlendirilmesinde kullanılan Eleme –Kontrol Listesi aşağıda verilmektedir.

DİKKATE ALINACAK SORULAR	OLASI ETKİ VAR MIDIR?
	Evet/hayır/neden?
1-Proje ve yakın çevresinde EK V Listesinde belirtilen Duyarlı Yörelere var mı?	EVET Taş Ocağının bulunduğu arazi ormanlık alan olup Orman Genel Müdürlüğü'nün mülkiyetindedir. (Sayfa 35)
2-Proje sahası ve etki alanında nüfus yoğunluklu alan (yerleşim merkezi, okul hastane, yurt kreş, otel vb. hassas yerleşimler) bulunuyor mu?	HAYIR Tesis sahasına en yakın yerleşim yeri 2166 metre kuzeybatısında Halhalca Köyü, 2750 metre batısında Şehitler Köyü, 2634 metre kuzeydoğusunda Çavuşköy Köyü, 2524 metre güneydoğusunda Karalar Köyü bulunmaktadır. Proje alanında ya da çevresinde bulunan ve projeden etkilenebilecek okul, hastane, kreş vb. gibi hassas yerleşimler mevcut değildir. (sayfa 33)
3-Çalışan personel ve yakın çevresi için risk değeri yüksek faaliyet yapıyor mu?	HAYIR İşletme faaliyete alındığında herhangi bir doğal afet, kaza, sabotaj vb. durumlarda uygulanacak müdahale planını oluşturmak ve uygulanmak üzere Teknik Destek Sorumlusu görevlendirilecektir. Yeterli sayıda işçiye, yangın söndürme cihazı ve teçhizatının kullanılması hususunda belirli görevler verilecek ve bunlar bir yangın ekibi teşkil etmek üzere gerekli eğitime tabi tutulacaklardır. Yangın tehlikesine karşı ocak sahası çevresinde yangının çevre arazilere sıçramasını önlemek üzere koruma bandı bırakılacaktır. Ocakta çalışacak personel gürültüye maruz kalacaktır. İşçilerin gürültüden etkilenmemeleri için kulaklık takmaları sağlanacaktır. Ayrıca herhangi bir çarpma düşme olayına karşılık baret kullanılacaktır. Makinaların çalışması sırasında İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğüne uyulacaktır. Ayrıca patlatma esnasında 24.12.1973 tarih ve 14752 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiş olan "Parlayıcı, Patlayıcı, Tehlikeli Ve Zararlı Maddelerle çalışan İşyerlerinde Ve İşlerde Alınacak Tedbirler Hakkında Tüzük " hükümlerine uyulacaktır. (sayfa 23-25)
4-Proje sahası ve etki alanında çığ, heyelan, kaya düşmesi v.b. tehlikeler var mı? Projenin gerçekleştirilmesi bu tür oluşumlara neden olabiliyor mu?	HAYIR Çalışma alanında kaya düşmesi, heyelan gibi doğal afet olayları gözlenmemiştir. Bunun yanı sıra zeminde akma, oturma, kabarma gibi deformasyonlar da yoktur. İşletme sahası 1. derecede deprem bölgesinde kalmakta olup, Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik ve Deprem Yönetmeliğine uyulacaktır. (sayfa 75)

5-Proje sonucunda tarım , mera , orman alanı v.b.tehlikeler v.b. alanlar elden çıkarılıyor mu ?	HAYIR Ocak sahası Ormanlık alanda, kırma eleme tesisinin bulunduğu saha hazineye ait arazide bulunmaktadır. (sayfa 4-32)
6-Su kullanımı ve atık su deşarjı çevresel ortamda önemli değişikliğe yol açıyor mu ?	HAYIR Faaliyet alanında çalışan personelin sosyal ihtiyaçlarını karşılamak üzere şantiye binası (soyunma giyinme yeri, yemekhane, WC, işçi dinlenme yeri) barakalar halinde yapılacaktır. Ocakta çalışacak personelden kaynaklanacak evsel nitelikli atıksular sızdırmaz fosseptikte biriktirilecek ve belirli periyotlarla vidanjörle çekilerek bertaraf edilecektir. İşletmede Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği ilgili hükümlerine uyulacağı belirtilmektedir. (SAYFA 25 ve sonuçlar)
7-Katı , sıvı , gaz atıklar ve gürültü değerleri Yönetmeliklerde belirtilen sınır değerleri aşıyor mu ? çevresel değerler olumsuz etkileniyor mu ?	HAYIR İşletmede katı, sıvı, gaz atıklar ve gürültü değerleri oluşması muhtemeldir. Ancak alınacak tedbirlerle, çevresel değerlerin olumsuz etkilenmeyecek şekilde yönetmeliklerde belirtilen sınır değerin altında gerçekleşeceği beyan ve taahhüt edilmiştir. (sayfa 25-31 ve sonuçlar)
8-Proje sahasında ve etki alanında sosyo ekonomik ve kültürel değişimler bekleniyor mu?	EVET İşletmede 8 kişi 2 vardiya halinde istihdam edilecek olup, ticari faaliyet nedeniyle sosyo ekonomik ve kültürel değişimler açısından yöre ve ülke ekonomisine olumlu yönde katkıda bulunmaktadır. (sayfa 5 ve sonuçlar)
9-Projede doğaya geri kazanım gerçekleştirilebiliyor mu?	HAYIR İşletmede ocak sahasından taş malzeme çıkarılması ve kırma-eleme tesisinde kırma-öğütme-eleme işlemleri gerçekleştirilecektir. (sayfa 6-13)
10-Genel değerlendirme	Faaliyet için alınan çevresel önlemler yeterli görülmemekte olup, proje tanıtım dosyasında verilen taahhütlere uyulması şartıyla olumsuz çevresel etkiler beklenmemektedir.

HASAN KETHUDA tarafından Bursa İli, İnegöl İlçesi, Halhalca Köyü sınırlarında 20053135 Ruhsat numaralı II. Grup (Doğaltaş- Mermer) Arama Ruhsatlı sahada taş ocağı; Bursa İli, İnegöl İlçesi, Şehitler Köyü sınırlarında mülkiyeti Maliye Hazinesi'ne ait H22c14b pafta, 116 ada, 222 nolu parsel, 11.200 m²'lik tapulu sahada kırma-eleme tesisi işletilmesi ile ilgili olarak hazırlanan Proje Tanıtım Dosyası ve ekleri ÇED Yönetmeliğininin 17. maddesi gereğince incelenmiş olup söz konusu proje için ÇED Raporu hazırlanmasına gerek bulunmadığı kanaatine varılmıştır.2005

ELEME KONTROL LİSTESİ DEĞERLENDİRME RAPORU

Bursa İli, Karacabey İlçesi, Harmanlı Köyü, 98.800 m²'lik I-a Grup İşletme Ruhsatlı sahada kum-çakıl ocağı açılıp işletilmesi ilgili olarak hazırlanan Proje Tanıtım Dosyasının değerlendirilmesinde kullanılan Eleme –Kontrol Listesi aşağıda verilmektedir.

DİKKATE ALINACAK SORULAR	OLASI ETKİ VAR MIDIR?
	Evet/hayır/neden?
1-Proje ve yakın çevresinde EK V Listesinde belirtilen Duyarlı Yörelere var mı?	EVET. Kum-çakıl ocağı, I-a Grup İşletme Ruhsat sınırlarında bulunan Kocasu Çayı dere yatağı ile dere içerisinde bulunan kara parçasından malzeme alınarak işletilecektir. (Sayfa 23)
2-Proje sahası ve etki alanında nüfus yoğunluklu alan (yerleşim merkezi, okul hastane, yurt kreş, otel vb. hassas yerleşimler) bulunuyor mu?	HAYIR. Tesise en yakın yerleşim yeri 1007 metre mesafedeki Çarıkçı Köyü ve 1176 metre mesafedeki Akçasusurluk Köyüdür. Proje alanında ya da çevresinde bulunan ve projeden etkilenebilecek okul, hastane, kreş gibi hassas arazi kullanımı mevcut değildir. (Sayfa 17)
3-Çalışan personel ve yakın çevresi için risk değeri yüksek faaliyet yapıyor mu?	HAYIR Kum-çakıl ocağı açık işletme yöntemiyle çalışacaktır. Ruhsat alanı içerisinde kalmak koşulu ile sahasının her yönünde 5 metrelik sağlık koruma bandı bırakılacaktır. Sallama kepçe yardımıyla sahadan alınacak malzeme hiçbir işleme tabi tutulmadan direkt kamyonlara yüklenerek nakledilecektir. İşletme faaliyete alındığında herhangi bir doğal afet, kaza, sabotaj vb. durumlarda uygulanacak müdahale planını oluşturmak ve uygulanmak üzere Teknik Destek Sorumlusu görevlendirilecektir. Yeterli sayıda işçiye, yangın söndürme cihazı ve teçhizatının kullanılması hususunda belirli görevler verilecek ve bunlar bir yangın ekibi teşkil etmek üzere gerekli eğitime tabi tutulacaklardır. Yangın tehlikesine karşı ocak sahası çevresinde yangının çevre arazilere sıçramasını önlemek üzere koruma bandı bırakılacaktır. Ocakta çalışacak personel gürültüye maruz kalacaktır. İşçilerin gürültüden etkilenmemeleri için kulaklık takmaları sağlanacaktır. Ayrıca herhangi bir çarpma düşme olayına karşılık baret kullanılacaktır. Makinaların çalışması sırasında İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün 22, 78, 79, 525 sayılı maddelerinde belirtilen hususlara uyulacaktır. (sayfa 12-16)

4-Proje sahası ve etki alanında çığ, heyelan, kaya düşmesi v.b. tehlikeler var mı ? Projenin gerçekleştirilmesi bu tür oluşumlara neden olabiliyor mu ?	HAYIR Çalışma alanında kaya düşmesi, heyelan gibi doğal afet olayları gözlenmemiştir. Bunun yanı sıra zeminde akma, oturma, kabarma gibi deformasyonlar da yoktur. Tesiste Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik ve Deprem Yönetmeliğine uyulacaktır. (sayfa 31)
5-Proje sonucunda tarım , mera , orman alanı v.b.tehlikeler v.b. alanlar elden çıkarılıyor mu ?	HAYIR Kum-çakıl ocağı, I-a Grup İşletme Ruhsat sınırlarında bulunan Kocasu Çayı dere yatağı ile dere içerisinde bulunan kara parçasından malzeme alınarak işletilecektir. Bu nedenle tarım, mera, orman alanı elden çıkartılmayacaktır. (sayfa 8)
6-Su kullanımı ve atık su deşarjı çevresel ortamda önemli değişikliğe yol açıyor mu ?	HAYIR Kum-çakıl ocağında çalışacak personel Çarıkçı Köyünden sağlanacaktır. Çalışanların ihtiyaçlarını köyden sağlayacağı düşünülerek ocağın faaliyeti esnasında atıksu oluşmayacaktır. Özellikle yaz aylarında yolların ıslatılması amacıyla su kullanılacaktır. (SAYFA 9,10)
7-Katı , sıvı , gaz atıklar ve gürültü değerleri Yönetmeliklerde belirtilen sınır değerleri aşıyor mu ? çevresel değerler olumsuz etkileniyor mu ?	HAYIR Kum-çakıl ocağında çalışacak personel Çarıkçı Köyünden sağlanacaktır. Çalışanların ihtiyaçlarını köyden sağlayacağı düşünülerek ocağın faaliyeti esnasında atıksu oluşmayacaktır. İşletme aşamasında çıkabilecek toz emisyonu değeri hesaplanmış ve 07.10.2004 tarihli ve 25606 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Endüstriyel Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği sınır değerinin altında bulunmuştur. Kum-çakıl ocağında çalışacak personel Çarıkçı Köyünden sağlanacağından çalışanlar ihtiyaçlarını köyden karşılayacaktır. Ocağın faaliyeti esnasında evsel nitelikli katı atık oluşmayacaktır. Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği ilgili hükümlerine uyulacaktır. Proje alanında şantiye binası vb. tesisler bulunmayacağından araçların yağ değişimi faaliyet alanı içerisinde yapılmayacaktır. Proje kapsamında atık yağ oluşmayacaktır. Ocağın faaliyeti esnasında kullanılacak taşıt araçlarının akümülatörleri, faaliyet alanı içerisinde değiştirilmeyeceğinden proje kapsamında atık pil ve akümülatör oluşmayacaktır. Proje kapsamında tehlikeli atık oluşmayacaktır. 01.07.2005 tarih ve 25862 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği'nde kum ocağında kullanılacak makinaların gürültü seviyelerine ulaşamadığından 11.02.1986 tarihli ve

	<p>19308 sayılı Resmi Gazete 'de yayınlanan Gürültü Kontrol Yönetmeliği EK 1' de verilen Gürültü Kaynakları ve Gürültü Seviyesi tablosu değerlerine göre alınmış ve hesaplamalar yapılmıştır. Tesise en yakın yerleşim yeri, 1007 metre mesafedeki Çarıkçı Köyü ve 1176 metre mesafedeki Akçasusurluk Köyüdür. Oluşacak gürültü değerleri hesaplanmış olup Çarıkçı Köyünde 65 dBA, Akçasusurluk Köyünde 64 dBA olarak bulunmuştur. Ancak çevredeki ağaç ve çalılar gibi doğal ses perdeleri ve topografya nedeniyle de seste azalma olacaktır. Faaliyet 01.07.2005 tarih ve 25862 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği Ek VII Liste B'de bulunmaktadır. Kum çakıl ocağı faaliyete geçtikten sonra gerekli ölçümler yaptırılarak, Akustik Rapor hazırlanacaktır. İşletmede Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği'ne uyulacaktır. (sayfa 13-16)</p>
8-Proje sahasında ve etki alanında sosyo ekonomik ve kültürel değişimler bekleniyor mu?	<p>EVET Proje kapsamında çalışacak 6 kişilik personel Çarıkçı Köyünden sağlanacaktır. Dolayısıyla Çarıkçı köyü için az da olsa iş imkanı sağlanmış olacaktır. (sayfa 9)</p>
9-Projede doğaya geri kazanım gerçekleştirilebiliyor mu?	<p>HAYIR Projede, dere yatağından kum çakıl malzemesi çıkartılacağından ve proje kapsamında atık oluşmayacağından geri kazanım gerçekleştirilmeyecektir. (sayfa 6,13-16)</p>
10-Genel değerlendirme	<p>METİN ÖZİBİŞ tarafından açılması planlanan kum çakıl ocağı projesinin çevresel etkilerinin minimum olacağı sonucuna varılmıştır.</p>

Bursa İli, Karacabey İlçesi, Harmanlı Köyü, 98.800 m²'lik I-a Grup İşletme Ruhsatlı sahada Kocasu Deresi dere yatağından malzeme alımı ile gerçekleştirilecek olan kum-çakıl ocağı projesiyle ilgili olarak hazırlanan Proje Tanıtım Dosyası ve ekleri ÇED Yönetmeliğinin 17. maddesi gereğince incelenmiş olup söz konusu proje için ÇED Raporu hazırlanmasına gerek bulunmadığı kanaatine varılmıştır.